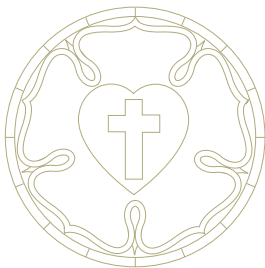

Bispemøtet 2011

Innhold

Forord v/ preses Helga Haugland Byfuglien	3
Forord v/ generalsekretær Christofer Solbakken	5
Protokoll	6
Årsrapport	34
Innsettelse av preses	43
Tor Singsaas: Inngangssord	44
Ole Chr. M. Kvarme: Innsettelsestale	46
Helga Haugland Byfuglien: Preken	48
Hilsen fra statsråd Rigmor Aasrud	52
Hilsen fra Kirkerådets leder Svein Arne Lindø	53
Hilsen fra ordfører Rita Ottervik	54
Et nytt embete som fast preses i Bispemøtet	56
Vår lange fredag	61
Lars J. Danbolt: Kirken etter 22. juli	62
Ole Chr. M. Kvarme: Inngangssord i Oslo domkirke 24. juli	68
Helga Haugland Byfuglien: Preken i Oslo domkirke 24. juli	70
Solveig Fiske: Tro som gir mot til å snakke om det onde	72
Laila Riksaasen Dahl: Preken 29. juli (Olsok)	76
Ole Chr. M. Kvarme: Sammen om sårbart liv og fellesskap	78
Tor B. Jørgensen: Kirkens omdømme	80
Halvor Nordhaug: Ingen er så trygg i fare	81
Per Oskar Kjølaas: Preken 21. august	82
Helga Haugland Byfuglien: Sermon in Southwark Cathedral, London	85
Halvor Nordhaug: Preken første juledag	88
Innlegg og taler	91
Helga Haugland Byfuglien: Hilsen til Kirkemøtet 2011	92
Helga Haugland Byfuglien: Countering religious extremism in Europe	94
Solveig Fiske: Om å erkjenne livets sårbarhet	97
Olav Skjevesland: Skapt i Guds bilde – kultur og menneskeverd	99
Bok om Bispemøtets historie	102
Kontaktinformasjon	104

Forord

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN

Med tilbakeblikk på 2011 fremstår mye av Bispemøtets arbeid med ett fokus: Det handler om menneskeverd.

I 2011 gjorde Bispemøtet mange vedtak knyttet til arbeidet med gudstjenestereformen og salmeboka. Det er viktig for gudstjenestefeiringen i kirken vår at liturgien både er stedegen, fleksibel og involverende. Slik erfares den som hele menighetens hovedsamling i den treenige Guds navn. Gudstjenesten med de ulike liturgiske alternativ gir uttrykk for vår kirkes læregrunnlag. Et stort og inspirerende arbeid kom til et veiskillede Kirkemøtet i 2011 gjorde vedtak om ny gudstjenesteordning.

Innføringen i menighetene er neste og viktig steg i prosessen som fortsetter med entusiasme og hardt arbeid av ulike arbeidslag i kirken.

Fra samlingen om ord og sakrament sendes vi ut for å tjene vår neste.

Det er derfor en dyp sammenheng fra vedtak om gudstjenesten til mange av de sakene som Bispemøtet har arbeidet med i 2011. Det handler om nestekjærlighet og menneskeverd.

Uttalelsen om rettigheter for alle uavhengig av funksjonsevne understreker alle menneskers likeverd. For kirken handler det om å legge til rette for alle og slik bli en hel kirke. Sett i lys av politiske signaler og engasjementet i debatten om tidlig ultralyd, må kirken fortsatt kjempe for menneskeverd og likeverd.

Protokoll i ny form

AV GENERALSEKRETÆR CHRISTOFER SOLBAKKEN

Enkeltmenneskets verdi i fellesskapet ble en sterk erfaring i den dype sorgen som fylte hele vårt folk etter de grusomme hendelsene 22. juli. Fortvilelse, smerte og savn som de nærmeste bar og bærer, ble delt av hele nasjonen, på tvers av tro og livssyn. De ulike gravferdene løftet frem den enkelte. Kirken var kirke i møte med den enkelte og var gjenkjennelig lokalt og nasjonalt.

Rettsaken vil bekrefte at vi er et samfunn som gir rettsvern til alle. Det handler også om menneskeverd.

Asylpolitikken i Norge har møtt mye kritikk, også fra kirken. Mennesker, og særlig barn på flukt, utfordrer oss som verdens rikeste land til å ta imot personer som mener de har behov for beskyttelse.

En underklasse som lever uverdigg fordi de ikke har lovlig

opphold eller fått behandlet sine saker, utfordrer hele samfunnet. Uttalelsen fra Bispemøtet og deltakelse i den offentlige debatt uttrykker forventning om å la humanitære forhold bidra til at særlig barn på flukt må få lovlig opphold.

Det handler om menneskeverd som kirken alltid må kjempe for. Det handler om rett til liv, solidaritet i klimapolitikken eller motstand mot krenking av minoriteters rettigheter. Vi utfordres stadig av Jesus spørsmål i Lukas 10: Hvem synes dere viste seg som en neste?

En gudstjenestefeirende kirke sendes ut for å være en neste og stå opp for menneskeverdet.

Mens mange snakker om det papirløse samfunn, hvor lese Brett og elektroniske medier erstatter trykt materiale, kommer Bispemøtets protokoll i år i en ny form. Det kan kanskje synes som et utdatert trekk.

Bispemøtets protokoller er viktige kirkelige dokumenter. Gjennom protokollatene ytrer biskopene seg til kirke og samfunn. Derfor har de vært trykket, distribuert og lagt til grunn for videre behandling i kirkelige organer. Årets protokoll representerer en fornyelse av måten vi presenterer Bispemøtets vedtak og arbeid på.

I dette heftet har vi samlet prekener, taler og innlegg som presenteres sammen med protokollen fra møtene og Bispemøtets årsmelding. Årets protokoll vil med dette få en bedre dokumentarisk verdi enn den gamle protokollen hadde, og kanskje også gjøre den både mer tilgjengelig og anvendelig.

En fornyet satsing på presentasjon antyder kanskje også noe om nye forventninger til innhold. I 2011 ble det etablert et nytt

bispeembete med funksjonen som Bispemøtets preses som hovedoppgave. Våren 2012 endres Grunnloven, og Den norske kirke blir mer selvstendig overfor staten. Kirkemøtet drøfter kirkens interne organisering. I denne situasjonen ser vi svært tydelig hvordan forventningene til biskopene, og kanskje særlig til preses, forsterkes. Det må vi som kirke betrakte som et aktivum.

Det er to tyngdepunkt i de tekster som er samlet i dette bindet. Det ene handler om etableringen av det nye bispeembetet som preses i Bispemøtet. Vi trykker noen av aktstykkene fra denne kirkehistoriske begivenhet.

Det andre tyngdepunktet er selvsagt knyttet til hendelsene 22. juli. Mye vil måtte sies om denne dagen i årene fremover. Mye har også vært sagt om kirkens rolle. Derfor har vi samlet noe av det biskopene har kommunisert i denne forbindelse.

PS. Protokollen foreligger selvsagt også elektronisk, og kan lastes ned til din datamaskin, nettbrett eller mobiltelefon.

Sakslister

Bispemøtet 2011

Protokoll Bispemøtet 24.–28. januar 2011

Saksnr. Sakstittel

- 001/11 Orienteringssaker
- 002/11 Referatsaker
- 003/11 Konsultasjon – samlivsetikk og samlivsordninger
- 004/11 Arbeidet med ny kirkeordning
- 005/11 Nominasjon av tolvte biskop
- 006/11 Etablering av preseembetet
- 007/11 Lokal presterjeneste
- 008/11 Saker til Kirkemøtet 2011
- 009/11 Gudstjenestereformen
- 010/11 Prostetjenesten – prostemøtet
- 011/11 Revisjon av kirkerundskriv
- 012/11 Strategiplan for samisk kirkeliv
- 013/11 Arbeidet med ny salmebok
- 014/11 Det teologiske fakultet og Den norske kirke
- 015/11 Praksis ved innhenting av politiattest
- 016/11 Dispensasjon fra kirkemedlemskap ved tilsetting
- 017/11 Utnevning av prost og biskop
- 018/11 Kontaktmøter
- 019/11 Uttalelse: Det handler om menneskeverd

Protokoll Bispemøtet 17. mars 2011

Saksnr. Sakstittel

- 020/11 Orienteringssaker
- 021/11 Nominasjon til embetet som Bispemøtets preses
- 022/11 Etablering av preseembetet
- 023/11 Kirkeordningsreform: FADs høringsnotat av januar 2011
- 024/11 Lederoppfølging m.v. for biskoper

Protokoll Bispemøtet 23.–24. mai 2011

Saksnr. Sakstittel

- 025/11 Referatsaker
- 026/11 Orienteringssaker
- 027/11 Valg av arbeidsutvalg
- 028/11 Nominasjon til CPCEs generalforsamling 2012
- 029/11 Tema for Bispemøtets høstseminar 2011
- 030/11 Prostetjenesten – Prosten og fellesrådet
- 031/11 Kirkeordningsreform
- 032/11 Gudstjenesteforordning
- 033/11 Gudstjenestereformen: godkjenning av lokal grunnordning
- 034/11 Tilsetninger i kirkelig fellesråd i stilling som krever vigsling
- 035/11 Lederoppfølging for biskoper
- 036/11 Endringer i grunnregler for VTP

Protokoll Bispemøtet 17.–21. oktober 2011

Saksnr. Sakstittel

- 037/11 Referatsaker
- 038/11 Orienteringssaker
- 039/11 Reform av gudstjenesteliv
- 040/11 Ny salmebok
- 041/11 Kirkeordningsarbeid
- 042/11 Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning
- 043/11 Møteplan 2012–2014
- 044/11 Kontaktmøter
- 045/11 Evaluering av bispemøtene
- 046/11 Oppnevning – Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg
- 047/11 Kirken etter 22. juli 2011
- 048/11 Veiledning for biskoper
- 049/11 Klimarettferdighet – utfordring fra biskopene
- 050/11 Støtte til de kristne i Egypt

Protokoll Bispemøtet

24.–28. JANUAR 2011

VOKSENÅSEN KULTUR OG KONFERANSEHOTELL

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 001/11 Orienteringssaker
- 002/11 Referatsaker
- 003/11 Konsultasjon – samlivsetikk og samlivsordninger
- 004/11 Arbeidet med ny kirkeordning
- 005/11 Nominasjon av tolvte biskop
- 006/11 Etablering av presesembetet
- 007/11 Lokal prestatjeneste
- 008/11 Saker til Kirkemøtet 2011
- 009/11 Gudstjenestereformen
- 010/11 Prostetjenesten – prostemøtet
- 011/11 Revisjon av kirkerundskriv
- 012/11 Strategiplan for samisk kirkeliv
- 013/11 Arbeidet med ny salmebok
- 014/11 Det teologiske fakultet og Den norske kirke
- 015/11 Praksis ved innhenting av politiattest
- 016/11 Dispensasjon fra kirkemedlemskap ved tilsetning
- 017/11 Utnevning av prost og biskop
- 018/11 Kontaktmøter
- 019/11 Uttalelse: Det handler om menneskeverd

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien, Borg, *preses*
Ole Christian Kvarme, Oslo, *visepreses*
Olav Skjevesland, Agder og Telemark
Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling Pettersen, Stavanger

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

Gjester:

Statsråd Rigmor Aasrud
Ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen
Kommunikasjonsrådgiver Hans-Christian Vadseth
Direktør Jens-Petter Johnsen
Seniorrådgiver Knut Andresen
Seniorrådgiver Per Kristian Aschim
Prost Trond Bakkevig
Direktør Frank Grimstad

BM 001/11 Orienteringssaker

1. Frasingelse av presterettigheter
2. Evaluering av PKU-kurs for studenter
3. Liturgiendring i Finland
4. Prosjektet «Forkynnelse for alle»
5. Fra arbeidet i styringsgruppen «Skaperverk og bærekraft»
6. Overgrepssproblematikk – Erfaringskonferansen
7. Invitasjon til markering av 50 år med kvinners prestatjeneste
8. Henvendelse fra Jan Aasmann Størksen
9. Årsrapport for Bispemøtet 2010
10. Virksomhetsplan for Bispemøtet 2011
11. Prostekors
12. Henvendelse fra Hans Olav Gilje og Leif Gunnar Engedal
13. Markering av holocaust-dagen 27. januar 2011
14. Rapport fra NestenPresten
15. Situasjonen rundt Carissimi i Stavanger bispedømme
16. Henvendelse fra Hans Christian Vadseth

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 002/11 Referatsaker

1. Protokoll fra Biskopsmøtet i Svenska kyrkan
2. Generalsynode i VELKD
3. Referat fra Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU)
4. Referat fra møte i styringsgruppen for arbeidsveilederutdanning (STAVU)
5. Referat fra styringsgruppen Skaperverk og bærekraft
6. Protokoll fra BM/AU 20. desember 2010

Vedtak:

Sakene ble tatt til etterretning.

BM 003/11 Konsultasjon – samlivsetikk og samlivsordninger

Det vises til sak BM 40/09, BM 26/09, KR 29/09 og KM 07/07.

Samlivsutvalget inviterte til en konsultasjon mandag 24. januar 2011 sammen med Bispemøtet og andre inviterte deltakere. Det var om lag 50 deltakere.

KONSULTASJON 24. JANUAR 2011

Sted: Det teologiske fakultet, UiO, Auditoriet (underetasjen), Blindernvn 9.

- 1000 Kort presentasjon av utvalgets arbeid
- 1020 Aktuell kontekst: Seksualitet, samliv og samlivsordninger i Norge i dag.
Professor Willy Pedersen, Universitetet i Oslo.
Studentprest Inger Anne Naterstad, Universitetet i Oslo.
- 1200 Lunsj
- 1245 Bibelsk/nytestamentlig materiale
Professor Karl Olav Sandnes, Menighetsfakultetet
Professor Turid Karlsen Seim, Universtetet i Oslo/Det norske institutt i Roma
- 1400 Pause
- 1415 Veiledning – systematisk/etisk refleksjon
Førsteamanuensis Beate I. Hovland, Lovisenberg diakonale høgskole
Professor Bård Mæland, Misjonshøgskolen
- 1555 Oppsummering v/ utvalgsleder
- 1600 Slutt

BM 004/11 Arbeidet med ny kirkeordning

Det vises til sak BM 21/10. Det ble bestemt at Bispemøtet skulle intensivere sin oppmerksomhet på kirkeordningsreformen, og sette av rikelig tid til drøftelse av slike emner på møtet i januar 2011.

Følgende gjester ble invitert til å delta med innledninger:
Biskop Thomas Söderberg, Vesterås, Svenska kyrkan
Direktør Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet
Seniorrådgiver Per Kristian Aschim, Kirkerådet
Prost Trond Bakkevig, utvalgsleder
Seniorrådgiver Knut Andresen, utvalgssekretær
Direktør Frank Grimstad, KA

Biskop Söderberg ble rett før møtet forhindret fra å delta.

1. Biskopen som leder av prestatjenesten. Tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar.

Innledning ved prost Trond Bakkevig.

2. Embete og råd – Bispemøtet og Kirkemøtet – forholdet mellom den episkopale og den synodale dimensjon i kirkestyret.

Innledning ved direktør Jens-Petter Johnsen.

3. Hvordan ivareta læreansvar i kirken?

Innledning ved biskop Per-Oskar Kjølås.

4. Soknet som grunnenhet i kirken. Hva betyr det? Og hva betyr det ikke...

Innledning ved direktør Frank Grimstad.

Vedtak:

Bispemøtet følger med interesse arbeidet med å utvikle nye relasjoner mellom staten og Den norske kirke med de konsekvenser det får for kirkens ordning.

Bispemøtet er opptatt av at Den norske kirkes organisasjon må utvikles på en god og tjenlig måte, hvor administrative strukturer bygger opp under og fremmer kjernen i kirkens arbeid. Kirken må ha hensiktsmessige forvaltningsnivåer nasjonalt, regionalt og lokalt hvor struktur, som sikrer samvirke mellom embete og råd, videreføres på alle nivåer.

BM 005/11 Nominasjon av tolvte biskop

Det vises til tidligere behandling av saken om styrking av presesfunksjonen og opprettelsen av et nytt tolvte bispeembete.

FAD fastsatte endringer i reglement for Bispemøtet og tjenesteordning for biskoper i desember 2010. Sammen ved Stortingets budsjettvedtak hjemler dette etableringen av et nytt tolvte bispeembete med presesfunksjonen som hovedoppgave.

Det er nå fastsatt at Bispemøtet skal administrere forberedelsen til utnevning av ny preses.

Vedtak:

Reglene om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop innebærer at Bispemøtet skal nominere tre av biskopene som er i tjeneste til det nye embetet som preses.

Bispemøtet har på grunnlag av dette gjennomført en grundig prosess hvor hver enkelt biskop har gjort sine vurderinger ut fra personlige og tjenstlige forhold. Ti av biskopene har etter dette ikke sett det mulig å la seg nominere.

Biskop Helga Haugland Byfuglien har sagt seg villig, og et samlet bispemøte slutter opp om hennes kandidatur og har nominert henne til embetet.

Vi må etter dette konstatere at vi er i en situasjon hvor det ikke foreligger et nominasjonsvedtak som er i samsvar med regelverket.

Bispemøtet vil etter det som nå foreligger henvende seg til Kirkerådet, bispedømmerådene og de stemmeberettigede tilsatte og menighetsråd, og be dem vurdere om nominasjonsvedtaket bør kunne gi grunnlag for utnevning og om den nominerte kandidaten i så fall kan anbefales.

BM 006/11 Etablering av presesembetet

Det vises til tidligere behandling av saken om styrking av presesfunksjonen og opprettelsen av et nytt tolvte bispeembete.

Det formelle grunnlaget for etableringen av det nye embetet er nå fastsatt og nominasjonsprosessen er igangsatt. Ny preses vil ventelig utnevnes i løpet av våren 2011 og vil kunne tiltre den nye tjenesten i løpet av året.

Selv om det hele tiden har vært et grunnleggende premiss at oppgavene til preses i hovedsak skal være som i dag, er det likevel slik at embetets rolle og funksjon i stor grad vil bli formet av den personen som går inn i det. Det er avgjørende at Bispemøtet har gjennomtenkt forholdene rundt det som blir en helt ny situasjon i Den norske kirke.

Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering og følges opp videre av arbeidsutvalget og sekretariatet.

BM 007/11 Lokal prestatjeneste

Ei utgreiing om «ordninger for prestatjeneste som er ulønnet, ordninger for ordinasjon til avgrenset tjeneste og ulike former for assisterende prestatjeneste» og behovet for å innhente erfaringar frå andre kyrkjer, er nemnd i sak BM 22/05 Prestefullmakter til ikke-ordinerte.

I samband med at Kyrkjerådet handsama sak KR 37/08 Evaluering av godkjenningsordning for personer uten cand. theol.grad, som vart lagt fram for Kyrkjemøtet seinare same året, vedtok Kyrkjerådet å be «direktør oppnevne en komite til å utrede ordning med utgangspunkt i Den anglikanske kirkes Local Ordained Ministry og Ordnungsgemäss berufen i VELKD.»

Kirkerådet behandlet utredningen i møte 15.–17. september 2010, og gjorde følgende vedtak, jf sak KR 51/10:

Kyrkjerådet sluttar seg til hovudkonklusjonane i utgreiinga *Lokal prestatjeneste – utgreiing av nye ordningar*.

Kyrkjerådet vil arbeide vidare for å leggje til rette for ulike typar assisterande resteteneste. Dette gjeld tiltak som har utgangspunkt i etablert praksis og er innanfor gjeldande kyrkjerettslege rammar.

Ei eventuell ny ordning med ungdomsprest/-pastor med lågare kvalifikasjonskrav må vurderast i samanheng med det større stillingsmønsteret i kyrkja og er derfor ikkje aktuelt no.

Bispemøtets arbeidsutvalg behandlet referat fra Kirkerådet i møte 8. november 2010, jf sak BM/AU 32/10, og vedtok der å tilskrive Kirkerådet med anmodning om ikke å følge opp vedtaket før Bispemøtet hadde hatt anledning til å uttale seg om saken.

Vedtak:

Bispemøtet takker for utredningen.

Bispemøtet anbefaler at det ikke arbeides videre med en ny ordning med ungdomsprest/ungdomspastor.

Bispemøtet mener at TOB § 10 gir rom for påkrevet assisterende prestatjeneste.

BM 008/11 Saker til Kirkemøtet 2011

Det er Kirkerådet som i henhold til Kirkemøtets forretningsorden § 2–3 fremmer, forbereder og tilrettelegger saker som skal behandles av Kirkemøtet.

Kirkemøtet avholdes i perioden 5.–10.april på Quality Hotel Tønsberg.

Vedtak:

Saken tas til etterretning.

BM 009/11 Gudstjenestereformen

Det vises til retningslinjer for behandling av gudstjenestereformen, vedtatt på Kirkemøtet høsten 2010. Denne legger opp til en behandling i to faser, hvor fase to skjer på Kirkemøtet våren 2011 og kun gir rom for mindre justeringer av materialet vedtatt på Kirkemøtet høsten 2010. De generelle krav til behandling av liturgisaker gjelder imidlertid. Dette innebærer at det Kirkerådet ønsker å fremme for Kirkemøtet må være lagt frem for Bispemøtet til læremessig uttalelse i forkant. Bispemøtets oppgave nå er derfor å avgi uttalelse til det forelagte materialet med anbefaling om godkjennelse eller videre bearbeidelse.

Bispemøtet har fulgt tett prosessen med å utarbeide nytt liturgisk materiale for vår kirke. Det har vært nedlagt mye arbeid og gjort mange forsøk, og vi vurderer det slik at den forutgående prosess på en god måte har ivaretatt både kreativitet, deltakelse, forsøk og ettertanke.

Vedtak:

Bispemøtet har ingen læremessige innvendinger til det materialet som nå foreligger. Vi vurderer dette som et godt og aktuelt uttrykk for vår kristne tro, slik den er formet i vår lutherske tradisjon og i vår økumeniske tidsalder. Vi kan derfor anbefale Kirkemøtet å vedta det fremlagte forslag.

Bispemøtet merket seg endringene som er gjort etter Kirkemøtets behandling høsten 2010, og forventer at dette vil bli diskutert på Kirkemøtet.

Bispemøtet har drøftet forslaget til kirkeårsvariable samlingsbønner og anbefaler at disse bearbeides videre med sikte på at Kirkerådet vedtar dette som en liturgisk forsøksak etter behandling i Nemnd for gudstjenesteliv og Bispemøtet.

BM 010/11 Prostetjenesten – prostemøtet

Etter innføring av ny tjenesteordning for proster (TOP) og gjennomføringen av kurset Utviklingsprogram for proster (UPP) er «den nye prosten» blitt konsolidert. Prosten er biskopens nærmeste medarbeider i linjen, leder prestetjenesten i prostiet og utøver arbeidsgivers styringsrett. Den nye prosten er sterkere definert som (mellom-) leder, selv om forvaltning og fullmakter knyttet til økonomi er begrenset.

Bispemøtet har på denne bakgrunn vedtatt å drøfte ulike aspekter ved prostetjenesten, jf sak BM 14/09 (oktober 2009). Dette vil bidra til en videre utvikling av prostetjenesten, samt en viss samordning bispedømmene imellom hva angår innretning, vilkår og videre utvikling for prostetjenesten.

Vedtak:

Prostemøtet ble drøftet på grunnlag av en erfaringsdeling.

BM 011/11 Revisjon av kirkerundskriv

Riksantikvaren har tidligere, senest i Bispemøtet høsten 2010, presentert tanken om å revidere det såkalte «kirkerundskrivet» fra år 2000. Det vises videre til brev fra Riksantikvaren av 16. desember 2010.

Biskopene er invitert til å medvirke i arbeidsgruppen med 1–2 personer. Det foreslås derfor at Bispemøtet oppnevner to personer til å representere biskopene i arbeidsgruppen.

Vedtak:

Bispemøtet anmoder biskop Laila Riisaasen Dahl (Tunsberg) og rådgiver Ida Kristin Lie (Hamar) om å representere biskopene i Riksantikvarens arbeidsgruppe med mandat til å revidere Rundskriv T–3/2000. Bispemøtets sekretariat meddeler Riksantikvaren om oppnevningen.

BM 012/11 Strategiplan for samisk kirkeliv

Kirkemøtet skal i 2011 behandle strategiplan for samisk kirkeliv. Kirkerådet har i den forbindelse oversendt planen til Bispemøtet, med anmodning om en læremessig behandling av planen, særlig kap 4.7 Teologiske perspektiver.

Det aktuelle kapittel gir et nokså knapt, men grunnleggende teologisk perspektiv på urfolksarbeid generelt og den samiske kultur og befolkning spesielt. Skapelse, menneskeverd, språk og kultur nevnes som grunnleggende forhold.

Vedtak:

Bispemøtet er glad for at det nå foreligger en strategisk plan for samisk kirkeliv, og mener den vil bli til stor hjelp for utviklingen av kirken for den samiske befolkningen i Norge. Bispemøtet har særlig vurdert kapitlet om teologiske perspektiver. Vi ser at planen på dette punkt løfter frem viktige dimensjoner i vår kristne tro, knyttet til forståelsen av Guds skapelse, kulturens egenverdi og frelsen i Jesus Kristus. Bispemøtet mener likevel at det inkarnasjonsteologiske perspektivet kan utdypes noe, og ber om at dette tas med i den videre bearbeidning og behandling.

BM 013/11 Arbeidet med ny salmebok

Kirkerådet vedtok i mars 2010 på bakgrunn av høringen for *Salmebok 2008* at det skal lages en ny salmebok i ett bind.

Kriterier for utvelgelse av salmer

Det er ikke laget nye utvalgskriterier i forhold til *Underutvalg 5 (Uu5, salmebokutvalget)*, men Kirkerådets sekretariat mener at salmene som velges, skal ha en teologisk dimensjon i teksten, det vil si at teksten skal relatere seg til Faderen, Sønnen og/eller Den hellige ånd, eller si noe om forholdet mellom Gud og mennesker eller Gud og det øvrige skaperverket. Det betyr ikke at sanger som mangler en slik teologisk dimensjon, ikke kan anvendes i en gudstjeneste hvor de settes inn i en kontekst, men salmeboka skal ikke være en antologi for allmenne tekster.

Bispemøtets rolle

Bispemøtet skal uttale seg om den læremessige siden av salmeboka, det vil si både det læremessige innholdet i salmene, og at de viktigste teologiske og kirkelige temaer er forsvarlig representert i salmeboka som helhet.

Vedtak:

Saken ble tatt til etterretning.

BM 014/11 Det teologiske fakultet og Den norske kirke

Departementet har foreslått oppheving av bekjennelsesplikten for lærere ved Det teologiske fakultet gjennom en endring av kirkeloven § 29.

Bortfall av bekjennelsesplikten reiser spørsmål om fakultetets tilknytning til Den norske kirke. Dette kommer særlig til uttrykk ved to anledninger. Den ene er i forbindelse med professorers stemmerett ved utnevning av biskop. Det andre er i forbindelse med lærerkollegiets rolle som uttaleorgan i kirkelige høringsprosesser.

Vedtak:

Bispemøtet tar til etterretning at bekjennelsesplikten for lærere ved Det teologiske fakultet (TF) vil bortfalle. Bispemøtet er som fakultetet opptatt av at fakultetet må videreføre en sterk og institusjonelt forankret relasjon til Den norske kirke. Dette er bla begrunnet i fakultetets oppgave med å utdanne og videreutdanne prester, samt dets rolle som teologisk sakkyndig miljø.

Den norske kirke bør derfor gjennom samtaler med TF finne fram til en ordning som ivaretar Den norske kirkes behov for en konfesjonell forankring av profesjonsutdanningen til prestetjeneste.

Når det gjelder fakultetets deltakelse i Lærememnda og Kirkemøtet, samt dets eventuelle medvirkning ved kirkelige avstemninger, mener Bispemøtet at dette bare kan ivaretas av personer som er medlemmer i Den norske kirke.

Tilsvarende vil Bispemøtet forutsette at bare medlemmer av vår kirke kan ha stemmerett i fakultetets behandling av hørings saker som berører læremessige forhold innen Den norske kirke.

I forlengelsen av diskusjonen om TF sin konfesjonelle tilknytning vil Bispemøtet peke på behovet for regelmessig kontakt med alle teologiske læresteder om presteutdannelsens innhold.

BM 015/11 **Praksis ved innhenting av politiattest**

Det vil antakelig bli gitt hjemmel for å innhente politiattest for kirkelig tilsatte og frivillige. Når en hjemmel foreligger blir det spørsmål om praktisering av hjemmelen. Det bør etableres en felles praksis for alle tilsettingsorganer i Den norske kirke med tanke på innhenting av politiattest.

Vedtak:

Bispemøtet er glad for at det nå ser ut til at kirken får anledning til å innhente politiattest for personer som gjør tjeneste i kirken som tilsatt eller frivillig. Politiattest er i seg selv ingen garanti mot at overgrepssituasjoner kan oppstå, men representerer like fullt et viktig tiltak.

Bispemøtet er opptatt at denne adgangen må forvaltes på en forutsigbar måte som skaper trygghet og tillit. Det er opp til det enkelte organ å utvikle praksis på dette feltet. Bispemøtet mener likevel det bør tilstrebes en felles forståelse om hvordan adgangen skal praktiseres. Bispemøtet vil bidra til at arbeidet med å utvikle en slik felles forståelse kan koordineres og lede frem til felles retningslinjer for alle lovbestemte organer i Den norske kirke.

BM 016/11 **Dispensasjon fra kirkemedlemskap ved tilsetning**

Etter kirkeloven § 29 stilles det krav om medlemskap for tilsetning i Den norske kirke. Samtidig gis det adgang til å søke dispensasjon fra medlemskapskravet. Biskopen er gitt fullmakt til å avgjøre slik søknad innenfor rammen av departementets myndighet etter kirkeloven § 29, jf Tjenesteordning for biskoper § 11 annet ledd.

Spørsmål om dispensasjon fra medlemskapskravet kan være aktuelt i en rekke tilfeller. Det har primært vært gjort gjeldende i forbindelse med kirketjenerstillinger og lignende, men også om medarbeidere innen trosopplæring og kirkemusikk.

Det er et allment krav i norsk forvaltning at like saker skal behandles likt og at det skal søkes forutsigbarhet i forvaltningspraksis. Dette innebærer en viss innskrenkning av rommet for skjønnsutøvelse. I og med at dispensasjon gjelder et tilsetningskrav, vil det ikke være anledning til å trekke dispensasjonen tilbake på et senere tidspunkt. Når personen er ansatt gjelder de alminnelige regler og rettsvern for stillingsinnehaver.

Vedtak:

Bispemøtet legger til grunn kirkelovens krav til medlemskap for tilsetning i Den norske kirke. Dispensasjon kan bare vurderes når det foreligger særlige grunner. Hver sak må behandles særskilt. Vedtak om tilsetning må skje med forbehold om medlemskap eller biskopens dispensasjon. Dette er tilsettingsorganets ansvar. Erfaringer tilsier at det er nødvendig med en bevisstgjøring omkring rutiner for å ivareta dette.

BM 017/11 **Utnevning av prost og biskop**

Departementet forbereder et høringsnotat som vil bli sendt ut på nyåret vedrørende konsekvenser av grunnlovsendringene som trer i kraft våren 2012. Det vil primært dreie seg om utnevning av prost og biskop.

Som følge av grunnlovsendringene vil kirkelig statsråd avvikles som organ og retten til å utnevne/ansette flyttes derfor over til et organ utgått fra kirkelige valg. Spørsmålet blir dermed hvilket organ dette skal være, samt hvilken prosedyre som skal legges til grunn.

Vedtak:

I påvente av høringsnotatet fra departementet hadde Bispemøtet en foreløpig drøfting av saken.

BM 018/11 **Kontaktmøter**

1. Statsråd Rigmor Aasrud, FAD
2. Direktør Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet

Vedtak:

Samtalene ble tatt til etterretning.

BM 019/11 **Uttalelse: Det handler om menneskeverd**

Uttalelse fra Bispemøtet i Den norske kirke, 26. januar 2011.

Det er sagt at det 21. århundre blir et migrasjonens århundre. I en global verden er det mange som flytter. Det er avgjørende med et lovverk og en forvaltning som aktivt ivaretar migranters rettigheter. På denne bakgrunn ber vi norske myndigheter om å ratifisere FN-konvensjonen om migrantarbeidere og deres familier.

Politikk handler om hva slags samfunn vi vil ha. En stadig voksende underklasse av rettsløse og rettighetsløse mennesker handler om menneskeverdet. Kristne og humanistiske verdier vektlegger alle menneskers rettigheter og likeverd uavhengig av legal status.

Dagens politikk løser dessverre ikke utfordringene med papirløse innvandrere i Norge. Vi har et økende antall mennesker som lever papirløst, hvorav mange utnyttes grovt på boligmarkedet, på arbeidsmarkedet eller seksuelt. Vi har fått en underklasse av mennesker uten rettsikkerhet og grunnleggende rettigheter som lever midt i blant oss. Noen har bodd her i

nærmere 20 år. Andre europeiske land har tatt konsekvensene av tilsvarende situasjoner i sine land og iverksatt ulike regulariseringsordninger eller amnestier for å få bukt med den uholdbare, humanitære situasjonen.

Bispemøtet i Den norske kirke har sammen med 28 humanitære og ideelle organisasjoner sluttet seg til kampanjen «Ingen er ulovlige». Papirløse innvandrere er en svært sårbar og utsatt gruppe. Vi mener det går en grense for hvor lenge et menneske kan leve ulovlig i Norge – uten rettigheter –, før humanitære hensyn tilsier at myndighetene har et menneskerettslig ansvar for denne gruppen. Vi mener at faktisk botid må tillegges vekt i vurderingen av humanitære hensyn.

Vi mener også at barnekonvensjonen og barns tilknytning til riket må tillegges en selvstendig vekt. Vi ber myndighetene utarbeide bestemmelser som tydeliggjør at barns beste har forrang foran innvandringspolitiske hensyn, og at barn som har levd i Norge i lang tid skal gis oppholdstillatelse sammen med medfølgende familie.

Det er nå mer enn syv år siden Utlendingsdirektoratet foreslo en lignende regularisering i Norge som de som har vært gjennomført i andre europeiske land. UDI skrev i april 2003: «På et eller annet tidspunkt kan det spørres om myndighetene får et ansvar for å skjære igjennom og få satt strek. Uansett opprinnelig årsak, vil tidsmomentet i seg selv reise spørsmål om myndighetenes forhold til menneskerettighetene.»

Vi mener at norske myndigheter og politikere derfor må forholde seg til UDIs forslag. De papirløse er faktisk i landet. De fleste kommer fra verdens mest urolige områder og totalitære stater. Noen har fått avslag på søknad om opphold. Andre har ikke mulighet til å returnere, for hjemlandene deres vil ikke ta imot dem. Det organisasjonene i kampanjen går inn for er ikke et amnesti, men en humanitær løsning for de papirløse som har levd aller lengst i en fastlåst situasjon. Vi mener ikke at alle asylsøkere automatisk skal få opphold. Det ville undergrave både lovverket og asylinstituttet. Men i gitte situasjoner må man åpne for pragmatiske politiske løsninger, i sær når menneskeverdet krenkes.

Protokoll Bispemøtet

17. MARS 2011

GARDERMOEN, SAS RADISSON BLU HOTELL

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

020/11	Orienteringssaker
021/11	Nominasjon til embetet som Bispemøtets preses
022/11	Etablering av presesembetet
023/11	Kirkeordningsreform: FADs høringsnotat av januar 2011
024/11	Lederoppfølging m.v. for biskoper

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien, Borg, *preses*
Ole Christian Kvarme, Oslo, *visepreses*
Olav Skjevesland, Agder og Telemark
Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singasaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling Pettersen, Stavanger

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

BM 020/11 Orienteringssaker

1. Situasjonen rundt Carissimi i Stavanger bispedømme.
2. Kristensamfunnet og anerkjennelse av dåp.
3. Den norske kirkes høringsvar på CPCE-dokumentet «Ministry, Ordination, Episkopé».
4. Situasjonen rundt ureturnerbare flyktninger m.v.
5. Hilsen fra biskop Laila Riksaasen Dahl til medarbeidere i Tunsberg bispedømme.
6. Avtale om registrering av dåp mellom kirken og misjonsorganisasjoner.
7. Situasjonen etter naturkatastrofen i Japan.
8. Primat-møte i Turku, Finland.
9. Kirkerådets møte 15.–16. mars 2011.
10. Retningslinjer for liturgiske klær.
11. Møte i Bispemøtets arbeidsutvalg.
12. Bispemøte på Svalbard 2012.
13. Markering av 50 år med kvinners prestedtjeneste.

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 021/11 Nominasjon til embetet som Bispemøtets preses

Det vises til sak BM 5/11.

I brev av 4. januar 2011 har FAD bedt Bispemøtet nominere kandidater til det nye embetet som preses i Bispemøtet. Nominasjon ble behandlet på bispemøtet 24.–28. januar 2011, og biskop Helga Haugland Byfuglien ble da nominert til embetet. Bispemøtet maktet ikke å nominere tre kandidater, som reglementet forutsetter.

I brev av 28. januar 2011 ble Kirkerådet, bispedømmerådene og de stemmeberettigede i Nidaros domprosti tilskrevet med spørsmål (1) om Bispemøtets nominasjonsvedtak likevel kunne danne grunnlag for utnevning til embetet, og (2) hvorvidt den nominerte kandidaten i så fall kunne anbefales.

Kirkerådet, bispedømmerådene, menighetsrådene i Nidaros domprosti og 15 av 20 prester/diakoner/kateketer i Nidaros domprosti har uttalt seg i saken. Prester og diakon ved St. Olavs Hospital har avgitt en felles uttalelse. Det betyr at 31 instanser, av i alt 36 mulige, har uttalt seg, hvilket utgjør en svarandel på 86 %.

Vedtak:

Bispemøtet viser til Kirkedepartementets brev av 4. januar 2011, Bispemøtets brev av 28. januar 2011 og de innkomne svar. Bispemøtet oppsummerer situasjonen slik at det er en bred oppslutning i kirken om at biskop Helga Haugland Byfuglien kan utnevnes til embetet som Bispemøtets preses.

Etter det som foreligger vil Bispemøtet oversende saken til departementet med anbefaling om at biskop Helga Haugland Byfuglien utnevnes til embetet som preses i Bispemøtet.

BM 022/11 Etablering av presesembetet

Det vises bla til sak BM 6/11 og til sak BM/AU 5/11.

Etter Bispemøtets foreløpige drøfting i januar 2011 har arbeidsutvalget jobbet videre med tematikken.

Preses – rolle og oppgaver

Det ligger til grunn at oppgaver for preses skal være omtrent som i dag. Likevel vil den nye preses møte en helt ny forventning fra omgivelsene, og de bedre rammevilkår vil også bidra til at det nå oppstår en helt ny situasjon. Det er avgjørende at preses selv og Bispemøtet for øvrig har en gjennomtenkt forståelse av hvilken rolleprofil som skal utvikles, og hvilke konsekvenser dette medfører med tanke på prioriteringer av daglige gjøremål.

Innsettelsesmarkering

Innsettelse av ny preses vil skje ved gudstjeneste i Nidarosdomen og etterfølgende mottakelse i Erkebispegården. Det legges opp til at alle biskopene er tilstede i gudstjenesten.

Embetet som preses er en nasjonal kirkeledersrolle. Innsettelsesmarkering og gjesteliste bør reflektere dette. Innsettelsen foretas av den biskop som har lengst ansiennitet i bispekollegiet, dvs Oslos biskop Ole Chr. M. Kvarme.

Ansvarlig for arrangementet er Bispemøtet. Bispemøtets sekretariat vil lede og koordinere arbeidet, men vil samtidig være avhengig av at Nidaros bispedømmekontor og Nidarosdomens medarbeidere involveres på en god måte.

Vedtak:

Arbeidsutvalget forbereder innsettelsesmarkering på bakgrunn av bla følgende momenter:

- Forslag til liturgi bearbeides på bakgrunn av innspill i møtet
- Alle biskopene medvirker i gudstjenesten
- Som den biskop med lengst ansiennitet innsetter biskop Ole Chr. M. Kvarme ny preses. Ved siden av preses gis også Nidaros biskop en ledende rolle i gudstjenesten.
- Markeringen synliggjør presesembetets nasjonale karakter, samt innsettelse som biskop i Nidaros bispedømme.
- Forslag til gjesteliste bearbeides på bakgrunn av innspill i møtet

Innsettelsesmarkeringen inkluderer gudstjeneste og etterfølgende mottakelse, samt skriftemåls gudstjeneste forrettet av Nidaros biskop.

BM 023/11 Kirkeordningsreform: FADs høringsnotat av januar 2011

Departementet sendte 1. februar 2011 på høring dokumentet «Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009–2013». Biskopene, bispedømmerådene og Kirkemøtet er blant høringsinstansene. Høringsfristen er satt til 1. mai 2011.

De siste drøyt 100 år har det skjedd en gradvis selvstendigjøring av Den norske kirke. Denne prosessen har særlig skutt fart de siste 30 årene, og med de forestående grunnlovsendringene tas det et nytt, stort skritt i retning av å gjøre Den norske kirke selvstendig, uavhengig og noe annet enn statsforvaltningen. Dette må anses å være irreversible prosesser.

Ettersom dette utvikler seg videre, vil Den norske kirke på et gitt tidspunkt være helt atskilt fra staten. Det er likevel ikke til hinder for at det kan være ulike synspunkter på hvor raskt prosessen nå bør føres videre. På dette punkt må kirke og folk anses å være delt. Mange ser det slik at de endringene som nå er under gjennomføring innebærer omfattende endringer i forholdet mellom kirke og stat, mens andre er utålmodige og ønsker å gå atskillig lenger med det aller første. Situasjonen kan dermed oppsummeres slik: Det er bred enighet om *retningen* på prosessene, men det er ulike synspunkter på hvilken *hastighet* man skal ha på fremdriften.

Den norske kirke befinner seg rettslig sett i en overgangsfase, og har gjort det i lang tid. Den er verken entydig statlig religionsvesen eller fri og uavhengig folkekirke. Den er noe midt i mellom, hvilket gjenspeiler det faktum at endringer i samfunnsinstitusjoner ikke skjer på et abstrakt tegnebord, men må ta utgangspunkt i faktisk foreliggende virkelighet. Det er derfor ikke vanskelig å rette prinsipielle innvendinger og motforestillinger både mot den kirkeordning vi har i dag og den kirkeordning vi vil få etter grunnlovsendringene i 2012. Slike innvendinger kan imidlertid ikke forrykke det store bildet, som altså tydelig beskriver en irreversibel og gradvis selvstendigjøring av kirken i forhold til staten.

Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

BM 024/11 Lederoppfølging m.v. for biskoper

Bispemøtets arbeidsutvalg har drøftet spørsmålet om lederoppfølging for biskoper, jf sak BM/AU 48/10. Bakgrunnen har vært Bispemøtets behandling av spørsmålet om studiepermisjon for biskoper og den samtale som fulgte i den forbindelse.

Biskopene bes om å tydeliggjøre sitt behov og sine ønsker, slik at saken kan forberedes grundigere til bispemøtet i mai 2011.

Vedtak:

Saken forberedes til behandling på bispemøtet 23.–24. mai 2011 på bakgrunn av innspill som gis pr e-post før påske.

Protokoll Bispemøtet

23.–24. MAI 2011

FREDRIKSTAD, BISPEGÅRDEN

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 025/11 Referatsaker
- 026/11 Orienteringssaker
- 027/11 Valg av arbeidsutvalg
- 028/11 Nominasjon til CPCEs generalforsamling 2012
- 029/11 Tema for Bispemøtets høstseminar 2011
- 030/11 Prostetjenesten – Prosten og fellestrådet
- 031/11 Kirkeordningsreform
- 032/11 Gudstjenesteforordning
- 033/11 Gudstjenestereformen: godkjenning av lokal grunnordning
- 034/11 Tilsetninger i kirkelig fellestråd i stilling som krever vigsling
- 035/11 Lederoppfølging for biskoper
- 036/11 Endringer i grunnregler for VTP

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien, Borg, *preses*
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo, *visepreses*
Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling Pettersen, Stavanger
Bjarne Sveinall, Agder og Telemark

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

BM 025/11 Referatsaker

1. Referat fra møte i Bispemøtets arbeidsutvalg, 3. mai 2011.
2. Referat fra møte i KLK, 10. mai 2011.

Vedtak:

Referatene ble tatt til orientering.

BM 026/11 Orienteringssaker

1. Situasjonen vedrørende Carissimi-prestene
2. Studietur til Geneve 16.–18. august 2011
3. Bispemøte på Svalbard 11.–15. juni 2012
Henvendelse fra sokneprest Lars Erlend Kielland

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 027/11 Valg av arbeidsutvalg

Det vises til Reglement for Bispemøtet §§ 3 og 4, hvor det heter at Bispemøtet skal velge arbeidsutvalg for to år av gangen, samt til vedtak i sak BM 26/10 (oktober 2010), hvor Bispemøtet gjennomførte valg til arbeidsutvalget med virkning frem til ny preses er utnevnt og tiltrådt.

Biskop Helga Haugland Byfuglien tiltrer det nye bispeembetet som preses i Bispemøtet 1. august 2011.

Etter det som foreligger skal Bispemøtet derfor velge nytt arbeidsutvalg for en periode på to år fra valgtidspunkt. Biskop Per Oskar Kjølås og biskop Olav Skjevesland har fungert som valgkomite.

Vedtak:

Som medlemmer av Bispemøtets arbeidsutvalg velges biskop Ole Chr. M. Kvarme som visepreses, biskop Solveig Fiske som medlem av arbeidsutvalget, og biskop Tor B. Jørgensen som vararepresentant til arbeidsutvalget. Funksjonsperioden går fra dags dato til våren 2013.

BM 028/11 Nominering av representanter fra Dnk til CPCEs generalforsamling 2012

Community of Protestant Churches in Europe (CPCE), tidligere kalt Leuenberg-fellesskapet, avholder sin syvende generalforsamling i Firenze, Italia, 20. – 26. september 2012. Hovedtema er «Free for the Future – Protestant Churches in Europe». Hovedtema relaterer til mange av CPCEs høringsprosesser de senere år, hvor kirkereformprosesser vil stå i fokus.

Den norske kirke kan sende tre delegater til generalforsamlingen. Mellomkirkelig råd har anmodet Bispemøtet om å oppnevne en biskop til delegasjonen.

Vedtak:

Bispemøtet oppnevner biskop Erling Pettersen til delegasjonen til CPCEs generalforsamling i 2012. Som vara oppnevnes biskop Per Oskar Kjølås.

BM 029/11 Tema for Bispemøtets høstseminar 2011

Bispemøtet har de siste årene hatt tradisjon for å arrangere et åpent seminar i tilknytning til høstmøtet. Formålet med høstseminaret har vært å sette et aktuelt tema på dagsorden og å åpne og fremme kommunikasjon mellom kirke og samfunn.

Tema for høstseminarene har vært:

- 2008 Statens verdier og samfunnets verdigrunnlag
- 2009 Teologi og klima
- 2010 Religionsutøvelse i et sekulært samfunn

Vedtak:

Bispemøtets høstseminar 2011 planlegges ut fra å tematisere bruk av norsk militærmakt i militære, politiske og humanitære kriser i utlandet.

BM 030/11 Prostetjenesten – Prosten og fellesrådet

Etter innføring av ny tjenesteordning for proster (TOP) og gjennomføringen av kurset Utviklingsprogram for proster (UPP) er «den nye prosten» blitt konsolidert. Prosten er biskopens nærmeste medarbeider i linjen, leder prestatjenesten i prostiet og utøver arbeidsgivers styringsrett. Den nye prosten er sterkere definert som (mellom-) leder, selv om forvaltning og fullmakter knyttet til økonomi er begrenset.

Bispemøtet har på denne bakgrunn vedtatt å drøfte ulike aspekter ved prostetjenesten, jf sak BM 14/09 (oktober 2009). Dette vil bidra til en videre utvikling av prostetjenesten, samt en viss samordning bispedømmene imellom hva angår innretning, vilkår og videre utvikling for prostetjenesten.

Prosten har et særskilt ansvar for å bidra til godt samvirke mellom prestatjenesten, kirkelig tilsatte og kirkelige råd og utvalg, jf TOP § 3. Dette samvirke er innrettet mot flere forhold: et godt arbeidsmiljø, samarbeid, åndelig fellesskap, veiledning, råd og støtte. Prostens ansvar for samvirket mellom embete og råd kommer særlig til uttrykk i TOP § 6: «Prosten skal sørge for den nødvendige samordning mellom prestatjenesten og de kirkelige rådernes virksomhet.»

Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 031/11 Kirkeordningsreform

Bispemøtet har tidligere drøftet spørsmål knyttet til reformer i kirkens ordning, og holdes løpende orientert om det utredningsarbeid som pågår i regi av Kirkerådet, og også gjennomført en konsultasjon i den anledning.

Kirkerådets utvalg vil levere sin innstilling senest innen utgangen av august. Kirkerådets sekretariat forbereder saken til behandling på Kirkerådets møte i september og desember. 3. oktober planlegges det en konsultasjon i Trondheim.

I 2012 sender Kirkerådet en sak på høring om fremtidig kirkelig organisering som følge av grunnlovsendringene. Kirkemøtet 2011 gjorde vedtak som ba Kirkerådet og Bispemøtet bidra til å fokusere på den ekklesiologiske dimensjon i kirkeordningsarbeidet.

Vedtak:

Bispemøtet vil behandle en sak om ekklesiologi og kirkeordning på høstmøtet 2011.

BM 032/11 Gudstjenesteforordning

Biskopenes praksis ifm forordning av gudstjenester er nylig drøftet i KLK, jf sak 30/10. Det er bl.a. reist spørsmål ved omfanget av forordningen og prosedyren forut for fastsetting. Bispemøtets arbeidsutvalg har senere drøftet saken, jf sak BM/AU 43/10, hvor det ble vedtatt å ta saken til behandling i Bispemøtet.

Med gudstjenesteforordning menes her den myndighet biskopen nå har til å fastsette enkelte forhold knyttet til omfang og gjennomføring av gudstjenester som skal holdes i hvert sokn, jf Tjenesteordning for biskoper § 3.

Systemet med en fastsatt gudstjenesteordning må forstås som et uttrykk for at kirkestyret har ansvar for gudstjenestefeiringen. Øverste kirkestyre er kongen, jf GL § 16, og myndighet til å fastsette gudstjenesteforordning ble tidligere først delegert departementet, og senere biskopene (jf bla kgl res 28. sept 1923).

At biskopen forordner antall gudstjenester i et sokn må derfor anses som en utøvelse av biskopens kirkelige ledelse, først og fremst ledelse av prestatjenesten, men mer utvidet også som uttrykk for at biskopen er øverste kirkelige leder i bispedømmet.

En fastsatt gudstjenesteforordning vil også tjene som et vern for menigheten. Forordningen fastsetter et minimum av hva kirkens medlemmer i soknet kan forvente.

Da forordningskompetansen er knyttet til kommunenes finansieringsplikt, er det ikke gitt adgang til å delegere myndighet på dette området videre til prosten.

Biskopens forordning må bygge på en grundig forutgående saksbehandling, hvor relevante aktører får uttale seg.

Biskopens forordningsmyndighet i presis forstand gjelder antall gudstjenester i den enkelte kirke eller gudstjenestested. Selv om det ikke står uttrykkelig, må en likevel legge til grunn at dette gjelder gudstjenester på søn- og helligdager. Biskopen kan i kraft av sin instruksjonsmyndighet som arbeidsgiver også gi nærmere anvisninger med sikte på prestenes tjeneste og mer detaljerte føringer for gudstjenesteforordningen.

Vedtak:

Bispemøtet legger til grunn at den myndighet som er lagt til biskopen til å forordne gudstjenester i soknet, er helt sentralt i biskopens kirkelige ledelse. Biskopen setter rammene for og leder den offentlige forvaltningen av Ord og sakrament i bispedømmet bla gjennom forordningene og godkjenning av lokal grunnordning.

Til forordnede gudstjenester regnes i hovedsak gudstjenester på søn- og helligdag.

BM 033/11 Gudstjenestereformen: godkjenning av lokal grunnordning

Etter den nye gudstjenesteordningen skal det fastsettes en lokal grunnordning for hovedgudstjenestene i soknet, dvs de av biskopen forordnede gudstjenester. I alminnelige bestemmelser er det nærmere beskrevet prosedyre for hvordan lokal grunnordning skal fastsettes.

Når de nye liturgiene trer i kraft, vil de fortsatt være anledning til å bruke de gamle. Det forutsetter imidlertid biskopens godkjenning etter søknad fra vedkommende menighetsråd. 1920-, hhv 1977-liturgien kan godkjennes, eller deler av disse, for inntil fire år av gangen.

I pkt 68 heter det at:

Menighetsrådet vedtar Lokal grunnordning og sender denne tjenestevei til biskopen for godkjenning, jf. pkt. 55. Biskopen ser til at den lokale grunnordning er i overensstemmelse med Ordning for hovedgudstjeneste og melder tilbake om dette. Som tilsynsmyndighet kan biskopen kreve endringer og gi nærmere veiledning om menighetens gudstjenesteliv (TOB § 4).

Biskopens oppgave er etter dette primært å undersøke forholdet mellom det fremlagte forslag til lokal grunnordning og den overordnede ordning for hovedgudstjeneste som gjelder, dvs i hvilken grad de valg og variasjoner som er gjort er innenfor rammen av de muligheter som ordningen setter.

I pkt 55 heter det

Menighetsrådets vedtak om Lokal grunnordning sendes tjenestevei til biskopen, som godkjenningsmyndighet (jf. TOB § 4). Uttalelser fra menighetsmøtet, fra et eventuelt mindretall i menighetsrådet og eventuelt fra soknepresten følger saken.

Formuleringen i pkt 68 om at biskopen kun skal se til at forslag om lokal grunnordning er i samsvar med hovedordningen, synes noe smal. Biskopens godkjenningsmyndighet må gi rom for en helhetlig vurdering av forslag til lokal grunnordning, basert på teologi, lokal tradisjon og aktuelle hensyn.

Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 034/11 Tilsetninger i kirkelig fellesråd i stilling som krever vigsling

Bispemøtet har flere ganger de siste årene drøftet biskopens rolle ved tilsetninger av vigslede i kirkelig fellesråd. Utgangspunktet har vært et spørsmål om biskopen er tilstrekkelig og adekvat involvert.

Biskopens tilsynsansvar kommer til uttrykk på flere måter, også ved ansettelse i kirkelig stilling. For prester er biskopens medvirkning sterk, jf bla at biskopen sitter som stemmeberettiget medlem i tilsettingsorganet. For lokalt kirkelig tilsatte er det annerledes. Biskopen er her ikke tilsettende myndighet, ei heller formell part i tilsettingsprosessen. Rett og plikt til å utøve kirkelig tilsyn, er imidlertid ikke mindre av den grunn, kanskje særlig i forbindelse med tilsetning i stilling som krever vigsling, dvs diakon, kateket og kantor. Ved tilsetning av andre stillinger blir problemstillingen særlig aktuell når det er snakk om fravikelse av medlemskapskravet. Tilsetninger i kirkelig fellesråd reiser derfor en rekke utfordringer knyttet til hvordan biskopen kan utøve tilsyn.

Vigsling er vilkår for tilsetning som diakon, kateket og kantor. Det betyr at tilsetningsvedtaket bare er gyldig dersom biskopen vil vigsle kandidaten, dersom denne ikke er vigslet fra før.

Tjenestebrevet har ikke den samme arbeidsrettslige status som vigsling og ordinasjon. Det betyr at når en vigslet person er tilsatt, vil det ikke ha noen betydning for tilsetningsforholdet hvorvidt biskopen gir tjenestebrev eller ikke.

Saken ble nylig drøftet i Bispemøtets arbeidsutvalg, jf sak BM/AU 46/10, og det ble gjort følgende vedtak:

Saken drøftes videre med sikte på å etablere en ny praksis for lokale tilsetninger i stillinger som krever vigsling hvor biskopens medvirkning er tydeliggjort.

Praksis på dette feltet varierer. Det er et anliggende i seg selv å gjennomgå den foreliggende praksis, med sikte på å gjøre nødvendige oppklaringer og forbedringer. Dette bør skje bispedømmevis, ved at biskopen drøfter dette med representanter for de kirkelige fellesråd.

Praksis foregår imidlertid på grunnlag av de bestemmelser som foreligger, og den veiledning som gis. Til dette er særlig KAs rundskriv 8/04 relevant. Rundskrivet er utarbeidet i samråd med Bispemøtet.

I dette rundskrivet er det søkt å skille skarpt mellom fellesrådets tilsettingsmyndighet og biskopens tilsynsmyndighet, og det understrekes at biskopen ikke er part i tilsettingsprosessen.

Vedtak:

Det er viktig å legge til rette for utøvelse av kirkelig tilsyn når det gjelder tilsetning i stillinger som forutsetter vigsling. Derfor er det avgjørende å sikre god kommunikasjon mellom tilsettingsmyndighet og tilsynsmyndighet i forbindelse med tilsetning.

Saken følges opp overfor KA.

BM 035/11 Lederoppfølging for biskoper

Det vises til tidligere drøfting av spørsmålet om veiledning og lederoppfølging av biskopene, senest i møte 17. mars 2011.

Veiledning og lederoppfølging er egentlig to forskjellige ting, selv om de har en rekke berøringspunkter. Arbeidsutvalget har drøftet saken, jf protokoll fra møtet 3. mai 2011. Fra AU sin side sett, synes behovet nå ikke være noe i retning av ekstern lederutvikling. Det er snarere et behov for refleksjon rundt egen tjeneste i kollegafellesskapet, evt med enkelte input utenfra. I dette ligger det både veiledning og oppfølging.

Til grunn for dette ligger en forståelse av at biskopen i denne sammenheng egentlig ikke har noen foresatt som kan ta denne type ansvar. Biskopene er nødt til å forholde seg til hverandre, og veilede og øve kollegial omsorg overfor hverandre.

Vedtak:

Arbeidsutvalget følger opp saken på grunnlag av samtalen.

BM 036/11 Endringer i grunnregler for VTP

Styringsgruppen for VTP (STVTP) har drøftet regelverket rundt VTP-ordningen og sett på muligheter for forenkling. VTP-regelverket utgjøres av grunnreglene, som vedtas av Bispemøtet, samt utfyllende bestemmelser og ulike typer veiledninger og retningslinjer, som vedtas av styringsgruppen.

Styringsgruppen har i denne sammenheng vurdert grunnreglene opp mot gjeldende praksis. I den forbindelse er det vurdert om grunnreglenes § 6 bør endres. Den lyder som følger:

§ 6. Styringsgruppens valgperiode og sammensetning
Det oppnevnes en styringsgruppe for «Veien til prestedtjeneste» for fire år av gangen. Til styringsgruppen oppnevner Bispemøtet én biskop med varamedlem og én representant for hver av regionene nevnt i § 4 med vararepresentanter. Bispedømmerådene oppnevner én stiftsdirektør med varamedlem. Hvert av lærestedene nevnt i § 2 oppnevner én representant med personlig vararepresentant. Dessuten oppnevnes det én representant for studentene med vararepresentant etter nærmere bestemmelse.

Biskopen er leder for styringsgruppen. Bispemøtet sørger for sekretærhjelp til gruppens arbeid og dekker utgifter for reise til møter i gruppen.

Oppnevning av biskop til å lede styringsgruppen, inkludert vararepresentant, blir ivare tatt gjennom behandling i plenum i

tilknytning til andre verv og oppdrag Bispemøtet oppnevner til. Når det gjelder de regionale representantene som Bispemøtet også skal oppnevne, har dette vært vanskeligere å gjennomføre i praksis. Denne representasjon skjer gjerne på omgang mellom bispedømmene i regionene, og ikke sjelden er det behov for endringer midtveis i en periode. I praksis er det derfor Bispemøtets sekretariat som i dialog med bispedømmene fastsetter deltakelse i styringsgruppen.

Det foreslås derfor at myndigheten til å oppnevne regionsvise representanter til STVTP delegeres til Bispemøtets generalsekretær.

I annet ledd heter det at Bispemøtet dekker utgifter for reise til møter i gruppen. I tråd med kgl res av 26. januar 1962 og departementets tildelingsbrev ifm statsbudsjettet, vil dette ikke omfatte biskopen. Biskopens tjenestereiser vil måtte dekkes av bispedømmerådet.

Vedtak:

I medhold av grunnregler for VTP § 6 gis Bispemøtets generalsekretær fullmakt til å oppnevne regionsvise representanter til styringsgruppen for VTP.

§ 6 annet ledd endres til:

«Biskopen er leder for styringsgruppen. Bispemøtet sørger for sekretærhjelp til gruppens arbeid og dekker utgifter for reise til møter for gruppens øvrige medlemmer.»

Protokoll Bispemøtet

17.–21. OKTOBER 2011

VOKSENÅSEN KULTUR- OG KONFERANSEHOTELL, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 037/11 Referatsaker
- 038/11 Orienteringssaker
- 039/11 Reform av gudstjenesteliv
- 040/11 Ny salmebok
- 041/11 Kirkeordningsarbeid
- 042/11 Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning
- 043/11 Møteplan 2012–2014
- 044/11 Kontaktmøter
- 045/11 Evaluering av bispemøtene
- 046/11 Oppnevning
– Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg
- 047/11 Kirken etter 22. juli 2011
- 048/11 Veiledning for biskoper
- 049/11 Klimarettferdighet
– Utfordring fra biskopene
- 050/11 Støtte til de kristne i Egypt

Til stede:

Helga Haugland Byfuglien, Borg, *preses*
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo, *visepreses*
Olav Skjevesland, Agder og Telemark
Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling Pettersen, Stavanger

Laila Riksaasen Dahl forlot møtet pga sykdom tirsdag 18. oktober. Domprost David Gjerp fungerte som vara i resten av møtet. Per Oskar Kjølaas forlot møtet på torsdag og var ikke tilstede på fredag pga sykdom.

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

Gjester:

Jens-Petter Johnsen, *direktør i Kirkerådet*
Lars J. Danbolt, *professor II ved Menighetsfakultetet*

BM 037/11 Referatsaker

1. Høringssvar fra Den norske kirke til dokumentet Ministry, Ordination, Episcopé (CPCE)
2. Høringssvar fra Den norske kirke til dokumentet Scripture, Confession, Church (CPCE)
3. Rapport fra Finn Wagle etter seminaret om krig og forsoning, Kristiansand 29.–30.04.2011
4. Rapport fra David Gjerp etter reise til Thailand mars–april 2011

Vedtak:

Sakene ble tatt til etterretning.

BM 038/11 Orienteringssaker

1. Bispemøte på Svalbard juni 2012
2. Nordisk bispemøte 2013
3. Carissimi-saken, fra møtet med arbeidsutvalget 14. juni 2011
4. Fra arbeidet i Skaperverk og bærekraft
5. Fra arbeidet i Mellomkirkelig råd (MKR)
6. Fra arbeidet i Samisk kirkeråd (SKR)
7. Fra arbeidet i Kirkerådet (KR)
8. Oppfølging av arbeidet med nytt visitasreglement
9. Fra Kirkerådet – arbeid med minitekstbok
10. Fra Kirkerådet – arbeid med nye kollektbønner
11. Underskriftskampanje: FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter
12. Situasjon med kirkeasyl i Bergen
13. Fra arbeidet i sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU)
14. Samlivsutvalget – ferdigstilles innen sommeren 2012
15. Planlegging av kursopplegg om endringsledelse
16. Arbeidsgivers oppfølging av prestene
17. Fra arbeidet i Teologisk nemnd

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 039/11 Reform av gudstjenesteliv

I den nye gudstjenesteordningen skal hvert sokn utarbeide sin egen lokale grunnordning for gudstjenesten, og denne skal godkjennes av biskopen. Arbeidet med å utarbeide lokale grunnordninger er nå i gang i mange menigheter, og en må forvente at biskopene fremover i økende grad vil få planer til godkjenning.

Dermed reises det et spørsmål til hvordan biskopene skal forvalte godkjenningsmyndigheten, hvilke faktorer som skal vektlegges og hva slags prosesser som skal initieres.

Det vises til sak BM 33/11 (mai 2011). Arbeidsutvalget har drøftet saken videre, og ser behov for å ta saken opp til ny samtale i Bispemøtet, jf sak BM/AU 25/11.

Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 040/11 Ny salmebok

Kirkerådet har fremmet forslag til ny salmebok på bakgrunn av fullført revisjon av 2008-utgaven. Saken forelegges Bispemøtet til uttalelse. I samsvar med Bispemøtets forretningsorden skal de læremessige aspekter gis særskilt oppmerksomhet.

Vedtak:

Bispemøtet har fått seg forelagt Kirkerådets forslag til ny salmebok, og vurdert om fremlegget er i samsvar med vår kirkes lære og bekjennelse.

Bispemøtet er glad for det brede tilfang av salmer som salmeboken nå representerer, og vil gi anerkjennelse til den oppbygging og struktur som er valgt. Til dette kommer også et nytt språklig mangfold. I tillegg til bokmål og nynorsk, gis det rom for de samiske språkene og kvensk, samt også andre språk som i dag synges i vår kirke.

Bispemøtet har vurdert flere enkeltsalmer i forslaget. I fire

tilfeller har det vært delt syn, men et flertall går inn for å beholde også disse: «Til ungdommen» (7 for, 5 mot), «Det fins ei jord som opnar opp» (6 for, 6 mot – vedtatt med preses sin dobbeltstemme), «Olavs minne vil vi ære» (8 for, 4 mot), «Svøp kappen din om skuldrene» (7 for, 5 mot).

Framlegg til Norsk salmebok 2013 gir et godt uttrykk for evangelisk-luthersk tro og bekjennelse i sin oppbygging og med sitt innhold. Bispemøtet anbefaler den fremlagte salmebok for Kirkemøtet.

BM 041/11 Kirkeordningsarbeid

I anledning de forestående endringer av Grunnloven, har Bispemøtet jevnlig drøftet spørsmål knyttet til kirkeordningen. Grunnlovsendringene vil i seg selv innebære store, prinsipielle endringer i vår kirkekonstitusjon, og de vil i neste omgang også kunne legge opp til endringer i kirkens organisasjon.

Vedtak:

Bispemøtet har et medansvar for helheten i tilretteleggingen av kirkeordningsarbeidet. Det foreligger nå en rekke utredninger og forslag til ny ordning. Kirken er tjent med at en nå tar seg tilstrekkelig tid til å utrede andre alternativ nøyer, og vurdere ulike muligheter for den fremtidige utvikling av kirkens organisasjon.

En hovedmålsetning må hele tiden være å lage så enkle strukturer som mulig, hvor fokus er rettet mot livet i menigheten og hvor overbyggende strukturer er innrettet mot å støtte og fremme det lokale menighetslivet. Samtidig er kirken tjent med gode administrative ordninger og enheter.

Bispemøtet vil peke på noen overordnede føringer som bør ligge til grunn for det videre arbeidet:

1. Kirken ytrer seg primært gjennom et gudstjenestelig og

diakonalt liv i lokal kontekst. I luthersk kirketeologi er lokalmenigheten grunnenheten, uten at dette medfører en rendyrket kongregasjonal struktur. Den lokale kirken er helt kirke, men er ikke hele kirken.

2. Den menighetsbaserte tjenesten med Ord og sakrament har et særskilt ansvar for lære og forkynnelse i lokalkirken. Bispetjenesten utøver tilsynsansvar overfor menigheter og medarbeidere i bispedømmet, som den regionale kirkelige enhet.

3. Tilsynet i spesifikk mening kan i en luthersk kirke utøves på flere måter, men Den norske kirke har en bispetjeneste som er tillagt dette ansvaret. Biskopens tjeneste utgjør et bindeledd mellom de ulike lokalmenighetene. Biskopene er enhetsbånd i kirken – og mellom kirkene.

Biskopens tilsynstjeneste utøves primært gjennom forkynnelse av Guds ord, og det overordnede ansvar for den offentlige forvaltningen av Ord og sakrament. Dette medfører et særlig ansvar for å lede prestatjenesten i teologisk, strategisk og personalmessig henseende. For å ivareta sitt kirkelige tilsynsansvar på en forsvarlig måte må biskopen ha de nødvendige virkemidler til rådighet.

4. Biskopen leder prestatjenesten i bispedømmet. Dette ledelsesansvaret kommer bla til uttrykk i delaktighet i tilsetninger, og gjennom biskopens arbeidsgiveransvar for prestene. Delaktighet i tilsetningen av prester kan ivaretas på ulike måter, men må alltid sikre at biskopen har en sterk innflytelse over hvem som tilsettes i prestatjeneste.

5. Biskopen må også medvirke ved tilsetningen til samtlige vigslede stillinger.

6. Prosten leder prestatjenesten i prostiet, og samordner prestatjenesten og rådernes virksomhet. Den utvikling som har skjedd på dette feltet de senere år, bør videreføres.

7. Den norske kirke er en folkekirke der alle medlemmer har medansvar for styringen av kirken. Det kirkelige demokrati må forankres i Skrift og bekjennelse, og tilsier at utøvelse av læreansvaret gis forsvarlige rammer. En må i denne sammenheng også se på hvilke oppgaver og ansvarsområder som tillegges hhv Kirkemøtet og Bispemøtet.

BM 042/11 Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning

I forbindelse med oppstart av kurs for arbeidsveiledere 2009–2011 drøftet Bispemøtet organisering, rolle- og oppgavefordeling mellom ulike aktører rundt arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanningen. Kurset er nå i avslutningsfasen, og det er grunn til å drøfte behovet for videre utvikling på feltet.

Vedtak:

Saken ble drøftet. Saken tas opp til ny behandling på bispemøtet i februar 2012 på bakgrunn av denne drøftingen.

Bispemøtet vil understreke betydningen av veiledning som gir anledning til refleksjon over tjenesten, i skjæringspunktet mellom person og profesjon. Det synes å være et økende behov for individuell veiledning og et større mangfold i veiledningstilbudet. Bispemøtet vil fortsette å drøfte organisering, rolle- og kompetansefordelingen i arbeidet med arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning.

BM 043/11 Møteplan 2012–2014

Det vises til sak BM 36/10, hvor møteplanen for 2011–2012 ble fastsatt. Tidsrammen for møtet på Svalbard i juni 2012 ble senere endret, jf protokoll fra bispemøtet i Fredrikstad 22.–23. mai 2011.

For 2012 er det berammet følgende bispemøter:

13.–17. februar 2012 (Oslo) (uke 7)
11.–15. juni 2012 (Svalbard) (uke 24)
15.–19. oktober 2012 (Oslo) (uke 42)

For 2013 foreslås følgende datoer:

11.–15. februar 2013 (Oslo) (uke 7)
10.–12. juni 2013 (uke 24)
månedsskiftet juni/juli – nordisk bispemøte
14.–18 oktober 2013 (uke 42)

Vedtak:

Møteplanen for 2012–2013 ble fastsatt med de endringer som fremkom i møtet. Arbeidsutvalget ser nærmere på møtetidspunktene i juni 2013 med sikte på noe forenkling.

BM 044/11 Kontaktmøter

Bispemøtet møter domprostene hvert annet år. Årets møte var forberedt gjennom samtaler mellom arbeidsutvalget og representanter for domprostene. Det var satt opp følgende punkter til samtale:

a) Domprosten som fungerende biskop og behovet for ensartet praksis (oppfølging DPM 03/10).

Det vises i denne sammenheng til Bispemøtets vedtak i sak BM 11/10 Stedfortredende tjeneste for biskop.

b) Personalomsorg for domprostene (oppfølging DPM 05/10, 01/09).

c) Erfaringer rundt arbeidet etter 22. juli-attentatene med særlig henblikk på domkirkens karakter som bispedømmets hovedkirke og dens funksjon og symbolkraft som kirkelig nærvær i byen.

BM 045/11 Evaluering av bispemøtene

Et nytt bispeembete som preses i Bispemøtet er nå etablert. Tanken om et slikt embete vokste ut av Bispemøtets arbeid med egen arbeidsform, jf sak BM 29/08, BM 18/08, BM 18/07 og BM 18/05. Det vises også til rapporten Bispemøtets arbeidsform med særlig vekt på presesfunksjonen (2009).

På denne bakgrunn kan det nå være grunn til å vurdere hvordan både Bispemøtet som kirkelig organ og bispemøtene rent praktisk fungerer, og hvilke utviklingspotensialer som foreligger.

Vedtak:

Saken ble drøftet og følges opp videre av sekretariatet.

BM 046/11 Oppnevning – Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg

Det vises til brev fra Kirkerådet med anmodning om oppnevning av biskop til nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg.

Vedtak:

Bispemøtet oppnevner biskop Tor Singsaas til å representere Bispemøtet i Kirkerådets nasjonale kirkelige pilegrimsutvalg. Som vara oppnevnes biskop Erling Pettersen. Oppnevningen gjelder for 4 kalenderår, dvs ut 2015. Biskopens utgifter ifm deltakelse i utvalget dekkes av bispeembetet/bispedømmerådet.

BM 047/11 Kirken etter 22. juli 2011

I etterkant av terroranslagene 22. juli 2011 ble kirken gjenstand for stor oppmerksomhet, og kirkebygg, kirkerom og kirkelige tjenester, inkludert riter og seremonier, ble brukt og oppsøkt av befolkningen i stor utstrekning.

Denne erfaringen gir grunn til refleksjon over en rekke grunnleggende tema knyttet til kirkens liv og fremtreden, også i et utvidet perspektiv. Kirken kom særlig i fokus etter attentatene, men den rolle kirken fikk og spilte kan samtidig indikere noe om kirkens plass og posisjon i samfunnet og i befolkningen også utover en akutt sorgfase.

På bakgrunn av det som skjedde i tiden etter 22. juli, kan det derfor være nyttig å reflektere over hva som gjør kirken til kirke, og hvordan kirken er kirke, handler, opptrer og agerer som kirke i sorg, glede, hverdag, fest og krise.

Professor II og sykehusprest, dr. theol. Lars Johan Danbolt innledet til samtale.

BM 048/11 Veiledning for biskoper

Det vises til tidligere behandling av sak om lederoppfølging for biskoper m.v. AU hadde utarbeidet skissemessig et forslag til kollegaveiledning som ble presentert i Bispemøtet 22.–23. mai 2011.

Arbeidsutvalget drøftet saken på nytt i september 2011, jf sak BM/AU 24/11. AU foreslår nå en veilednings- og utviklingsmodell bestående av følgende elementer:

- regelmessige plenumsdrøftelser av emner knyttet til tjenesten på bispemøtene
- invitere ekstern ressursperson til å innlede om relevante tema
- erfaringsdeling jevnlig på bispemøtene

Vedtak:

Saken ble drøftet og følges opp videre av arbeidsutvalget.

BM 049/11 Klimarettferdighet – utfordring fra biskopene

Klimaendringene er reelle og truer mennesker og miljø. Det er de fattigste som rammes hardest. Jordens liv er truet av menneskers ansvarsløse framferd. Troens svar er å mobilisere til vern om skaperverket og bærekraftig forvaltning.

Det er derfor nødvendig å redusere verdens samlede klimagassutslipp. Rike land som Norge må gjøre betydelige kutt hjemme og reise en debatt om bruk av nye fossile funn.

Vi hadde store forventninger til FN's klimatoppmøte i København (COP 15). Der var det manglende politisk vilje til å fatte beslutninger som kunne snu utviklingen i riktig retning. Vi erkjenner at det koster, men situasjonen er så dramatisk at vi ber politikerne arbeide for brede løsninger på tvers av partigrensene og på tvers av landegrensene.

Den norske kirke har forpliktet seg til å bidra til å sikre en internasjonal forpliktende klimaavtale som et steg mot et bærekraftig samfunn. Dette er en stor utfordring som krever en etisk basert løsning.

Vi har forventninger til at Norge under FN's klimatoppmøte i Durban (COP 17) arbeider for å videreføre Kyoto-protokollen, forbedre den, og skjerpe målene. Norge må videre legge penger på bordet til klimatilpasning og klimakutt i fattige land, og foreslå en prosess som bidrar til at andre rike land gjør det samme.

Vi har kunnskapen og ressursene. Nå må vi handle. Vi må være villige til å se på vårt eget forbruk som samfunn og som enkeltmennesker. Vi er overbevist om at det nytter å mobilisere for gode fellesskapsløsninger. Alt som blir gjort for å snu den negative trenden, er en investering i vår felles fremtid.

BM 050/11 Støtte til de kristne i Egypt

Dear Bishop Thomas,

With pain we have followed recent events in your country and the killing of Coptic Christians in Cairo. We have received your greeting to us in this situation and want to express that we stand together with you, with your Church and with the people of Egypt in our prayers.

We share your mourning the death of those killed, and we pray for those who are suffering. In our prayer we lift up to God our hope for a new day for Egypt without violence, with dignity and equal rights for every human being, and with freedom for Christians and Muslims alike to worship, to express their faiths and develop their communities.

For many years we have been encouraged by the living testimony of your Church to Jesus Christ. We were also moved by the words of your greeting: that you are pressed, but not crushed; perplexed, but not in despair; persecuted, but not abandoned; struck down, but not destroyed. You are also determined not to answer with hatred, but with love.

In these words we see hope, just as we have done in our country after the terrorist bombing in Oslo and the massacre on young people at Utøya island on July 22nd. You then also sent us your greeting, expressing your prayers for us in our mourning and loss. Now we reciprocate these greetings, sharing your grief and the hope of a different tomorrow.

Reports from Egypt have told us that Muslims and Christians have walked together in the midst of attacks. This togetherness has also given us hope, just as it has done in our country in the last three months. This we include in our hopeful prayers for you and for the Coptic Church in days to come: "May the Peace of God, which transcends all understanding, guard your hearts and your minds in Christ Jesus."

Oslo, October 21st 2011,
The Church of Norway Bishops' Conference

Most Revd. Helga Haugland Byfuglien, Presiding bishop

Rt. Revd. Ole Chr M Kvarme, Oslo
Rt. Revd. Solveig Fiske, Hamar

Rt. Revd. Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Rt. Revd. Olav Skjevesland, Agder and Telemark

Rt. Revd. Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland
Rt. Revd. Ingeborg Midttømme, Møre

Rt. Revd. Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Rt. Revd. Erling Pettersen, Stavanger

Rt. Revd. Tor Singsaas, Nidaros
Very Revd. David Gjerp, Tunsberg

Very Revd. Knut Erling Johansen, Borg

Kjære biskop Thomas,

Det er med smerte vi har fulgt de siste hendelsene i ditt land og drapene på koptiske kristne i Kairo. Vi har mottatt din hilsen til oss i denne situasjonen og ønsker å uttrykke at vi står sammen med deg, med din kirke og med folket i Egypt i våre bønner.

Vi deler deres sorg over de døde, og vi ber for dem som lider. I vår bønn løfter vi opp til Gud håpet om en ny dag for Egypt. En ny dag uten vold, med verdighet og like rettigheter for ethvert menneske, og med frihet for kristne og muslimer til å tilbe, uttrykke sin tro og utvikle sine lokalsamfunn.

I mange år har vi blitt oppmuntret av din kirkes levende vitnesbyrd om Jesus Kristus. Vi ble også rørt av ordene din hilsen: dere er presset, men ikke knust, forvirret, men ikke i fortvilet, forfulgt, men ikke forlatt, slått ned, men ikke ødelagt. Dere er også fast bestemt på ikke å svare med hat, men med kjærlighet.

I disse ordene ser vi håp, akkurat som vi har gjort i vårt land etter bombingene i Oslo og massakren på unge mennesker på Utøya 22. juli. Du sendte oss også da din hilsen, hvor du uttrykte dine bønner for oss i vår sorg og våre tap. Nå vil vi gjengjelde disse hilsener, og dele sorg og håp om en annen fremtid.

Rapporter fra Egypt har fortalt oss at muslimer og kristne har kommet sammen midt i angrepene. Dette samhold har også gitt oss håp, akkurat som det har skjedd i vårt land i de siste tre månedene. Dette tar vi med i våre forhåpningsfulle bønner for deg og for den koptiske kirken fremover: «Måtte Guds fred, som overgår all forstand, vokte deres hjerter og deres tanker i Kristus Jesus.»

Oslo, 21. oktober 2011,
Bispemøtet i Den norske kirke

Helga Haugland Byfuglien, Bispemøtets preses

Ole Chr M Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar

Tor B. Jørgensen, Sør-Hålogaland
Olav Skjevesland, Agder og Telemark

Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland
Ingeborg Midttømme, Møre

Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling Pettersen, Stavanger

Tor Singsaas, Nidaros
David Gjerp, Tunsberg

Knut Erling Johansen, Borg

Årsrapport for Bispemøtet 2011

FASTSATT AV BISPEMØTETS ARBEIDSUTVALG

6. FEBRUAR 2012

Bispemøtet er et nasjonalt samordningsorgan for biskopene. Gjennom Bispemøtets arbeid utøver biskopene samlet en åndelig lederoppgave i Den norske kirke lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Rammene for Bispemøtets virksomhet legges av de grunnleggende bestemmelsene om Bispemøtet i lov og forskrift, departementets tildelingsbrev og Kirkemøtets vedtak.

Tre kjerneoppgaver

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for bispetjenesten. Etter kirkeloven § 26 skal Bispemøtet virke for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. I dette ligger to sett av oppgaver. For det første en samordning av den bispetjenesten som utøves av biskopen i eget bispedømme. Samordningsoppgavene knyttet til dette vil handle om å drøfte felles erfaringer, utarbeide maler og prosedyrer for lik håndtering av saker, og samarbeide om utviklingstiltak m.v.

For det andre handler samordning også om koordinering av biskopenes rolle og funksjoner inn mot sentralkirkelige styringsorganer. Denne type oppgaver handler om å ivareta den episkopale dimensjon i det nasjonale kirkestyret.

Til sist vil det også være Bispemøtets oppgave å koordinere biskopenes kollegiale representasjon og nærvær ved offentlige markeringer i kirke og samfunn, nasjonalt og i utlandet, samt gi støtte til biskopenes medvirkning i den offentlige debatt.

Bispemøtet har etter dette tre virksomhetsområder. Ved siden av disse tre virksomhetsområdene utgjør også Bispemøtets interne organisering og arbeidsform et eget arbeidsområde.

Hovedsaker i 2011

Nytt embete som preses

2011 var året det nye bispeembetet som preses i Bispemøtet ble opprettet. Innsettelsen av biskop Helga Haugland Byfuglien i Nidarosdomen søndag 2. oktober ble en kirkehistorisk begivenhet og en flott feiring.

I 2008 begynte Bispemøtet en samtale om Bispemøtets arbeidsform, og drøftet særlig rammevilkårene for utøvelsen av funksjonen som preses. Arbeidet konkluderte i en anmodning til Regjeringen om å opprette et nytt, tolvte bispeembete med presesfunksjonen som hovedoppgave. Saken ble behandlet i Kirkemøtet, Stortinget og i Regjeringen, og fra 1. januar 2011 var det reglementet for det nye embetet på plass. Bispemøtet nominerte biskop Byfuglien til embetet i januar, og 25. mars 2011 ble hun utnevnt av Kongen i statsråd. Hun tiltrådte embetet 1. august 2011 og ble innsatt 2. oktober 2011.

Samlivsetikk

Bispemøtet fikk i 2009 en henvendelse fra Kirkerådet vedrørende spørsmål knyttet til ekteskapsforståelse og samlivsetikk i et luthersk perspektiv. Bispemøtet nedsatte samme høst et utvalg til å utrede dette nærmere, med sikte på videre behandling i Bispemøtet og oversendelse til Kirkerådet. Utvalget er godt i gang med sitt arbeid, og tar sikte på å fullføre utredningen innen sommeren 2012.

Kirkeordning

Oppfølgingen av stortingsforliket fra 2009 har medført et omfattende arbeid med kirkeordning. Bispemøtet har på ulikt vis vært engasjert i dette arbeidet, og på invitasjon og henstilling fra Kirkerådet gitt bidrag og innspill til behandling, debatt og utredning. Bispemøtet avga høsten 2011 en uttalelse om ekklesiologi og kirkeordning, jf sak BM 41/11.

Ny biskop i Borg

Umiddelbart etter at biskop Byfuglien ble utnevnt til preses, gikk Borg bispedømmeråd i gang med å finne hennes etterfølger i Borg. Generalsekretær Atle Sommerfeldt i Kirkens Nødhjelp ble utnevnt til ny biskop i Borg 28. oktober 2011.

I Samordning av den regionale bispetjeneste

1. Veien til prestatjeneste (VTP)

«Veien til prestatjeneste» (VTP) er et ordinasjonsforberedende program etablert med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8, første ledd. Programmet har vært i drift i mer enn ti år, og fremstår som en innarbeidet og ordinær vei frem mot ordinasjon.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2011:

1. Bispemøtet vil videreføre arbeidet i VTP-programmet gjennom styringsgruppe og de regionsvise ordinasjonssamlingene.
2. Bispemøtet vil videreutvikle elektronisk påmeldingsskjema og informasjonsmateriell.
3. Bispemøtet vil gjennomgå regelverket for VTP, med sikte på å forkorte og forenkle gjeldende bestemmelser.

Bispemøtet har gjennom styringsgruppen for Veien til prestatjeneste drevet programmet. Ordinasjonssamlinger ble som vanlig gjennomført i uke 25.

Atle Sommerfeldt

President Munib Younan og visepresident Helga Haugland Byfuglien i Det lutherske verdensforbund i audiens hos pave Benedikt XVI.

Det elektroniske påmeldingsskjemaet fungerer bra, og læresteder og bispedømmekontorer kan hente ut sine aktuelle rapporter direkte.

Informasjon om VTP kan stadig bli bedre. Det gjelder både presentasjon og tilgjengelighet på kirken.no, men også plakater/ oppslag og kommunikasjon om ordningen på lærestedene.

En arbeidsgruppe nedsatt av styringsgruppen har samlet alt regelverk knyttet til VTP med sikte på en forenkling og en forkortning. Reglementet ble behandlet i styringsgruppen, og en viss forenkling ble gjort der.

2. Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning (AVU)

Bispemøtet har et nasjonalt ansvar for utdanning av arbeidsveiledere til kirkelig arbeidsveiledning. Arbeidsveiledning (ABV) er et innarbeidet og mye brukt verktøy for å gi prestene hjelp til refleksjon over egen tjeneste, og bidrar både til kvalitetssikring, motivasjon og rekruttering.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2011:

1. Bispemøtet vil videreføre styringsgruppen for arbeidsveilederutdanning (STAVU).
2. Bispemøtet vil gjennom STAVU bidra til gjennomføring av AVU-kurs 2009–2011.
3. Bispemøtet vil gjennomgå eierskap, struktur og organisering av AVU-området.

Sekretariatsansvaret for styringsgruppen er lagt til Presteforeningen. Styringsgruppen har arbeidet med kurs for arbeidsveiledere, som nå er en avsluttende fase. Departementet har bevilget 1 million kroner til gjennomføring av kurset.

Bispemøtet ser behov for å gjennomgå systemet rundt arbeidsveiledning generelt, og driften av styringsgruppen spesielt. Saken ble drøftet preliminært på bispemøtet i oktober 2011, og vil følges opp videre i 2012.

3. Utvikling av prostetjenesten

På bakgrunn av «Utviklingsprogram for proster» (UPP), som er gjennomført av Kirkedepartementet og Bispemøtet i 2007–

2009, vil Bispemøtet arbeide videre med utvikling av prostetjenesten. Det vises til sak BM 32/09.

Bispemøtet vil systematisk bearbeide følgende tema, med sikte på å utvikle et felles premissgrunnlag for utvikling av prostetjenesten i vår kirke:

- Biskopens ledelse av prestene gjennom prosten
- Prosten og bispedømmekontoret
- Prostemøtet
- Prosten og fellesrådet
- Prostens menighetstjeneste
- Prosten som strategisk leder

Bispemøtet har i 2010 systematisk og planmessig drøftet forhold knyttet til prostetjenesten, og dette året særlig drøftet prostemøtet (sak BM 10/11) og prosten og fellesrådet (sak BM 30/11).

4. Kirkeordningsreform

Forliket om stat og kirke i Stortinget av 10. april 2008 medfører store endringer i Den norske kirkes organisering. Det er Kirkerådet som har hovedansvar for videre saksbehandling av ordningsmessige spørsmål, men det er avgjørende at biskopene er informert og involvert i forberedende prosesser.

Signering av avtale om registrering av dåp.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2011:

1. Bispemøtet vil holde seg orientert om Kirkerådets arbeid med kirkeordningsreformer.
2. Bispemøtet vil aktivt og utadrettet bidra med perspektiver på ekklesiologi, kirkeordning og strukturutviklingsarbeid.

Bispemøtet har holdt seg orientert om arbeidet med kirkeordningsreformer gjennom kontaktmøter med Kirkedepartementet, Kirkerådet og Kirkerådets utredningsgruppe.

Det ble gjennomført en egen konsultasjon om kirkeordningsspørsmål på bispemøtet i januar (sak BM 4/11), og tematikken ble drøftet videre både på møtet i mai (sak BM 31/11) og i oktober (sak BM 41/11). På møtet i oktober ble det også vedtatt en egen uttalelse om saken.

5. Gudstjenestereformen

Liturgimyndigheten er delegert til Kirkemøtet, og Bispemøtet ivaretar læreansvaret, hvilket også innebærer en vesentlig rolle i forbindelse med fastsettelsen av nye liturgier.

Det var satt opp følgende arbeidsmål for 2011:

1. Bispemøtet vil følge bearbeidelsen av høringsmaterialet i forbindelse med gudstjenestereformen.

Bispemøtet har gjennom året hatt en nær og god kontakt med Kirkerådet, og kunne sommeren 2010 anbefale vedtatt det foreliggende forslag til nytt liturgisk materiale.

6. Utredning: Ekteskap og samliv

Kirkemøtet vedtok i 2008 at registrerte partnere kunne tilsettes i kirkelig stilling som krever vigsling dersom tilsettingsorganet gjør vedtak om det. Ny ekteskapslov trådte i kraft 1. januar 2009. Den nye ekteskapsloven gir rett til ekteskap også for homofile og lesbiske. Den sier også at homofilt ekteskap ikke kan forrettes av prest før Kirkemøtet gjør vedtak om vigselsturgi for homofile. Kirkerådet drøftet saken våren 2009, og utba seg en bredere utredning av spørsmål knyttet til samlivsetikk og samlivsordninger. Bispemøtet ble anmodet om å forestå utredningen.

Det var satt opp følgende målsetninger for 2011:

1. Bispemøtet oppnevnte høsten 2009 et utvalg til å utrede enkelte spørsmål knyttet til utfordringer rundt forståelsen av ekteskap og samliv. Utvalget har frist til 1. oktober 2011 med å levere sin innstilling. Innstillingen vil bli behandlet på bispemøtet i oktober 2011.
2. Utvalgets arbeid vil regelmessig refereres i bispemøtene.
3. Det arrangeres et seminar i tilknytning til bispemøtet i januar 2011 om samlivsetikk og samlivsordninger. Utvalget står ansvarlig for innholdet i seminaret.

II Det nasjonale kirkestyret

Bispemøtet er et nasjonalt kirkelig organ med ansvar for koordinering av biskopenes tjeneste lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Bispemøtet sørger for representasjon fra Den norske kirke ved bispevigslinger i utlandet, og har ansvar for vigsling av nye biskoper i Den norske kirke.

Etableringen av et tolvte bispeembete med presesfunksjonen som hovedoppgave vil bidra vesentlig til dette. Styrking av presesfunksjonen og Bispemøtets sekretariat har lenge vært en prioritert oppgave, og regjering og storting har nå gjort vedtak som muliggjør en realisering av dette.

Bispemøtet har vurdert behovet for å utarbeide en sentral veileder for gjennomføring av bispekifte, og vil videreføre dette arbeidet i 2012. Det vil også bli utarbeidet et innføringsprogram for nye biskoper i samarbeid med departementet.

Som sentralkirkelig organ er det en stående målsetning å stadig forbedre kommunikasjon og samhandling med de andre sentralkirkelige organer. Det er utviklet enkelte rutiner og møtepunkter, og dette arbeidet vil videreføres kontinuerlig.

III Offentlig representasjon

Bispemøtet gjennomførte i august 2011 et studiebesøk til Geneve. Hensikten var å bli nærmere kjent med arbeidet i Kirkenes verdensråd, Det lutherske verdensforbund, Sjømannskirken og arbeidet i Norges faste delegasjoner til FN-organer i Geneve.

Bispemøtet på studiebesøk til Kirkenes verdensråd i Genève.

IV Intern organisasjon og arbeidsform

Bispemøtet som organ har en organisasjon bestående av møter i plenum og arbeidsutvalg, presesfunksjoner og sekretariat.

1. Plenums møter

Det er gjennomført tre bispemøter i 2010, samt en studiereise til Geneve 16.–18. August 2011. Til sammen har det vært 12 dager i ordinære bispemøter. Det er behandlet til sammen XX saker. Blant eksterne gjester kan nevnes kirkeminister Rigmor Aasrud, kommunikasjonsrådgiver Hans-Christian Vadseth, prost Trond Bakkevig, direktør Frank Grimstad og professor Lars Johan Danbolt.

- 24.–28. Januar 2011, Oslo
- 23.–24. Mai 2011, Fredrikstad
- 17.–22. Oktober 2011, Oslo.

Arbeidsutvalget presenterer vedtak om nominasjon til embetet som preses.

2. Preses

Biskop i Borg, Helga Haugland Byfuglien, ble høsten 2010 valg til Bispemøtets preses etter at biskop Olav Skjeveslands periode gikk ut. Byfuglien ble i januar 2011 nominert til det nyopprettede bispeembetet som fast preses.

3. Arbeidsutvalg

Bispemøtet valgte i mai 2011 nytt arbeidsutvalg for en periode på to år. Valgt ble biskop Ole Chr. M. Kvarme (visepreses) og biskop Solveig Fiske. Biskop Tor B. Jørgensen ble valgt til vararepresentant.

Bispemøtets arbeidsutvalg har det overordnede ansvaret for forberedelsen av bispemøtene og av bispekollegiets øvrige samlinger. Det vedtar forslag til sakliste og beslutter hvordan den enkelte sak skal forberedes for behandling i Bispemøtet (jf. Bispemøtets forretningsorden § 11). Videre påser arbeidsutvalget at Bispemøtets vedtak følges opp (§ 12), og det behandler saker som blir aktuelle og krever rask behandling mellom bispemøtene (§ 14).

Bispemøtet fører dessuten samtaler med en rekke organer og instanser gjennom arbeidsutvalget.

Arbeidsutvalget hadde 5 møter og behandlet til sammen 39 saker i 2011. Ved siden av saksbehandling gjennomførte arbeidsutvalget en rekke kontaktmøter. Det er en økende etterspørsel etter samtalepunkter med Bispemøtet, og arbeidsutvalget ivaretar mye av dette.

4. Sekretariat

Bispemøtets sekretariat har bestått av generalsekretær i 100 % stilling og seniorsekretær i 80 % stilling. Fra 1. September 2011 er seniorsekretærstillingen utvidet til 100 %, og det er også opprettet en 100 % fast stilling som fagrådgiver. Cand. Theol. Øyvind Rise ble i desember 2011 tilsatt i denne stillingen.

Seniorprest Olav Tveito var engasjert i 80 % fra 1. september til 31. desember i forbindelse med samlivsutvalgets arbeid.

Sekretariatets viktigste oppgave består i å forberede bispemøtene og arbeidsutvalgets møter. Videre har sekretariatet funksjon som daglig bindeledd mellom biskopene og de sentralkirkelige råds virksomhet.

Sekretariatet trenger å styrke sin kapasitet for utredningsarbeid og saksforberedelse. Bl. a. ser Bispemøtet behov for å engasjere seg sterkere når det gjelder samordning og fellesoppgaver knyttet til biskopens ledelse av prestedtjenesten. Vi opplever økende forventning til Bispemøtets sekretariat med tanke på henvendelser og lignende.

Bispemøtets postjournal er offentlig tilgjengelig på nettstedet kirken.no/bm.

5. Bispemøtets økonomi

Bispemøtets økonomi har vært tilfredsstillende i 2011. Årsregnskapet viser et samlet mindreforbruk på ca kr. 70.000,–. Omkring en fjerdedel av tildelt budsjett går til finansiering av det ordinasjonsforberedende programmet «Veien til prestedtjeneste».

Bispemøtet leier lokaler i Kirkens hus, som eies av Opplysningsvesenets fond. Husleien indeksreguleres. Det er stor verdi knyttet til samlokalisering av kirkelige organer og organisasjoner i Kirkens hus, men samtidig også vesentlige utfordringer overfor gårdeier.

Det er behov for å styrke sekretariatets kapasitet med hensyn til teologisk rådgivning og utredning.

6. Representasjon i andre organer m. v.

Bispemøtet har i 2011 vært representert i andre organer som følger:

De sentralkirkelige rådene

Kirkerådet: preses, vara: visepreses.

Mellomkirkelig råd: Stavanger biskop (2011–2012).

Samisk kirkeråd: Sør-Hålogaland biskop (2011–2012).

Liturgisk utvalg: Sør-Hålogaland biskop (2006–2011).

Nemd for gudstjenesteliv (2010–2013).

Virksomheter under Bispemøtet

Leder av styringsgruppen for «Veien til prestedtjeneste» (STVTP): Tunsberg biskop (2011–2014).

Leder av styringsgruppen for arbeidsveileder-utdanning (STAVU): Møre biskop (2009–2014).

Ledelse og arbeidsgiveransvar

Kontaktutvalg for ledelses- og kompetanseutvikling (KLK): preses (2011–2014) og generalsekretær.

Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU):

Bjørgvin biskop (2011–2014).

Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU):

Nidaros biskop (2011–2015).

Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk (SRO):

Hamar biskop og Målfrid Bjørge, Agder (2011–2015).

Lære og økumenikk

Norges kristne råd: Preses, visepreses (vara) (2011–2013).

Katolsk-luthersk samtale-gruppe (KATLUSA):

Oslo biskop (2011–2014).

Teologisk nemnd: Borg biskop (2012–2015).

Diverse

IKO: Agder og Telemark biskop (2011–2014).

Kirkens Nødhjelps representantskap:

Nord-Hålogaland biskop (2011–2013).

Styret for Det praktisk-teologiske seminar:

Hamar biskop (1/11 2011–1/11 2015) vara: preses.

Styret i Kirkens Utdanningssenter i Nord (KUN): Nord-

Hålogaland biskop (2011–2014) vara: Sør-Hålogaland biskop.

Kirkens landsfond: Generalsekretæren (2011–2014).

Tilleggsgevingsfondet: Oslo biskop (2011–2014) og generalsekretæren.

Bibelselskapets styre (oppnevnt av Bibelselskapets representantskap): Nidaros biskop

7. Kontaktvirksomhet

En viktig side av Bispemøtets arbeid er jevnlig kontakt med andre instanser for gjensidig utveksling av informasjon og synspunkter. Mens det tidligere var vanlig å invitere representanter for andre instanser til drøftinger i selve bispemøtene, har Bispemøtet de senere årene ønsket å ivareta kontaktvirksomheten primært gjennom sine underliggende arbeidsenheter, dvs. arbeidsutvalget, preses og generalsekretæren.

Ut over det som fremgår av representasjonsoversikten ovenfor, har Bispemøtet også administrativt hatt regelmessig kontakt med departementet, de sentralkirkelige råd, tjenstemannsorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner, arbeidsgiverorganisasjoner m.v.

8. Økumenisk og internasjonal virksomhet

I 2011 har følgende representert Den norske kirke ved bispevigslinger i andre kirker:

6. januar deltok biskop Solveig Fiske ved vigslingen av ny biskop i Åbo stift, Finland, biskop Kaarlo Kalliala.

6. mars deltok biskop Tor Singsaas under vigslingen av nye biskoper i Uppsala, Sverige, i Linköping stift biskop Martin Modéus og i Visby stift biskop Sven-Bernhard Fast.

4. september deltok biskop Halvor Nordhaug under vigslingen av ny biskop i Göteborg stift, Sverige, biskop Per Eckerdal.

18. september deltok biskop Solveig Fiske under vigslingen av ny biskop Skálholt, Island, biskop Kristján Valur Ingólfsson.

23. september deltok biskop Ingeborg Midttømme under vigslingen av ny biskop Clogher, Irland, biskop John McDowell.

Innsettelse av preses

Søndag 2. oktober 2011 ble biskop Helga Haugland Byfuglien innsatt i det nye embetet som Bispemøtets preses. Innsettelsen fant sted i Nidarosdomen. H. M. Kongen var til stede, sammen med representanter for Regjeringen og Stortinget, og kirkelige gjester fra innland og utland.

Inngangsort ved innsettelse

NIDAROSDOMEN

AV BISKOP TOR SINGSAAS

Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far og Herren Jesus Kristus.

Et nytt blad vendes akkurat nå i vår kirkes store historiebok. Biskop Helga Haugland Byfuglien innsettes i det nye embetet som Preses for Bispemøtet og Den norske kirke i Nidaros domkirke. Det som her skjer, skrives inn som begynnelsen på noe helt nytt for vår kirke.

I Nidarosdomen får preses mandat for sin tjeneste fra den gudstjenestefeirende menighet samlet om Ord og sakrament, - slik en biskop må ha.

I denne katedralen er Bibelens og vår kirkes fortellinger hogget og formet i stein, og fargelagt i vakre glassmalerier. Her er vårt folks lange historie levende til stede, som kollektiv påminnelse. Og vi bærer enkeltvis stille med oss vårt eget livs erfaringer inn under disse store hvelv. Vi flettes inn i, og forenes med de store fortellingene om den oppstandne Jesus Kristus som gir oss mot og vilje til å gå kjærlighetens vei i møte med medmennesker.

Vi er i vår kirkes katedral, korsmerket i Kristi navn, som tar i mot alles liv. Her er stedet hvor en hel kirke skal høre de stemmeløses stemme, og hvor de undertryktes og usynliges smertefulle fortellinger skal bli tatt imot. Alt dette gjør at preses nettopp her må få sitt tjenesteoppdrag tildelt.

Biskop Helga Haugland Byfuglien innsettes også i dag som biskop med tilsynsansvar for Nidaros domprosti i Nidaros bispedømme. Nidaros bispedømme er fortsatt ett bispedømme, men får nå to biskoper. Det er og historisk.

Og jeg vil i dag få ønske preses Helga hjertelig velkommen inn i tjenestefellesskap som biskop i Nidaros bispedømme. Dette ser jeg fram til med glede og forventning. Det er en utrolig spennende, men og spesiell utfordring som står foran oss som i fellesskap skal forme en bispetjeneste som skal bli til velsignelse for dette rike og mangfoldige bispedømmet. Må Gud velsigne oss og våre medarbeidere i denne tjenesten.

La oss be:

Hellige Gud, vi er samlet for ditt ansikt for å møte din kjærlighet og sannhet og til innsettelse av Helga Haugland Byfuglien i embetet som preses i Bispemøtet.

Barmhjertige Gud, send din Ånd over vår kirke og vårt folk og gjør oss åpne for det du vil gi oss. La ditt ord slå rot i våre hjerter, så Kristus lever i oss, og vi blir ett i deg og tjener deg i alle ting. Amen

Tale ved innsettelse

NIDAROSDOMEN

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME, BISPEMØTETS VISEPRESES.

Kjære menighet! Kjære biskop Helga! Vi har satt hverandre stevne i Nidaros Domkirke. Vi har kommet for å si «Velkommen!» til deg i ditt nye kall og lederansvar. Og om jeg ikke tar feil: Du har kommet for å ønske oss «Velkommen!» til å gå sammen med deg.

Å komme er et vakkert ord. Det ligger ofte forventning i luften når noen kommer – både hos den som tar imot, og hos den som kommer. Ofte tenker vi: Hva vil hun eller han si når de kommer, hva skal jeg si? I dag er vi også fylt av forventning.

Mange endringsprosesser er på gang i kirke og samfunn. Det stilles store krav til en leder som skal samle og fornye. Endring krever forankring, en forankring som bidrar til fornyelse. Den røde tråd i din gjerning skal fortsatt være: i alle ting å være et Kristi sendebud. Én som er sendt og som kommer. Min hilsen til deg i dag er ett av Jesu kjerneord. Han kommer oss i møte. Samtidig ber han oss komme: «Kom til meg alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile. Ta mitt åk på dere og lær av meg, for jeg er mild og ydmyk av hjertet.»

Kjære biskop Helga! Du kommer med seks år bak deg som biskop i Borg og med erfaring som Bispemøtets preses. Du kjenner oppgavene du nå er kalt til i kirkens ledelse og tilsyn med menighetene i Nidaros domprosti. I dag ligger det meg på hjertet at du selv får komme og finne hvile i troen og kallet.

Forankringen og fornyelsen ligger hos ham som er mild og ydmyk av hjertet.

Men du er også sendt. Som Kristi sendebud skal hans invitasjon lyse gjennom deg og ditt lederskap i vårt folk: «Kom... alle dere som strever!» Jesu ord gir retning for kirkens liv i vårt folk. Og du skal være med og peke ut denne retningen.

Som preses skal du være en talsperson for vår kirke. Du vil være underveis i mange sammenhenger. Der du kommer, og i det du gjør, skal du være en døråpner i vårt folk. Vi vil en kirke med åpne dører inn til Ham som forankrer og fornyer menneskers liv. En kirke som lever ut Jesu invitasjon: «Kom dere som strever, og møt ham som gir hvile og kraft til nytt liv.»

Å komme er bevegelse. Hvile er ro. Vi trenger begge deler for å leve. Han som sa «Jeg vil gi dere hvile,» setter oss også i ny bevegelse. Han sier «Følg meg!» og går sammen med oss og foran oss. Det skal også være ditt retningsgivende ledersignal: Du skal peke på fornyelsens vei i Jesu fotspor, den som leder oss ut i hverdagen for å bære hverandres byrder.

Så hilser vi deg av hjertet «Velkommen!» Vi ønsker deg Guds velsignelse som Kristi sendebud, kalt og sendt av Ham som Bibelen gir betegnelsen «Han som var, og som er, og som kommer.»

Preken ved innsettelse Nidarosdomen

MATTEUS 6: 24–34

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Glede, takknemlighet og forventning fyller denne dagen.

Vi er samlet under de høye kirkehvelv i katedralen, som på en særskilt måte bærer med seg historien om hvordan Kristus, langsomt, vant plass i vårt folk. Våre felles verdier har for all etertid blitt preget av han som viste oss den hellige Guds ansikt og som viste oss hva kjærlighet er. Vi står i en stor sammenheng, i vårt land og vår historie. Vi er vevet sammen med den verdensvide og fargerike kirke. Jeg bærer med meg sterke minner fra ordinasjonen for tretti år siden – i bomberommet fra Kolstad skole 10 km herfra. Men også fra gudstjeneste i Manila, der kirken, støttet av norsk misjon, var et skur. Kirkebyggene er ulike, men renningen er den samme – nemlig den korsfestede og oppstandne Kristus som gir oss nåden ingen av oss fatter. Den favner oss alle.

Vi er omsluttet av noe som er større enn oss selv, som er tidløst. Vi er her sammen for Guds ansikt. Troen på den treenige Gud mening gir mening og håp også i vår tid og i vår mangfoldige verden.

«Vær ikke bekymret.» Det møter oss i Bergprekenen, verdens vakreste tale. Det er litt av en tekst på en dag jeg kjenner på spenning som grenser til bekymring.

Der finnes knapt noe som er mer gjenkjennbart og allment enn bekymring.

De som kom til Nidarosdomen som pilegrimer i Middelalderen, hadde sine bekymringer: egen og andres helse var en hyppig motivasjon for vandringen.

Kanskje enda tyngre var bekymringen knyttet til synd, skam og utestenging, også av kirken, så de måtte gjøre botsvandring.

Men hva med oss – i verdens rikeste land?

Vær ikke bekymret for livet, hva dere skal spise eller hva dere skal drikke, eller for kroppen, hva dere skal kle dere med, er ordlyden i Jesus sin sterke oppfordring.

Uaktuelt? Vi ser for oss tabloide oppslag om dietter og treningsformer og gener og moter og renter – og aner at de gamle ordene er såre aktuelle, om enn i en moderne variant. Bekymringen for ikke å holde mål eller ikke ha kontroll er så utrolig velkjente. Ønske om å sikre helse og vellykkethet er drivet bak mye strev.

Det er verken uklokt eller umoralsk å ta vare på kroppen eller dumt å forvalte eiendom viselig.

Men handler ikke mye av vårt strev om å sikre det livet som er skjørt og sårbart?

Vi lurer oss selv og andre til å tro at selvkontroll, uavhengighet og materiell overflod gir oss dype gleder og sikrer livet – og derfor tjener vi Mammon, vi som mer enn noen gang før oss kan skaffe oss det meste. Så står vi i fare for å tilsløre at vi ikke kan kjøpe oss de dype gledene. De blir gitt oss som gaver.

Livet er et risikoprojekt som vi ikke lever baklengs.

Livet lar seg ikke forankre eller forsikre så vi med kan med trygghet skånes fra det onde. Tryggheten er et annet sted.

Se på fuglene under himmelen, se på liljene på marken – med naturbilder som gir det vakreste bakteppe, løftes menneskeverdet opp: Er ikke dere mer verd enn de?

Skaperverket forkynner Guds hellighet. Solsikkeputen er dannet av støvbærere i en guddommelig vinkel, så den blir fullkommen og vitner om Guds storhet. Fuglesangen er en

lovsang til Gud som har skapt alt. Han har gitt oss å forvalte, fordi vi mer enn noe er gitt evnen til å dele og vise omsorg.

Vær ikke bekymret! Det er et kjærlig imperativ som er en oppmuntring for å fri oss fra de bekymringene som stjeler dager fra oss – så de mørklegges av det som aldri skjedde eller gråfarges av det som vi ikke får gjort annerledes.

Bekymringene blir et skille mellom oss, og det livet som vi fikk til rådighet, den dagen vi fikk som gave. Det er så fort gjort å la seg fordrive fra øyeblikkets paradisi så vi enten henger fast i nederlaget fra gårdsdagen eller holdes ned av bekymringen fra morgendagen.

To personer står for meg – jeg har ikke egentlig møtt noen av dem. Den ene er hovedpersonen i den sterke filmen Oslo 31. august. Han er dypt tynget av bekymring for fremtiden som blir et møte med alt han som misbruker har gjort, og som har skadet andre. Han klarer ikke å tilgi seg selv: Derfor viker han unna de som bryr seg om han og orker ikke knytte seg til dem som tror på han. Ensomheten blant vellykkede venner fører til en skam som blir uutholdelig.

Den andre er den hellige Frans av Assisi som er på vestfronten av kirken, med en fugl i hånden. Han erfarte en hellig ubekymrethet etter å ha frasagt seg sin rike arv: Han oppdaget på en ny måte skaperverkets skjønnhet og ble de fattiges velgjører. Han var lykkelig med en annen rikdom enn alt han arvet fra sin rike Far. Han erfart sannheten i dette: Søk først Guds rike og hans rettferdighet – så skal dere få alt dette andre i tillegg.

Mon tro om vi ikke lever våre liv mellom disse to ytterpunkter:

I noen øyeblikk kjenner vi oss hellig bekymringsløse, skjer ofte i møte med barn, som ikke kan leve i annet enn nåtid. Da krymper horisonten.

Men i blant er vi tynget av mørke tanker som svartmaler og ødelegger dagen, særlig de som kommer snikende før morgengry, eller de som lar oss se altfor mye samtidig.

Han som sa: «Vær ikke bekymret for morgendagen. Hver dag har nok med sin egen plage» – han visste hva som ventet. For hver dag var han en dag nærmere korset, ensomheten og sviket. Han gikk den tunge veien av kjærlighet.

Etterpå, som den korsfestede og oppstandne, hilste han sine venner:
Se, jeg er med dere alle dager. Det lyder hver gang et barn blir døpt. Alle dager: De dagene du svikter, de dagene du gråter, de dagene du kjenner selvforakt og kjenner den dype ensomhet.

Evangeliet om Jesus Kristus handler ikke om lykke eller suksess. Det vet mange av oss. Det handler heller ikke om psykisk balanse, men om tilgivelse og nåde. Tro er å ha tillit til at vi omsluttet av en vilkårsløs kjærlighet, slik det livet er. Den kjærligheten ser vi mellom oss avglansen av. Troen på Kristus setter fri fra nederlaget og sviket. Det gir kraften til å leve i dagen – med dens plager som er tøffe nok – og til tross for dette ane den dype bekymringsløsheten.

Det gir rikdom som ikke kan telles – livet og hver av oss har en verdi som er uten grenser. Også når jeg føler meg skamfull og utakknemlig og ubegrunnet bekymret.

Den 22. juli skjedde et grusomt anslag mot landet vårt som vi ikke hadde rukket å bekymre oss for. Men vi bar hverandre som fellesskap. Tapene var og er ufattelige.

Samlet til gudstjeneste 24. juli i Domkirken sang vi til åpning: O du som ei forandres – bli hos meg. Sjelden sunget er den sunget så inderlig av så mange.

For frykten for å bli forlatt – av Gud og mennesker – det er vår bekymring når livet rammer hardt. Frykten for å bli avvist når vi ikke holder mål, er vår bekymring når vi innser våre svik. Men han som er og blir er en sann Gud – han gav seg selv for oss, og han blir hos oss, med sin nåde. Hans gave til oss er at vi er båret, i liv og død. Vårt oppdrag som båret er å bære. Slik kjenner vi at vi hører til hos hverandre og hos Gud. Han lar oss aldri være alene. Så mye verd er vi.

Hilsen ved innsettelsen

ERKEBISPEGÅRDEN I TRONDHEIM
AV STATSRAÅD RIGMOR AASRUD

Tidligere i år har vi feiret 50-års jubileet for Ingrid Bjerkås som første kvinnelige prest i Den norske kirke. Den gangen nektet over halvparten av biskopene å forholde seg til ordinasjonen. I dag feirer vi innsettelsen av en kvinne til det første embetet som preses i Bispemøtet i Den norske kirke. Bak deg, Helga, står et samlet bispekollegium, og du har også bred støtte i resten av kirken. Det har skjedd mye på 50 år og dagen i dag er derfor en viktig milepel i vår kirkes historie.

Du har gode evner til å virke samlende og du står fram med ro og verdighet. Det har du vist gjennom årene som biskop i Borg. Og du bekreftet det på en god og tydelig måte i dagene og ukene etter terrorhandlingene den 22. juli. Da hadde vi som land og folk behov for lederskap som kunne gi oss hjelp og trøst gjennom tunge dager. Her bidro du på en forbilledlig måte.

I dagene og ukene som har gått, har kirken demonstrert at den er en folkekirke i ordets rette forstand. Den har åpnet sine rom for et folk i sorg og framstått som samlende og støttende, med den kunnskap og verdighet som situasjonen har krevd.

Men kirken har også klart å fylle denne rollen fordi du som talsperson har stått fram med kunnskap og verdighet. Din klokskap, erfaring og medlevelse har vist at du ikke bare er en leder for kirkens ledere. Du har fylt presesrollen med noe mer og stått fram som en leder for folkekirken.

Denne kirken har sitt grunnlag i en tusenårig kristen historie i landet vårt – en historie som har Nidaros og Nidarosdomen som viktige, nasjonale symboler. Her har pilegrimer fra fjern og nær kommet opp gjennom århundrene. Her har de søkt trøst og kraft, mot og inspirasjon til å klare de oppgavene som lå

foran. Inn i denne tradisjonen går du nå. Under det høyeste kirkehvelvet i hele landet, skal du hente fortsatt styrke til dine lederoppgaver i kirke og samfunn.

Terrorhandlingene den 22.juli var et angrep på det flerreligiøse og multikulturelle Norge. Angrepene har på en brutal måte minnet oss om hvor grunnleggende viktig det er at vi er i dialog med vår egen samtid. Vårt samfunn er ikke lenger preget av en kristen enhetskultur. Å være kirke i Norge i dag, handler om å være et trossamfunn blant flere ulike tros- og livssynssamfunn.

Den norske kirke er en del av et flerreligiøst og flerkulturelt samfunn. Og kirken er en del av den verdensvide kirke. Å være kirke og kirkeleder i dag handler om å leve i dialog både med egne medlemmer og med mennesker med ulik tro eller ingen tro.

Som samfunn trenger vi ledere som kan hjelpe oss inn i denne dialogen på en konstruktiv måte. Vi har behov for at religion kan være en positiv kraft både i enkeltmenneskers liv og i samfunnet. Jeg kan ikke tenke meg en person som kan gå inn i disse oppgavene på en bedre måte enn deg! Her er også ditt verv som visepresident i Det lutherske verdensforbund en viktig erfaring som du bringer med deg inn i ditt lederskap.

Kjære Helga,

Du er den første heltids-preses. Og du er den første kvinnelige preses. Det gjør meg glad og stolt å få være med ved denne milepelen i kirkens historie. Du står i en posisjon der du skal videreutvikle din lederrolle i kirke og samfunn. Du må velge din vei. Så langt lover alt godt! Derfor er jeg sikker på at din innsettelse i dag vil bli en velsignelse for Den norske kirke. Takk for det gode lederskap du allerede har vist oss og lykke til videre!

Hilsen ved innsettelsen

ERKEBISPEGÅRDEN I TRONDHEIM
AV SVEIN ARNE LINDØ, LEDER I KIRKERÅDET

Det er en historisk markering som har funnet sted i dag! En ny tid er kommet for kirken idet vi nå har fått en fast ledende biskop i Den norske kirke. Kirkerådet er glad for at Bispemøtet har fått styrket sin ledelse, og vi takker regjering og storting som har gjort dette mulig.

Det har vært meget stor enighet om at kirken ønsket biskop Helga Haugland Byfuglien til denne viktige tjenesten i vår kirke. Statsråd og regjering har fulgt dette opp på en god måte. Det takker vi som samlet kirke for i dag.

Innad i kirken har det vært mange meninger om stillingens karakter, og biskop Helga skal være med å forme denne.

Kjære biskop Helga. Det er store utfordringer som er lagt på dine skuldre i dag. Din arbeidskapasitet er stor og ditt engasjement likeså. Du har bred erfaring fra kirkelig arbeid som menighetsprest, generalsekretær i KFUK–KFUM, økumenisk arbeid, som biskop i Borg, og sist – men ikke minst – ditt viktige arbeid for trosopplæringen i vår kirke. Det er viktig for en biskop, ikke minst i vår tid, å se verdien i hele det brede spekteret av virksomheter som skjer innenfor rammene av Den norske kirke. Dette får du innblikk i også som rådsmedlem og visepresident i Lutherske verdensforbund (LVF).

Fremfor alt vil jeg takke deg for at du som biskop har vært opptatt av at Den norske kirke skal være en kirke med et tydelig budskap. Din forkynnelse er Kristus-sentrert, evangelisk og forståelig for dagens mennesker. Du har en formidlingsform som gjør budskapet nært og ekte. I møte med mediene vil du få bryne deg på din evne til å formulere deg raskt og tydelig. I slike sammenhenger representerer du ofte ikke bare biskopene, men hele Den norske kirke. Den norske kirkes øverste organ vil

fortsatt være Kirkerådet og Kirkemøtet, men vi ser at mediene lett henvender seg til ledende biskop. I offentligheten vil du derfor på en særskilt måte få mulighet til å formidle og forvalte det gode samvirket mellom embete og råd i vår kirke. Jeg er glad for at nettopp du sitter i Kirkerådet, i kraft av din stilling.

Det er derfor en glede for meg i dag å hilse deg på vegne av hele Den norske kirke. Som ledende biskop skal du spille på lag med de andre biskopene og med Kirkerådet. I vår kirke skal det ikke være enighet om alt, men det skal være enhet. Og til å bevare denne kirkens enhet er du i dag innsatt til ledende biskop i vår kirke. Enheten i Kristus knytter oss sammen. Dette fellesskapet skal vi feire her på jorden inntil den dagen da vi skal feire det sammen i himmelen. Dette håper jeg du vil bidra med.

På vegne av Kirkerådet, Kirkerådets direktør og hele rådskirken hilser jeg deg på denne dagen og ønsker deg Guds rike velsignelse i en viktig, stor og krevende tjeneste. Hvil i tjenesten din på det gamle Jesus-sitatet: «Dere har ikke utvalgt meg, men jeg har utvalgt dere og satt dere til å gå ut og bære frukt, en frukt som varer. Dette er mitt bud til dere: Elsk hverandre!»

Alle gode ønsker for en krevende gjerning som ledende biskop i vår kirke, kjære Helga Haugland Byfuglien.

Som avslutningsord vil jeg låne et sitat fra Mor Teresa: «Av fødsel er jeg albaner. Jeg er indisk statsborger. Jeg er katolsk nonne. Mitt kall er å tilhøre hele verden.» Det kunne vært fristende å omformulere dette til: «Av fødsel er jeg bergenser. Jeg har bosted i Østfold, kontor i Oslo og bispedømme i Nidaros. Mitt kall er å tilhøre hele Den norske kirke.»

Lykke til.

Hilsen ved innsettelsen

ERKEBISPEGÅRDEN I TRONDHEIM

AV ORDFØRER RITA OTTERVIK

Innsettelsen av Helga Haugland Byfuglien som preses for Bispemøtet er en historisk begivenhet både for Den norske kirke og for Trondheim.

Det var gripende å være til stede under innsettelsesgudstjenesten i Domkirken, og jeg føler meg privilegert og takknemlig over å kunne delta sammen med dere ved denne høytidelige anledningen.

Kjære Helga, som ordfører i Trondheim vil jeg på vegne av byen få lov til å ønske deg velkommen til Trondheim. Du har bodd her og virket som prest, så du er for lengst integrert i det trønderiske fellesskapet – og du aner nok, som bergenser, hva du går til ...

Vi er altså oppriktig glad for å ha deg her!

Som den tolvte biskop vil du være en samlende og representativ talsperson for Kirken. Det tror jeg du har gode forutsetninger for. Du har et perspektiv som er inkluderende. Jeg merket meg spesielt hva du sa ved Kirkemøtets åpning 5. april i år:

«Som majoritetskirke påligger det oss et særskilt ansvar for å skape tilhørighet for alle som er medlemmer av den norske kirke.»

Og i et portrettintervju i en herværende avis sa du nylig:

«Kirken må tolerere at enkeltmennsker tror og tenker forskjellig.»

Jeg innledet med å si at dette er en historisk begivenhet. Det er det flere grunner til: Bispeskollegiet får nå en fast leder. Og det er en kvinne. Det er deg. Du tiltrer en stilling der du fører deg inn i rekken av kirkelige ledere som vi kan føre tilbake til opprettelsen av erkesetet i Nidaros i 1153.

«Provincia Nidrosiensis» – altså «Nidarosprovinsen» ble av datiden betraktet som en egen kirkelig «nasjon» – jevnbyrdig med selve kongeriket Norge. Alliansen mellom kirken og kongen er anskueliggjort i Trondheims 800 år gamle segl og byvåpen. Der ser vi biskopen med sin bispestav og kongen med sin skålvekt, symbolet for rettferdighet. Figurene symboliserer byens rang som landets første hovedstad og som erkebiskopens residensstad.

Vår tids Preses er ingen ny erkebiskop. Jeg nevner dette bare for å minne oss om de lange historiske linjer. Det går en linje fra helgenkongen St. Olav – til katedralbyggeren Øystein Erlendson – til erkebiskop Olav Engelbrektsens visjoner om et selvstendig og katolsk norsk kongedømme og til vår tids moderne preses. Det som er felles er Nidarosdomen, Olavsarven og Trondheims særstilling i norsk kirkehistorie. Ringen er ikke bare sluttet – vi ser i dag begynnelsen av en ny linje.

Som ledende biskop skal du lede denne mektige arven inn i ei ny tid med økt globalisering, større mangfold og mer flerkultur. Du har flere utfordringer, men også flere muligheter enn dine forgjengere.

I Trondheim er vi stolte over de tradisjoner vi har med dialog og økumenisk arbeid. Dette er tradisjoner biskopen i Nidaros har holdt høyt og som jeg håper at ledende biskop også er med på å føre videre.

I Trondheim ønsker vi et levende kirkeliv i hele byen. Olavs-festdagene, Nasjonalt Pilegrimssenter, Nidaros pilegrimsgård og Olavsleden er dessuten viktige møteplasser for folkekirka og for byen. Møteplasser det er viktig at vi samarbeider om å utvikle videre.

Kjære Helga, mens middelalderens kirkeledere ble oppnevnt av paven, er du blitt enstemmig nominert og valgt av dine kolleger til å være **Primus inter pares**. Jeg tillater meg å bruke denne gamle betegnelsen i dag, altså den fremste blant like menn og kvinner. Og de kirkelige instansene bekreftet dette ved å utnevne deg til det nye ledende embetet i Den norske kirke.

Du har alt vist at du kan være leder; hyrde og brobygger i en tid som krever at Kirken bidrar til å skape og bygge brede allianser – innad så vel som utad.

Vi ønsker deg alt godt i stillingen som Preses. Det er en ære for Trondheim å få ønske deg velkommen hjem til Nidaros!

Et nytt embete som fast preses i Bispemøtet

Bispemøtet består av samtlige tjenestegjørende biskoper og har til oppgave å samordne gjøremålene som ligger til de enkelte biskopene, jf. lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke (kirkeloven) § 26. Det følger av § 3 i reglementet for Bispemøtet, som er fastsatt ved kongelig resolusjon, at møtet ledes av preses, og at preses velges av og blant de tjenestegjørende biskopene for en periode på fire år.

Preses har oppgaver både i Bispemøtet og utenfor. Oppgavene i Bispemøtet er omtalt i Bispemøtets forretningsorden, som er fastsatt av Bispemøtet selv. Først og fremst leder preses Bispemøtets og arbeidsutvalgets forhandlinger. Dessuten representerer preses Bispemøtet i Kirkerådet, i media og i ulike sentralkirkelige, internasjonale og økumeniske sammenhenger. De internasjonale og økumeniske representasjonsoppgavene er imidlertid ikke forbeholdt preses. I flere sammenhenger kan preses representere Den norske kirke, og det er gitt nærmere regler for dette i reglementet for representasjon på vegne av Den norske kirke, som er fastsatt av Kirkemøtet.

Arbeid i Bispemøtet

Bispemøtet har gjennom flere år drøftet funksjonen som Bispemøtets preses og hvordan rammevilkårene for utøvelsen av dette vervet kan styrkes. Det vises til Bispemøtets protokoll i sak 18/05, sak 28/07 og sak 18/08.

Bispemøtet nedsatte i mars 2008 en intern arbeidsgruppe som utredet hvordan Bispemøtets arbeidsform kunne videreutvikles og rammebetingelsene for utøvelsen av vervet som preses styrkes. Et foreløpig notat fra arbeidsgruppen ble drøftet av Bispemøtet i oktober 2008 og arbeidsgruppens utredning ble behandlet av Bispemøtet i januar 2009. Arbeidsgruppen

presenterte i sin utredning «Bispemøtets arbeidsform med særlig vekt på presesfunksjonen» tre modeller for hvordan presesfunksjonen kunne styrkes; 1) ambulerende preses med lokalt frikjøp, 2) fast preses i eksisterende bispedømme, 3) opprettelse av nytt bispeembete med presesfunksjonen som fast oppgave.

Arbeidsgruppen anbefalte modell 3), med følgende begrunnelse (s.23): Det er arbeidsgruppens forutsetning at et fast presesembete viderefører dagens kontorlokalisering i Kirkens hus. Forslaget om et fast presesembete er reist i forbindelse med ønske om å styrke de funksjonene preses i dag er tillagt. Dette handler i stor grad om tettere kontakt med andre sentralkirkelige organer, politiske miljøer, samt presse og massemedia. En lokalisering av et fast presesembete utenfor Kirkens hus og Oslo vil derfor ikke bidra til å styrke presesfunksjonen slik arbeidsgruppen har redegjort for. Arbeidsgruppen beskrev modell 3) på følgende måte: Modell 3 innebærer at det bør være en fast presesbiskop, men at dette ikke bør knyttes til et av de eksisterende bispeembeter. Arbeidsgruppen tenker seg at det kan opprettes et nytt bispeembete, men at det ikke opprettes noe nytt bispedømme. Modellen har derfor klare likhetstrekk med ordningen i Uppsala i Sverige.

Modellen rommer følgende elementer (s.22f):

1. Det opprettes et nytt bispeembete, men ikke noe nytt bispedømme.
2. Oppgavene til preses blir omtrent som i dag.
3. Den nye biskopen blir biskop i Oslo bispedømme, og får for eksempel domprostiet som sitt pastorale område. Dette betyr at Oslo bispedømme får to biskoper – preses og Oslo biskop.

4. Arbeidsgruppen tenker seg en arbeidsfordeling mellom disse tilsvarende oppgavefordelingen mellom Erkebiskopen i Uppsala og Biskopen i Uppsala stift i Sverige. Dette innebærer bl.a. at det er Oslo biskop som sitter i bispedømmerådet og har ansvar for ordinasjoner i bispedømmet.
5. Bispemøtets sekretariat styrkes med en teologisk rådgiver

Bispemøtet vedtok på dette grunnlag å be Regjeringen opprette et tolvte bispeembete med presesvervet som hovedoppgave. Det fremgår av vedtaket og dets premisser at Bispemøtet forutsetter at det her er snakk om å styrke en funksjon som allerede eksisterer og at den tolvte biskop lokaliseres i Oslo. Bispemøtet ville altså ikke opprette noe nytt, men styrke rammebetingelsen for god varetakelse av en allerede eksisterende funksjon. Som hovedelement i behovet for å styrke presesfunksjonen nevnes ønsket om å styrke samhandlingen med de øvrige sentralkirkelige organer, først og fremst Kirkerådet og Mellomkirkelig råd.

Bispemøtets vedtak i sak 3/09 lyder:

1. For å styrke rammene for utøvelsen av presesfunksjonen med de oppgaver som i dag tilligger denne, anbefaler Bispemøtet at det opprettes et nytt bispeembete med presesfunksjonen som hovedoppgave.
2. Bispemøtet vil understreke at en slik utvikling av presesfunksjonen ikke betyr endrede relasjoner mellom biskopene eller svekkelse av den enkelte biskops regionale myndighet og ansvar.
3. Forutsetning for en slik ordning er at også dette bispeembete skal ha sin forankring i en konkret tilsynstjeneste. Dette kan gjøres uten at det opprettes et nytt bispedømme. Bispemøtet viser i denne sammenheng til ordninger i andre kirker.
4. Bispemøtet vil peke på det ønskelige i at det nye presesembete er på plass i god tid før 2013. Det er mye som taler for at en ved det ordinære presesvalget i 2010 kan foreta et overgangsvalg etter gjeldende regler, men med funksjon etter ny ordning. Det vil bety at preses tiltrer det nye embetet og det velges en ny biskop i det bispedømme preses forlater.
5. Det er mange viktige spørsmål som må utredes nærmere. Flere slike spørsmål er tatt opp i utredningen og har vært drøftet i Bispemøtet.

6. Bispemøtet ber Kultur- og kirke departementet ta initiativ til å etablere et tolvte bispeembete i Den norske kirke med presesfunksjonen som hovedoppgave. Bispemøtet ber om at det stilles ressurser til rådighet slik at Bispemøtet kan utrede nødvendige spørsmål i samvirke med andre kirkelige instanser.

Protokolltilførsel: Nidaros biskop er uenig i at utredningen alt nå knyttet presesfunksjonen til et bestemt bispedømme og sted. Utredningen behandler i for liten grad den symbolfunksjon som vil kunne bli knyttet til en fast preses i Den norske kirke.

Demokratiutvalget

Parallelt med Bispemøtets interne utredningsarbeid, ble spørsmålet om styrking av funksjonen som Bispemøtets preses drøftet i demokratiutvalget som avga innstillingen «Styrket demokrati i Den norske kirke» 13. mai 2008. Her foreslås «at presesfunksjonen kan styrkes ved at vedkommende bispeembete gis rammevilkår som bedre legger til rette for utøvelsen av presesfunksjonen ... Det kan vurderes om dette skal gjøres ved å opprette et tolvte bispeembete» (s.54). Begrunnelsen er motivert ut fra arbeidet med å styrke demokratiet forstått som et demokrati med kirkelig representativitet, og bidrar etter demokratiutvalgets oppfatning til å styrke balansen mellom embete og råd.

Demokratiutvalget utvidet Bispemøtets perspektiv da utvalget foreslo å opprette et tolvte bispeembete. Demokratiutvalget foreslo ingen konkret modell hvor hvordan dette kunne skje. Demokratiutvalgets begrunnelse for forslaget var todelt: styrke presesfunksjonen og styrke demokratiet

Når det gjelder bispeembetets medvirkning i kirkelige styringsorganer, har arbeidsgruppen drøftet dette i lys av forslaget om en vesentlig økning av antall valgte leke representanter og ut fra om rammevilkårene for bispeembetets faglige medvirkning bør styrkes. Det kan vurderes tiltak med henblikk på om forholdet mellom bispeembete og folkevalgte bør ekvivaleres bedre.... ..Presesfunksjonen i Bispemøtet kan styrkes ved at vedkommende bispeembete gis rammevilkår som legger bedre til rette for utøvelsen av presesfunksjonen i Bispemøtet og de demokratisk valgte styringsorganer.

Det kan vurderes om dette skal gjøres ved å opprette et tolvte bispeembete. Det ligger ikke innenfor arbeidsgruppens mandat å ta standpunkt til detaljene i et slikt forslag. Men arbeidsgruppen vil understreke at forslaget kan være et element i styrkingen av demokratiet i Den norske kirke forstått som et demokrati med kirkelig representativitet (s.54.)

Demokratiutvalget har et noe annet innsteg i problematikken og et noe videre perspektiv for sitt forslag enn hva som var tilfelle i Bispemøtets premisser. Demokratiutvalgets innstilling ble sendt ut på omfattende høring. Noen – men ikke mange – uttalte seg om forslaget om en tolvte biskop, de fleste av disse med tilslutning.

Kirkemøtet, Regjeringen og Stortinget

I sin behandling av demokratiutvalgets innstilling vedtok Kirkemøtet 2008 enstemmig at de ser et sterkt behov for å styrke rammebetingelsene for utøvelsen av vervet som preses der også opprettelsen av et tolvte bispeembete vurderes.

Kirkemøtet uttalte følgende om presesfunksjonen (sak KM 12/08):

Kirkemøtet viser til at oppgaven som preses er så arbeidskrevende at både bispetjenesten i eget bispedømme og selve presesfunksjonen blir skadelidende. Kirkemøtet ser derfor et sterkt behov for å styrke vilkårene for utøvelsen av

presesfunksjonen. Dette vil også bidra til å ivareta balansen mellom embete og råd når antallet leke medlemmer av bispedømmeråd/Kirkemøte økes. Kirkemøtet vil på denne bakgrunn gi uttrykk for støtte til forslag om å styrke rammebetingelsene for utøvelse av vervet som Bispemøtets preses, der også opprettelse av et 12. bispeembete vurderes.

I Ot.prp. nr 34 (2008–2009) gir Regjeringen støtte til forslaget om å styrke presesfunksjonen, og ba Stortinget om en prinsipiell tilslutning.

Departementet skriver bl.a:

Departementet er innstilt på å styrke presesfunksjonen. Dette omfatter også å opprette et tolvte bispeembete. Opprettelse av et tolvte bispeembete krever ikke endringer i kirkeloven.

Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité tok i Innst.O.nr 57 (2008–2009) til etterretning at departementet er innstilt på å styrke presesfunksjonen og opprette et tolvte bispeembete. Komiteen uttalte følgende om presesfunksjonen: Komiteen har merket seg at Bakkevig-utvalget mener at presesfunksjonen bør styrkes og at utvalget tok til orde for opprettelse av et tolvte bispeembete. Bisperådet har i sitt høringssvar til Bakkevig-utvalgets innstilling sagt at de støtter utvalget hva gjelder forslaget om å styrke

presesfunksjonen. Bispemøtet har også i eget vedtak bedt om at det opprettes et tolvte bispeembete.

Komiteen tar til etterretning at departementet er innstilt på å styrke presesfunksjonen og opprette et tolvte bispeembete. Komiteen er kjent med at det gjenstår svært mye arbeid og mange uløste problemstillinger før en slik nyordning kan innføres. Komiteen viser til at departementet mener en slik nyordning kan innføres uten endringer i kirkeloven dersom preses velges av og blant biskopene. Komiteen er enig i dette, men tar forbehold om hvilken type ordning som til slutt skal velges. Komiteen legger til grunn at Stortinget får til behandling sak om styrking av presesfunksjonen i kirken etter at kirken selv har tatt stilling til hvilke modeller den mener er mest aktuelle for styrking av presesfunksjonen. Komiteen ber Regjeringen fremlegge egen sak for Stortinget hvor disse problemstillingene avklares.

Komiteens forslag ble vedtatt i Odelstinget 27. april 2009. I mellomtiden hadde departementet bedt Bispemøtet om å fortsette arbeidet med å utrede konkrete forslag til hvordan en styrket presesfunksjon kan tilrettelegges.

Bispemøtet og Kirkerådet oppnevnte 17. april 2009 et eget utvalg til å utrede flere spørsmål i tilknytning til behovet for å styrke presesfunksjonen i Bispemøtet. Utvalgets

utredning *Styrking av funksjonen som Bispemøtets preses* ble avgitt 19. august 2009.

I Meld. St. 13 (2009–2010) avgitt av FAD 23. april 2010, foreslår Regjeringen det nye embetet opprettet, og saken behandles av Stortinget i Innst. 330 S i juni 2010.

Utnevning og tiltredelse

Departementet fastsetter endringer i Bispemøtets reglement og regler for nominasjon og utnevning av biskop med virkning fra 1. januar 2011.

Departementet ber Bispemøtet nominere tre av de tjenestegjørende biskopene til det nye embetet. Etter behandling er situasjonen den at bare en av biskopene vil la seg nominere. Bispemøtets nominasjon, jf sak BM 5/11, er derfor ikke i samsvar med reglementet. Bispemøtet tilskriver høringsinstansene og ber om en vurdering av om nominasjonsvedtaket likevel kan gi grunnlag for utnevning.

25. mars utnevner regjeringen biskop Helga Haugland Byfuglien til det nye bispeembetet som Bispemøtets preses. Byfuglien tiltrer embetet 1. august 2011, og innsettes ved en gudstjeneste i Nidarosdomen 2. oktober 2011.

Tidslinje presessaken

2005

- Forhistorien: Bispemøtets drøftinger av behov for endringer i rammevilkårene for utøvelse av presesfunksjonen, jf sak BM 17/05 og 28/07.

2008

- Sak BM 18/08 (mars 2008). Bispemøtet oppnevner en intern arbeidsgruppe til å utrede hvordan presesfunksjonen kan styrkes og Bispemøtets arbeidsform videreutvikles.
- Demokratiutvalget (Bakkevig II) uttaler seg om styrking av presesfunksjonen.
- Kirkemøtet 2008, sak KM 12/08.

2009

- Vedtak i Bispemøtet, sak BM 3/09.
- Sak fra Regjeringen, Ot prp nr 34 (2008–2009).
- Innstilling fra Stortinget, Innst. O. Nr 57 (2008–2009), vedtatt i Stortinget 27. april 2009.
- Utredning fra Bispemøtet og Kirkerådet avgis 19. august 2009.
- Behandling i Bispemøtet, jf sak BM 35/09.
- Behandling i Kirkemøtet, jf sak KM 8/09.

2010

- Stortingsmelding nr 13 avgis 23. april 2010.
- Stortinget behandler Innst S 330 i juni 2010.

2011

- 1. januar 2011 – nytt reglement foreligger.
- Bispemøtet nominerer biskop Byfuglien til det nye embetet i januar 2011.
- 25. mars utnevner Regjeringen Byfuglien til ny preses.
- 1. august tiltrer Byfuglien det nye embetet.
- 2. oktober 2011 innsettes Byfuglien i tjenesten under en gudstjeneste i Nidarosdomen.

Vår lange fredag

Terroranslagene mot regjeringskvartalet og AUFs sommerleir på Utøya 22. juli 2011 ble en mørk og gruvelig fredag i vårt ellers så sommerstille og fredelige land. 77 drepte mennesker vitner om en ufattelig tragedie, og hele befolkningen ble berørt på en grunnleggende måte. Kirkene ble rom for sorg, trøst og håp.

Kirken etter 22. juli

FOREDRAG PÅ BISPEMØTET 20. OKTOBER 2011

AV LARS JOHAN DANBOLT, FORSKNINGSLEDER RELIGIONSPSYKOLOGISK SENTER SI / PROFESSOR II MF

«Norge kom sammen i Domkirken», het det i overskriften til en NTB-artikkel som ble gjengitt i flere norske medier etter gudstjenesten 24. juli. I det følgende skal jeg reflektere over sider ved Den norske kirkes rolle etter terrorhendelsen sommeren 2011.

Positiv medieomtale

Etter den tragiske hendelsen fikk de kirkelige ritualene og kirken ledere positiv oppmerksomhet i mediene. Sitater fra biskopene Kvarme og Byfuglien, som deltok under gudstjenesten i Oslo domkirke, ble gjengitt og gitt livstolkende betydning: «Preses Helga Byfuglien fokuserte på nødvendigheten av åpenhet rundt det som har skjedd, at frykten og angsten ikke skal ties i hjel. – La ikke hjertet bli grepet av angst. Vi må være åpne og dele. Vi skal kjempe for verdiene som er angrepet: Det gode, og å kjempe for andres rett» (Tv2.no, 24.07.2011).

Et sentralt mediefokus fikk den positive relasjonen mellom kristne og muslimer, ikke minst markeringen i Central Jamaat-moskeen i Urtegata i Oslo en uke etter terroren der det offisielle Norge med statsministeren i spissen deltok. Kvarme var til stede i den fullsatte moskeen. TV2.no skrev at Kvarme siterte dikteren Åse-Marie Nesse: «– Legg di hand i mi hand, så er vi sterke saman. Så er vi svake saman. Så er vi saman, sa biskopen og høstet spontan applaus» (Tv2.no, 29.07.2011).

Et annet mediesentralt eksempel er artikler fra Bano Abobakar Rashids begravelse på Nesodden. Bilder av en prest og en imam sammen foran kisten gikk verden over. NTB skrev:

«Sognepresten holdt en gripende kristen andakt for en fullsatt kirke, der hun vektla kjærligheten, ikke tragedien, før en egen muslimsk begravelse ble gjennomført på kirkegården nedenfor Nesodden kirke. – – «Kjærligheten overvinner alt», sier Paulus, og dette var den røde tråden i sogneprestens andakt.» (Dagsavisen 29.07.11). Mediene intervjuet også tilstedeværende, blant annet AUF-ere som hadde overlevd terroren på Utøya: «Det var en veldig vakker seremoni i kirken. Det fine var at det ble snakket på flere språk, slik at alle skulle forstå» (NRK.no). Begravelsen foregikk på norsk, svensk, kurdisk og arabisk.

En av ungdommene sa videre: «Og på kisten var det ett kurdisk og ett norsk flagg. Det reflekterer det multikulturelle Norge. Samtidig viste de to flaggene det motsatte av det gjerningsmannen sto for» (NRK/Østlandssendingen 29.7.11).

Kirken var også synlig med innspill om de mer eksistensielle sidene ved terroren, som spørsmål om ondskap, mening eller meningsløshet og mer.

Styrket omdømme

Kirkens omdømme etter 22. juli har også blitt diskutert i mediene. Siden nyheten om terrorangrepene i Oslo og på Utøya, har folk strømmet til kirken, skriver NRK.no og peker på at kirken etter Utøya-tragedien har blitt et samlingspunkt «der budskapet om toleranse og nestekjærlighet formidles». NRK snakket med medieekspert Ole-Christian Apeland som mener at det positive omdømmet står i kontrast til de sakene kirken ellers får medieoppmerksomhet for: «Kirken er ikke så relevant for mange i dag. Men i situasjoner som Utøya-tragedien kommer behovet for kirken bedre fram og kirken får vise at de har et tilbud som kan være verdifullt.» (NRK.no 01.08.2011)

Kirkens omdømme har fra før av vært sammensatt. Omdømmeundersøkelsen som Mindshare gjennomførte i 2010 viser at Den norske kirke har et middels omdømme. Det er solid når det gjelder lokale tjenester, men svakt på tillit til ledere og kirkens samfunnsrolle. Rapporten viser at variasjoner i totalinntrykket forklares særlig av tillit til ledere og kirkens samfunnsrolle. Rapporten konkluderer: «Det viktigste enkelttiltaket Dnk kan gjøre for å bedre sitt omdømme er derfor å øke befolkningens tillit til kirkens ledere. Det vil også ha betydning om man i større grad kan tydeliggjøre at kirken spiller en viktig samfunnsrolle.» Difis innbyggerundersøkelse fra 2010 bekrefter at innbyggerne er godt fornøyd med kirkens tjenester lokalt.

Lokal kvalitet på nasjonalt nivå

22. juli er en hendelse som berører både lokale og nasjonale plan. Det kan se ut til at Den norske kirke etter 22. juli har framstått med samme troverdighet på nasjonalt nivå som den til vanlig har på lokalt nivå. Det var med andre ord en nasjonal hendelse som lignet en lokal erfaring. Det innebærer at Kirken framstår i kraft av det den vanligvis er god på og som befolkningen søker den for, det vil si ritualisering over gjennomgripende livshendelse og formidling av tro, håp og kjærlighet med referanse til de kristne grunnfortellingene. Denne lokale kirkelige tjenesten var også sterkt til stede etter 22. juli gjennom begravelser, samtaler, sjelesorg, åpne kirker, oppslag i lokalpresse og mer.

I det følgende skal jeg knytte noen refleksjoner til særlig de kollektive rituelt pregede hendelsene ved hjelp av noen teoretiske perspektiver.

Søker det menneskelige

Når vi rammes av det umenneskelige, søker vi det menneskelige. Og Kirken forbindes med de grunnleggende viktige verdiene i livet som berger oss når alt annet rakner. Det er verdier som er forbundet med sentrale begreper som tro, håp og kjærlighet.

Religionspsykologen Ken Pargaments (1997) definisjon av religiøsitet som «search for significance in ways related to the sacred» utdyper bildet. Folk relaterer seg til det hellige i sin

søken etter det som kan holde livet sammen når de opplever at alt som er grunnleggende viktig faller fra hverandre. Og Kirken oppleves som troverdig, som et sted det er trygt å relatere livet sitt til.

Kosmos i kaos

Religions sosiologen Peter Bergers (1993) religionsdefinisjon kan kaste lys over hvorfor kirkens rolle er så viktig når noe så fryktelig som denne terroren har rammet. Berger sier at religion er «den formen for menneskelig virksomhet hvorigjennom det opprettes et hellig kosmos». Religion dreier seg dermed om en hellig form for kosmisering. Motsetningen til det hellige er ikke det sekulære eller det å ikke tro, men kaos. Religionen framstår som en kvalitet i samfunnet som gjør at samfunnet kan henge sammen og fungere videre som et fellesskap. Religionen blir dermed ikke noe som distanserer seg fra det sekulære, men noe som motvirker kaos innenfor rammen av det sekulære. Dette er en sentral kvalitet ved folkekirken som er synlig og verdsatt lokalt, og ved en fryktelig hendelse som 22. juli-terroren også synlig og verdsatt nasjonalt.

Det nye ved ritualiseringen etter 22. juli

Videre kan vi trekke inn riteteori for å forstå kirkens viktige rolle etter 22. juli. Det har vært en sterkt økende bruk av kollektive kirkelige former for ritualisering etter ulykker og katastrofer de siste 25 årene (Danbolt & Stifoss-Hanssen 2007). Sommerens ritualisering kan forstås som en videreføring av former for kollektiv ritualisering som allerede er i ferd med å bli viktige tradisjoner. Det nye er for det første at ritualiseringene både favnet et stort antall mennesker over hele landet, og den ivaretok flerkulturelle og flerreligiøse perspektiver langt mer tydelig en hva vi har sett tidligere. For det andre foregikk de offentlige ritualene både på tradisjonelle ritesteder som i kirker og på andre offentlige arenaer som rådhusplasser eller sentrale torg. Stille marsjer med symbolske uttrykk som lys og blomster har tidligere vært beskrevet fra andre land, f.eks Nederland, etter katastrofer (Post et al 2003). Vi har også hatt lokale former for dette etter ulykker som sterkt har rammet et lokalsamfunn, men som noe som skjer over hele landet i et så stort format, er dette noe nytt. Det er også nytt at initiativene til fellesmarkeringer i stor grad har vært hos privatpersoner og at sosiale medier har vært viktige informasjonskanaler.

Oslo domkirke og torget utenfor

De store sammenkomstene på torg og plasser har ikke konkurrert med de kirkelige formene for rituelle samlinger. De har snarere vært nært forbundet. Et tydelig eksempel på dette er hvordan Oslo domkirke og torget utenfor domkirken til sammen utgjorde et helhetlig sted for enkle ritualer med blomster, lys, bilder og hilsningsskriv. Jeg var ved domkirken i Oslo et par uker etter hendelsen, og fortsatt var det lang kø for å komme inn i kirken. Gardister slapp inn folk i passende puljer. Inne tente folk lys ved flere altere, satt stille, holdt hverandre i hendene.

Ritualisering over hendelse

Bruken av felles (og sikkert også individuelle) former for ritualer etter terroren er et eksempel på ritualisering over hendelse. Dette kjennetegner også kasualriter som dåp, konfirmasjon, vielse og begravelse. Når det her skjedd noe gjennomgripende, noe godt eller noe vondt, bruker vi ritualer for å gjennomleve det. Et aspekt ved dette er det som riteforskeren Tom Driver (1998) beskriver som rituell «performance», det at folk enkeltvis eller i fellesskap iscenesetter sitt eget eller fellesskapets livserfaringer. Sentralt ved slik performance er å bli sett av andre, seg selv eller Gud og at man gjennom dette kan oppleve seg selv og fellesskapet som bekreftet og verdsatt nettopp av de man er sett av. Det som ikke kan uttrykkes og beskrives med ord, kan framføres gjennom ritualene og symbolhandlingene. Dette er vesentlig ikke minst for de store hendelsene i livet forbundet med fødsel, kjærlighet og død der ordene blir for trange til å romme erfaringen.

Driver legger vekt på at en kvalitet ved gode ritualer er at de er frigjørende (liberating) for deltakerne. Ritualets «gaver» er særlig at de gir struktur (orden i kaos), opplevelse av sammenheng gjennom fellesskap med andre og Gud, og at de gir endring (transformation). Gjennom ritualene føres man videre framover mot det livet som skal leves sammen med de andre i det fellesskapet man tilhører.

Gjenkjennelse og deltakelse

Et annet forhold ved kollektive ritualiseringer over hendelse er at de oppleves som relevante ved at deltakerne kan kjenne igjen sin egen livserfaring i det som skjer i ritualet. Og det er denne livserfaringen som også blir tolket og ivaretatt gjennom det som ritualet formidler av klage, trøst og håp. Vesentlig her er at deltakerne opplever at ritualet handler om og kommuniserer med deres primære livserfaringer. Deltakelse i rituell forstand innebærer at folk ikke blir tilskuere eller konsumenter av ferdige ritualprodukter. Fra dette perspektivet er f.eks det å legge til rette for at deltakerne selv kan tenne lys, skrive hilsener, legge ned blomster osv viktige elementer i en seremoni som kan styrke opplevelsen av å være rituell deltaker. I gudstjenesten i Oslo domkirke var det også nattverd som hadde stor tilslutning. Det er vanskelig å vite hvordan nattverden ble opplevd av mennesker som selv vanligvis ikke har pleid å delta i nattverd, om dette virket inkluderende eller skapte usikkerhet og distanse og opplevelse av å være på utsiden av noe som synes viktig for andre. Men slik det ble gjort i Oslo domkirke med nattverd og individuell lystenning samtidig, ble trolig terskelen senket for deltakelse ved at de fleste var i bevegelse i kirkerommet enten for å tenne lys, motta nattverden eller begge deler. Hvordan nattverd oppleves og fungerer i sørge- og minnegudstjenester slik som 24. juli i Oslo, bør undersøkes gjennom intervjuer med deltakere.

Sosial støtte og forventninger til framtida har stor betydning for helende prosesser hos mennesker som er rammet av noe forferdelig. I dette lyset er ritualenes formidling av kjærlighet og håp viktig for at mennesker skal klare å komme seg videre når noe grusomt har skjedd.

Praktiskeologisk refleksjon

Både kirken og teologien trenger at vi reflekterer praktiskeologisk over erfaringene etter 22. juli. Nyere praktisk teologi er opptatt av at faget ikke er former for anvendt systematisk teologi, teknikker eller opplegg for å gjøre kristen tro relevant for folk.

Praktisk teologi handler snarere om å beskrive og forsøke å forstå det som skjer i møtet mellom hendelse og kirkelig tro og tradisjon i det kirkens praksisfelt (Browning 1991).

Praktiskeologisk arbeid vil si å kritisk reflektere over og forsøke å lære av sommerens praksiser med tanke på fornyede kirkelige praksiser. Sommeren ga eksempler på samarbeid mellom to religioner, islam og kristendom, da ungdom med innvandrerbakgrunn ble begravet. Det var også en ny praksis at en norsk biskop talte i en moské. Dette kan forstås på bakgrunn av mange års arbeid med religionsdialog, men også som en teologisk tolkning av situasjonen der viljen til å få til gode løsninger for de involverte går foran mulige kontroverser mellom religionene. Det som er felles av omsorg og kjærlighet framsto som viktigere enn markering av forskjeller.

Hva kjennetegner kirken i tida etter 22. juli 2011?

Kirken har på nasjonalt nivå vært kirke i samfunnet slik den i stor grad er det på lokalt nivå til vanlig. Det har ganske sikkert forekommet episoder og uttalelser som kirken kan kritiseres for i ettertid. I en foreløpig refleksjon over kirkens praksis i sommer vil jeg peke på noen forhold som jeg mener kjennetegner det som har vært bra og som vi kan lære noe av. Sentralt er at kirken har vært åpen, tjenende, trosformidlende, verdig og troverdig.

Kirken bruker ofte begreper som åpen og inkluderende, til og med «raus» i sin egenpresentasjon, men dette har ikke alltid stemt med befolkningens oppfatninger. Etter 22. juli hadde kirkene i stor grad fysisk åpne dører slik at folk kunne komme og gå og bruke kirkene til egne stille stunder og små ritualer. Kirken framsto som åpen for et mangfold av mennesker og uttrykk, og den hadde en dialogisk holdning til grupper som ikke tilhørte Den norske kirke. Kirken bidro dermed til å synliggjøre at det er mer som forener enn som skiller i menneskelige fellesskap.

Kirken var tjenende. Det vil si at den var opptatt av situasjon, hendelse og behov hos mennesker og samfunn, og mobiliserte for å være tilgjengelig for folk som trengte kirken til sjelesorg, ritualer eller andre behov.

Kirken var videre klart trosformidlende. Ritualer og livstolkning skjedde med referanse til kristen tro og fortellinger fra kristen tradisjon. Dette ble også gjengitt i mediene, som eksemplene innledningsvis viste. Kirken framsot som verdig og vakker

gjennom stor bruk av musikk, blomster, lys, estetikk og ritualer. Og kirken ble oppfattet som troverdig, det vil si at kirkens ledere også ble lyttet til i større grad enn hva tilfellet er til vanlig. I dette lå det et tydelig budskap om at kirken ikke primært er opptatt av seg selv og interne problemstillinger, at den er pompøs eller distansert. Derimot ble det tydelig at kirken har noe å komme med i møte med gjennomgripende hendelser og erfaringer i menneskers liv. Kirken viser seg som engasjert i menneskers livserfaringer, åpen og tjenende.

Mye tyder på at folk de senere årene i større grad bruker kirken som rituell sted for å tenne lys eller være stille. Dette kan være knyttet til særskilte livshendelser, men også være en del av noe mer daglig, at kirkene, rent konkret, er steder for søken, tro og tilhørighet i menneskers hverdagsliv. Det er derfor viktig at kirkene holdes åpne. Hele tida er det noen som rammes av død og sorg. Det vi så i sommer i nasjonalt format, skjer daglig i lokale kontekster. Der er kirken til stede, og når den fungerer godt vil den være preget av de samme kjennetegnene som ble synlig i tida etter 22. juli:

- Åpne dører i fysisk og overført forstand
- Diakoni som viser at kjærlighetens tjeneste er kirkens identitet
- Troens fortellinger som kan gi referanse for livstolkning og grunnlag for håp og tro
- Troverdige ledelse
- Tilgjengelige ritualer der folk kan hente støtte og håp for framtida

Referanser

- Berger, P. (1993). Religion, samfund og virkelighet. Oslo: Vidarforlaget AS.
- Browning, D. (1991). *A Fundamental Practical Theology*. Minneapolis. Augsburg Fortress.
- Danbolt, L. J. & Stifoss-Hanssen, H. (2007). *Gråte min sang. Minnegudstjenester etter store ulykker og katastrofer*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Driver, T. (1998). *Liberating Rites. Understanding the Transformative Power of Ritual*. Westview Press.
- Pargament, K.I. (1997). *The Psychology of Religion and Coping – Theory, Research, Practice*. New York: The Guilford Press,.
- Post, P., Grimes, R. L., Nugteren, A., Pettersson, P., Zondag, H. (2003). *Disaster Ritual: Explorations of an Emerging Ritual Repertoire*. Leuven: Peeters.

Inngangsort Messe for sorg og håp

OSLO DOMKIRKE 24. JULI 2011

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME, BISPEMØTETS VISEPRESES

I Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn!
I dag samles vi i Oslo Domkirke til messe for sorg og håp!

Vi er et folk i sorg. «Vi er så få her i landet, hver fallen en bror og ven,» skrev Nordahl Grieg. Den 22.juli 2011 vil gå over i historien som vår lange fredag. Et helt folk mistet søstre og brødre, familiemedlemmer og venner i den ufattelige udåden i Oslos regjeringskvartal og massakren på AUFs sommerleir på Utøya. Vi er et folk i sorg.

I dag bærer vi sorgen inn i kirkens rom, og midt i sorgen søker vi håp. Vi samles for å minnes de døde og be for alle som ble skadet og ble sjokkerte vitner til ødeleggelsene og massakren, for pårørende og venner. Vi samles i bønn for vårt folk og landets ledelse.

I går ble plassen foran Domkirken preget av et blomsterhav og tente lys. I dag omsluttet vi av omtanke og bønn av folk i mange land, og vi søker trøst i fellesskap med hverandre og i hans nærvær som er livets og håpets Gud!

Da vi kom inn i Domkirken, ble vi ønsket velkommen av inskripsjonen på inngangsdøren, Jesu ord:

«Salige er de som sørger, for de skal trøstes... Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdighet, for de skal mettes... Salige er de som skaper fred.»

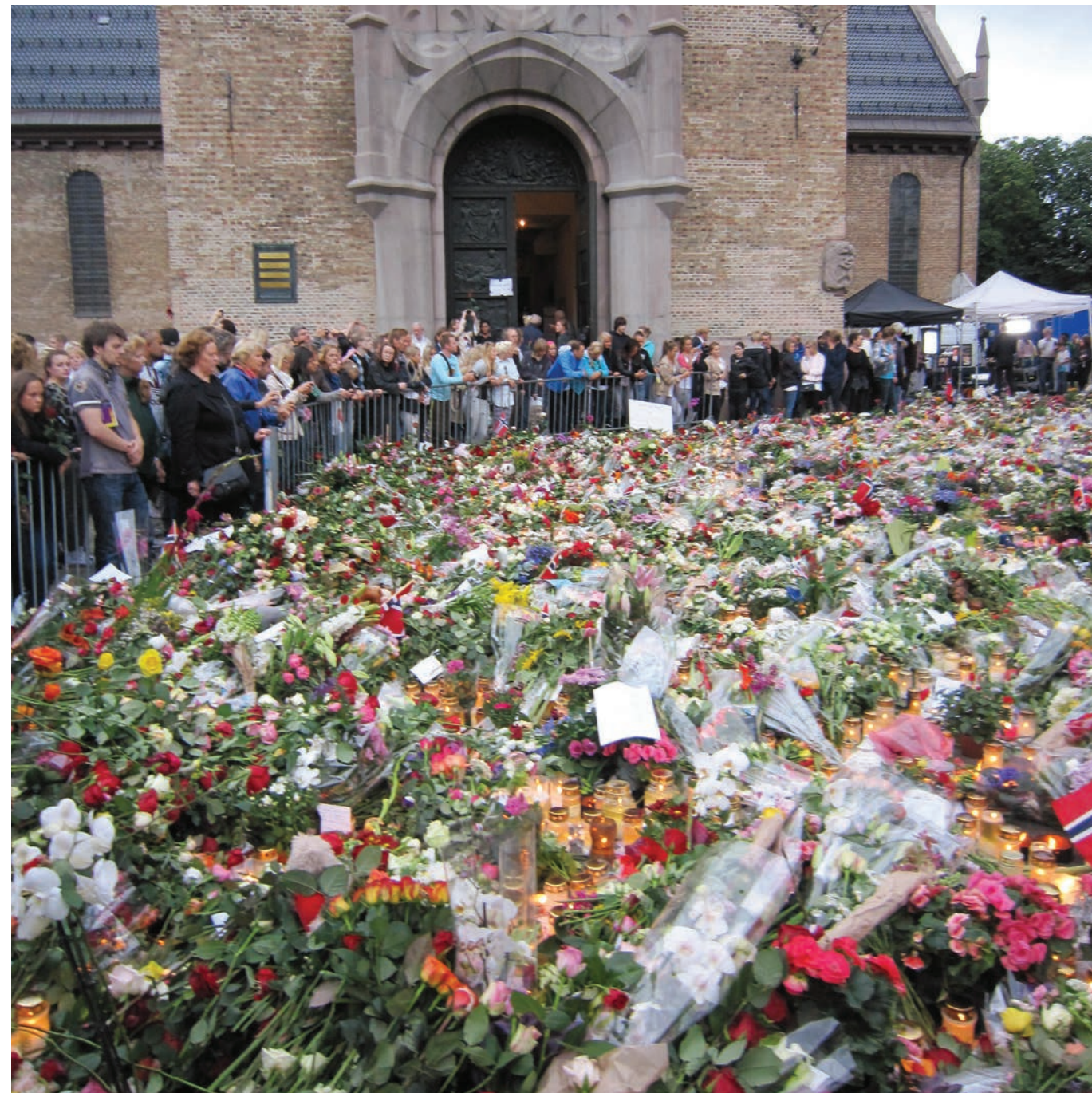
Ungdommene på Utøya var samlet i engasjement for et åpent samfunn, for rettferdighet og fred. De som mistet sine liv og ble skadet i regjeringskvartalet, ble ofre for et anslag mot de samme verdier. Her og nå løftes deres liv og vår sorg inn i et større rom:

«Salige er de som sørger... Salige er de som tørster etter rettferdighet... Salige er de som skaper fred.»

I disse ordene ligger håp gjemt. Dette håpet er forankret i ham som sa disse ordene, som gav sitt liv og vant livet, og det møter oss i vår sorg og tørst etter rettferdighet og fred. Nordahl Grieg sa det på sin måte i diktet *Til Ungdommen*:

«I livets navn skal urett falle... Dette er løftet vårt, fra bror til bror – vi vil bli gode mot: menneskes jord!»

Slik vil vi feire denne messen for sorg og håp. Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!

Preken i Oslo domkirke 24. juli 2011

JOHANNES 14: 1–3.

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Vi tilhører et sterkt, men lite fellesskap, vi som bor i landet vårt. Vi kjenner oss trygge og frie i vår fredelige avkrok. Vi er takknemlige for det og stolte over det.

Nå har vi erfart noe annet. En blanding av nummenhet, forferdelse og vantro er i ferd med å bli avløst av den dype fortvilelse, og vi må ta inn over oss at det er virkelig: Fredag var vi rystet over grusomme hendelser; først nyhetene om eksplosjon i Regjeringskvartalet i Oslo og uvirkelige bilder fra byens sentrum. Så nyhetene om kritisk situasjon på Utøya. Lørdag våknet vi til grufulle tapstall både fra Oslo og Utøya.

I dag er vi og mange andre over hele landet samlet i kirkene våre. Landet vårt er i sorg, og derfor vi søker sammen. Hva ellers? Vi trenger så inderlig å kjenne og oppleve at vi hører til hos hverandre. Vi trenger å gråte sammen og bære sammen. Vi trenger å dele og gi hverandre ly i det vonde som har rammet land og folk. Det er i nærheten og omsorgen veien går videre, de aller nærmeste dagene. O bli hos meg blir en bønn – til Gud og medmennesker. Om å bli hos....

Kjære alle dere, som bærer den tyngste byrden av sorg og fortvilelse: Vi vet at ord kommer til kort og ikke kan romme verken følelser eller smerte som nå er deres. Vi er rådville og

er fylt av mange hvorfor, selv om vi nå vet i alle fall noen svar. Likevel våger vi ord, så den tausheten ikke knuger oss ned.

Men vi er her sammen, så dere skal se og kjenne at vi ønsker å gå steg sammen med dere, som enkeltmennesker og samfunn.. For denne sorgen er dere ikke alene om. Vi har alle del i den. Vi er på en ny måte blitt minnet om vår sårbarhet som mennesker. I verdens beste land å leve i har vi opplevd en nasjonal katastrofe. Mange som har ansvar for å lede landet vårt og gi oss alle trygghet, er rammet. Unge som engasjerer seg og bruker tid for å gjøre seg i stand til å ta ansvar og slik trygge våre verdier i fremtiden, er rammet. Vi er sårbare vi mennesker, men vi vil ikke resignere. For da seirer andre krefter. Og vi kjenner oss sårbare og redde, for vi mangler ord og språk for hva vi skal si og gjøre. Med ett skjønner vi noe mer om den angst mange i verden stadig lever under. La ikke hjertet bli grepet av angst!

Ordene virker livsfjerne for alle dere som fryktet og som fikk bekreftet at en av deres var skadet eller død. De virker kjølige for dere som ringte fortvilet for å få kontakt og bekreftet at deres kjære hadde det bra. For hva er mer naturlig enn angst når det ubegripelige skjer? Når antallet skadde og omkomne stiger og vi ikke har oversikten over omfanget: Finnes ikke noe mer selvsagt enn angst?

La ikke hjertet bli grepet av angst peker på en retning videre, til fellesskap, til samhold, til godhet og barmhjertighet.

Derfor vil vi ikke la angsten lamme oss. Derfor vil vi kjempe sammen for de verdiene som ble angrepet. Vi tror på menneskers evne og vilje til å være gode og kjempe for andres rett.

For om angsten er aldri så sterk og sorgen gjør oss både nummen og rådvill, så er noe sterkere. Den evnen Gud har lagt ned i hvert menneske til å være medmenneske, har vi sett disse dagene: Vi har sett det i dere unge som har brukt krefter for å bringe sine skadde venner i trygghet. Vi har sett det hos dere som er våre ledere som midt i egen sorg har stått oppreist og svart på spørsmål der knapt finnes svar på. Vi har sett det i helsearbeidere, politi, andre fagfolk og de mange frivillige som har stått på for å lindre, trøste og helbrede. Og ikke minst alle som har tatt vare på de som nå står tilbake som etterlatte.

For midt i det grufulle trer noe vakkert frem – menneskers gudgitte evne til å vise godhet og barmhjertighet. Det som gjør at vi i mennesker ser glimt av Gud. Aldri slutter vi å undre oss over at barmhjertigheten ikke lar seg beseire.

Det er derfor vi møter hverandre med ordet: La ikke hjertet bli grepet av angst, tro på Gud og tro på meg.

For troen på Gud fører ikke på en vei utenom, men gjennom det vonde. Den skjermer ikke for smerten og opplevelsen av den bunnløse sorgen, men troen tviholder på at vi aldri er alene. Og løftet kommer fra han som kjenner ensomheten og lidelsen. Selv om vi er på ulike steder og føler at ingen helt forstår hvordan smerten og uroen gnager, så er Gud aldri borte.

Vi er sammen for Guds ansikt under kirkens hvelv. I min Fars hus er det mange rom, og det er neppe mer sant enn i dag. For ikke noe menneske opplever sorgen likt, våre tanker og vår smerte er alltid vår egen. I dag er der mødre og fedre, søsken og venner og kolleger som kjenner sorgen og i porsjoner tar inn over seg hva livet blir uten den kjære. I kirkens rom er der plass til mangfoldet. Der er stedet for klagen og gråten. Det er stedet for livet slik det er, nettopp nå. Der favnes vi av den Gud som ser oss slik vi er og favner oss med sitt ømme og kjærlige blikk. Gud gav oss til hverandre fordi det ikke er godt for oss å være alene. Vi vet hvor sant det er, nettopp nå. Vi gir hverandre hendene og lover at vi skal kjempe for kjærlighet og rettferdighet, også i vår store sorg. Derfor våger vi å si som en hilsen til hverandre som en hilsen fra Gud selv: La ikke hjertet bli grepet av angst. I tro på mennesker gjør vi det – og i tillit til Gud gjør vi det.

For der går en vei videre. Hat og ondskap vinner aldri over oss når vi holder omkring hverandre i tro, håp og kjærlighet.

Tro som gir mot til å snakke om det onde

ØSTLENDINGEN, 26. JULI 2011

AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Vi har ufattelige dager bak oss. Dager som har rystet oss. Dager da vi har grått for ungdommene på Utøya og for de drepte og skadde i Regjeringskvartalet. Vi tenker på de som nå har mistet et nært familiemedlem, en arbeidskollega eller en venn, men også de som på ulike måter fikk hendingene på nært hold. De forferdelige hendingene har rammet unge mennesker samlet på AUFs sommerleir og våre sentrale myndigheter på en dramatisk måte som utfordrer til tydelighet på menneskeverd, samhold og omsorg.

På mange måter har vi levd i et beskyttet hjørne i verden. På tross av kunnskap om vold, terror og krigslignende tilstander mennesker lever under i ulike områder, har vi opplevd at Norge er et trygt land å leve i. De grufulle handlingene vi nå har erfart skje midt i mellom oss gjør at vi på en særskilt måte kjenner oss i slekt med alle mennesker som til daglig lever med terror og trussel.

I møte med det uforståelige og grusomme stilles mange og krevende spørsmål om hvordan noe slikt kunne skje. Slike spørsmål representerer en eksistensiell problemstilling som gjelder alle mennesker til alle tider og som gjerne kan benevnes som det ondes problem.

I mange middelalderkirker finnes såkalte grotesker som skulle minne menneskene om de destruktive kreftene i tilværelsen. Med et budskap uten ord sier de: «De onde krefter og makter har mange ansikter. Gjenkjenn dem i deg og rundt deg!»

All verdens gru kan overvelde oss på en slik måte at avmakten tar oss. Løsningen ligger ikke i å late som om det ikke finnes. For mange er egen virkelighet så påtrengende at en bare må forholde seg til den. Gjennom å våge å se smerten, kan det også ligge en bevegelse mot legedom. En ung kvinne jeg møtte en gang i Rwanda, hadde opplevd overgrep og flere drap av nære familiemedlemmer. På spørsmål om hvordan hun kunne leve med alle de vonde opplevelsene sa hun: «Ved å snakke sant om det som har hendt».

Det onde i tilværelsen kan knyttes både til menneskeskapte handlinger og til fenomener vi ikke rår over. Eksempler på det sistnevnte kan være en tsunami som rammer uskyldige mennesker eller et kraftig jordskjelv som dreper mange mennesker. Denne gangen har vi opplevd en ondskapsfull og grusom hendelse, villet og gjennomført av et menneske. Både naturkatastrofene og hendelser planlagt og gjennomført av mennesker, etterlater seg ubesvarte og nagende spørsmål. Spørsmålene er dypt eksistensielle og smertefulle. Knyttes de til en religiøs dimensjon spør vi hvorfor en kjærlig og allmektig Gud kunne tillate noe slikt. Kunne ikke Gud hindre at dette skjedde?

Dette er et meget relevant spørsmål. I Det gamle testamentes salmebok ser vi at mennesker stiller Gud det samme nærgående spørsmålet. Slik kan vi si at det tyngste skytset mot Gud finner vi i Bibelen.

Vi må anta at disse nagende og nærgående spørsmål – og ropet, er like gammelt som menneskeheten selv. For nøden og lidelsen har fulgt menneskene bestandig. Det betyr ikke at alt er lidelse, eller at menneskene bare er onde. Men det onde finnes der som en realitet. Det kan ikke bortforklares. Det kan heller ikke forklares. Det onde er en gåte.

Spørsmålet om det ondes og lidelsens problem har teologer, filosofer og forfattere tumlet med til alle tider. Men ingen har klart å løse det og det ville være å trenge gjennom et av livets store mysterier. Lettkjøpte forklaringer ville heller ikke gagne noe. Enhver forklaring vil ikke gjøre rettferdighet mot livet selv, i verste fall kan lettkjøpte forklaringer bli et mentalt overgrep.

Om vi ikke kan løse dette store spørsmål, så kan vi nærme oss det. Og vi kan nærme oss fra ulike sider og vinkler. Forfattere og diktere har sin tilnærming, filosofene en annen slags, og

teologien har sin. Ulike religioner har ulike svar. For mange mennesker er nettopp ondskapens problem den viktigste grunnen til at de ikke tror eller kan tro.

Da Alexander Kielland-plattformen tippet rundt i Nordsjøen 27. mars 1980 omkom 123 mennesker. Presten Odd Kristian Reme, Sentralstyremedlem i Arbeiderpartiet inntil nylig gjennom 11 år, mistet sin bror i ulykken. Reme uttalte etter ulykken, at 'hvis Gud var der da dette skjedde, var Gud i så fall en av dem som omkom'. Om Gud kan vi bare tale i bilder. Det er dimensjoner over et slikt utsagn om Gud. Både over hvor grusomt livet kan arte seg, og over Guds grenseløse solidaritet og medlidelse med mennesker.

Dette er ei tenkning, en teologi og ei tro som gir mot til å snakke sant om livet. Som utfordrer og inspirerer til å gjøre noe og snakke med tydelig røst om menneskeverd og si fra når livet blir krenket. Som innebærer en nærhet mellom tro og liv.

Preken i Høyjord stavkirke

29. juli 2011 (Olsok)

LUK 22: 24–27

AV BISKOP LAILA RIKSAASEN DAHL

Lederen som en tjener. Jesus Kristus løftet opp de små i samfunnet, dem som ingenting var. Han snudde på hodet de rådende oppfatninger om sterke og svake: Alle er like mye verdt! Herskeren skal tjene! Kjærlighet og omsorg skal bli verdsatt mer enn makt og styrke.

Sakte fikk ideene om nestekjærlighet slå rot i lander vårt. Landet ble kristnet; vi fikk for eksempel helligdagslovgivning og forbud mot å sette ut barn

Hvor står vi i dag? Hvilke verdier vil vi dyrke og hegne om i Norge i dag? Nasjonens reaksjoner på fryktelige hendelsene som fant sted for nøyaktig en uke siden, gir håp. Vi har våknet opp fra velfødd selvsentrering og sutring, og vi ser hva som virkelig betyr noe: Livet selv. Det viktigste i vårt samfunn er at vi tar oss av hverandre, at vi verner om menneskets verd, om vårt demokrati, at vi også har respekt for hverandres forskjellighet.

Vi har i de siste dagene lært en lekse, den samme lekse som hendelsene i år 1030 på Stiklestad kan lære oss: Kong Olav seiret ved å tape. Det er det kristne mønster; det gjaldt jo i særdeleshet og uten sammenlikning for øvrig vår Herre Jesus Kristus selv. Han kom ikke som hersker, men som en mann av folket; han ble født i en stall. Han døde en vanærende død. Han ble spottet og hånet. Han ble minst av alle. Og han vant gjennom det; han vant over død og djevel.

Slik er den Gud vi har: Gud viser sin allmakt, ikke ved tvang, ikke ved vold, men ved avmakt. Allmakts Gud trer inn i verden som avmakts Gud. Gud styrer oss ikke; han appellerer til det gode: Du skal elske. Guds vei til menneskene går gjennom å tape. I en salme synger vi: «Vi skal seire ved å tape.» Det var det Jesus, gjorde, på en helt fundamental måte. Langfredag tapte han. Men han seiret. Hans verk har helt andre dimensjoner: Han sonet menneskenes skyld. Der gjorde ikke kong Olav Haraldson. Det gjør ikke vi. Men mønsteret er det samme: Seier gjennom tap.

Kong Olav vant ikke i slaget på Stiklestad. Han seiret ved å tape. Folkets holdninger endret seg ikke ved at det ble brukt vold.

Erfaringene fra de siste dagene viser noe av det samme: Ved sine grufulle gjerninger motarbeidet voldsmannen sitt anliggende. Gjennom tapene vokser omsorg fram, samhold fram, kjærlighet fram. Ugjerningsmannen vinner ikke. Kjærligheten viser seg sterkere enn døden. Vi kan forme et bedre samfunn, dersom vi overvinner det onde med det gode.

«Kjærligheten utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt.» Slik er Guds kjærlighet, den kjærligheten han ga oss gjennom Jesu Kristus. Seier gjennom tap – det bildet av Gud som Jesus ga oss, bekreftes gjennom hele folkets omsorg og medvandring i den sorgen som de nære pårørende fremst av alle må leve med. Deres tap er av de tyngste mennesker kan erfare. Det står fast. Likevel – folkets reaksjoner på forbrytelsene gir håp. De gir fremtid. Vi har en Gud som kan bære gjennom til en bedre fremtid.

Kirken er grunnlagt på at Jesus Kristus sto opp fra de døde. Livskraftene er sterkere enn dødskraftene. Vår oppgave er å gå hans ærend, ved å være medmennesker for dem som i dag bærer de tyngste tapene. Vår oppgave er å tro på fremtiden også for dem som nå har det for tungt til å se noen fremtid. Vi skal skape fremtiden ved å kle nåtiden i omsorg og kjærlighet. Vårt kall er å tro på ham som ga sin Sønn til soning for våre synder.

Johannes skriver slik i sitt første brev:

«Ved dette ble Guds kjærlighet åpenbart blant oss, at Gud sendte sin enbårne Sønn til verden for at vi skulle leve ved ham. Ja, dette er kjærligheten, ikke at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder. Mine kjære, har Gud elsket oss slik, da skylder også vi å elske hverandre.»

Sammen om sårbart liv og fellesskap

MINNEMARKERING JAMAAT-E AHL-E SUNNAT OSLO, 29. JULI 2011

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME, BISPEMØTETS VISEPRESES

Kjære venner!

For noen år siden skrev dikteren Åse-Marie Nesse:

*«Legg di hand i mi hand, så er vi sterke saman.
Så er vi svake saman. Så er vi saman.»*

I denne timen er det én uke siden terroren rammet Oslo, én uke siden massakren på AUF-ungdom på Utøya. Nå er vi sammen, og vi rekker hverandre hendene. Denne ettermiddagen er vi sammen om sårbart liv og fellesskap.

I en uke har stillheten, blomstene og lysene latt oss være svake sammen, og etter hvert som vi får vite mer om det grusomme som skjedde, blir ikke sorgen mindre. På nytt bøyer vi oss i ærbødighet for de mange som mistet sine liv, i omsorg og bønn for alle som ble skadet, for pårørende og venner!

Udåden forrige fredag var også et ondskapens anslag mot vårt religiøse og kulturelle mangfold, et forsøk på å fremtvinge et samfunn fritt for muslimer. Vi vet noe om den frykt det har skapt, ikke minst blant unge mennesker, og ikke bare blant muslimer. Med det sårbare livet og den blinde ondskapen som bakteppe, vil vi i dag si til dem og til hverandre: Frykt ikke, vi står sammen.

For i én uke har vi også fått oppleve at denne sårbarhet og svakhet er blitt vår styrke. På tvers av politisk, kulturell og religiøs tilknytning har vi opplevd et samhold uten sidestykke. Vi har møtt hverandre på tvers, minnestedene og minnemarkeringene har vært mange, og både kirker og moskeer har vært åpne.

Vår statsminister har gått foran, ungdom har gått foran og fremhevet: Ikke hevn, men kjærlighet. Ikke hat, men håp. Ikke fiendskap, men fellesskap. Og vi blir ikke trette av å sitere Helle Gannestad: *«Når en mann kan forårsake så mye ondt, – tenk hvor mye kjærlighet vi kan skape sammen.»* Våre øyne og våre hjerter er åpnet på nytt, og vi vil trenge tid for å bearbeide det i tro og tanke.

Kjærligheten til Gud og til nesten står i sentrum av kristen tro og i islam. Guds barmhjertighet åpner øynene for vår neste. Og vi kan istemme Arnulf Øverlands ord om samhold, nestekjærlighet og åpne øyne:

*«Men vil du dele dine likes kår,
da kan det skje dig, slik som tiden går
i felles håp og savn og ydmyk møie,
at kjærligheten åpner for ditt øie.»*

Det er også vår felles bønn at det vil prege vårt folk etter 22.juli 2011: at kjærligheten åpner våre øyne, at vi står sammen, rekker hverandre hendene i vår svakhet og sammen søker ny styrke.

Kirkens omdømme

VÅRT LAND 8. AUGUST 2011

AV BISKOP TOR B. JØRGENSEN, BODØ

Mange har vært opptatt av kirkens rolle i forbindelse med terrorbomben i Oslo sentrum og ugjerningene på Utøya den 22. juli. Både Vårt Land og NRK har fått omdømmeekspertes til å uttale seg om kirkens stilling etter terror-tragedien. NRK intervjuet et byrå som er opptatt av å vurdere organisasjoner og institusjoners omdømme. I følge nyhetsoppslaget var det tydelig at kirken har styrket sitt omdømme gjennom krisen. Kirkehus er blitt samlingssteder og kirkelige medarbeidere har vært synlige både i media og i aktiv innsats, så vel lokalt som nasjonalt i forhold til krise- og sorgarbeid.

Jeg tror mange har fått øynene opp for hva kirken kan representere i en slik situasjon. Dette skyldes ikke en bevisst strategi fra kirkens side, men var mer en spontan refleks av ønsket om å bidra i en kollektiv krisesituasjon. Kirker ble åpnet. Ressurser satt inn og frivillighet stilte seg til disposisjon. Kirken var ikke alene om dette. I hele samfunnet vårt så vi tilsvarende deltakelse. Men kirkene ble likevel en viktig arena og et viktig samlingspunkt. At kirken skulle ønske «profittere» på tragedien, slik en kritiker skriver i Klassekampen, oppfatter jeg som en insinuasjon som i alle fall ikke svarer til mitt bilde av det bidraget kirken sammen med så mange andre har forsøkt å gi.

Slik jeg har kunnet følge det kirkelige engasjementet både nasjonalt og lokalt, har det fra kirkelig side vært svært viktig å understreke at vi står sammen i krisen, uavhengig av religiøst og livssynsmessig ståsted. En av mine sterkeste opplevelser var møtet i det muslimske kultursenteret i Bodø uka etter den

dramatiske fredagen. Det var kanskje det viktigste enkeltmøte jeg har vært med på i denne tida. I kirkene har manges røster vært hørt, og det har stadig vært understreket at vi respekterer andres tro og livssyn. For mange har det kanskje vært overraskende, men er etter min erfaring er det i samsvar med Den norske kirkes grunnmodus som en åpen og inkluderende kirke i møte med mennesker i krise.

Kritisk spørsmål har vært knyttet til en plassering av ugjerningsmannen som en «høyreekstrem kristenfundamentalist». Etter å ha lest det meste av manifestet «2083» og dessuten mye av materialet fra bloggeren «Fjordman», er det vanskelig for meg å plassere disse i en kirkelig gruppering overhode. «Fjordman» omtaler seg som ikke-troende. Ugjerningsmannen har svært få kristelige og kirkelige referanser i sitt manifest. Kristne i Norge blir gjennomgående beskrevet i svært negative ordelag fordi de ikke viser mot til å stå opp mot den muslimske fare og Den norske kirke og ikke minst biskopene, tilhører den kulturmarxistiske makteliten og den politiske korrekthet.

Det blir både spennende og interessant å følge den videre debatten om kirkens rolle i samfunnet vårt. En slik debatt bør ønskes velkommen. Det vil være viktig ikke minst for kirken. Min tese er at vi har sett noe av folkekirkens faktiske betydning for mange. Slik fungerer faktisk Den norske kirke i mange lokalmiljøer som en samlende og integrerende faktor både i kulturliv og i møte med folks gleder og sorger. Den er en viktig samtalepartner i mange vanskelige samfunnsspørsmål, ikke minst i utviklingen av det multikulturelle Norge.

Ingen er så trygg i fare?

BERGENS TIDENDE, 12. AUGUST 2011

AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

*Ingen er så trygg i fare
som Guds lille barneskare,
fuglen ei i skjul bak løvet,
stjernen ei høyt over støvet.*

*Herren selv vil sine berge,
Han er deres skjold og vergje.
Over dem han seg forbarmer,
bærer dem på faderarmer.*

Jeg har alltid vært glad i denne sangen. Den vitner om en enkel og sterk tro på Guds omsorg. Men jeg kjenner det vanskelig å lese disse linjene nå etter den grusomme dagen 22. juli. De var jo ikke trygge i fare, verken på Utøya eller i Regjeringskvartalet. For første gang siden krigen fikk vi i Norge oppleve det som daglig skjer mange andre steder i verden: Terroren rammer blindt og tar uskyldige liv.

Det som hendte denne dagen er ubegripelig, meningsløst og urettferdig! Den som tror på Gud møter her i ren form Det ondes problem: Hvordan kunne Gud tillate dette?

Jeg har ikke alle svarene. Men jeg tror at Gud ville ta vare på dem som var i fare 22. juli. Han hadde jo gitt dem livet og vernet dem fram til denne dagen. De var hans elskede barn.

Men Gud har gitt oss mennesker stor frihet og stort ansvar. Slik har Gud satt grenser for sin egen makt, og de grensene holder Han seg innenfor. En av oss brukte friheten forferdelig og ubegripelig galt denne dagen. For det må og skal han stå til ansvar.

Noen har opplevd at det er blitt vanskeligere å tro på Gud etter dette. Det kan jeg forstå, dersom man tror at Gud står bak alt som skjer. Men jeg tror ikke det er slik. Det er ikke Gud som sender det vonde, men Han har gitt oss rom og frihet til å hjelpe men også til å skade hverandre. Samtidig verner Gud oss

mot ondskapen. Det gjør Han dag etter dag uten at vi nødvendigvis merker det eller tenker over det. Når ulykker og grusomheter inntreffer, protesterer vi og anklager Gud. For det skal ikke være slik, tenker vi. Og det er ikke slik, som regel. Gud som har gitt oss livet, holder det oppe.

Jeg er overbevist om at det er mange farer som Gud i det skjulte verner oss mot. Men Guds vern kan også være lett å få øye på: Når vi tar vare på og bryr oss om hverandre, er det Gud som er på ferde. Mange ble da også berget i faren av gode hjelpere ved Utøya. Jeg tror at det var Gud som hjalp gjennom disse.

30. mai opplevde jeg noe stort: Jeg ble bestefar til lille Iver. Det er utrolig fint og samtidig veldig skummelt å holde et nyfødt spedbarn i hendene. Iver er helt avhengig av at noen er der og tar vare på ham. Det gjør moren og faren hans, og de gjør det på Guds vegne. Gjennom mors bryst gir Gud mat til Iver; og på fars hender blir Iver båret av Gud og kan være trygg. Gjennom å se på Iver og hans foreldre lærer jeg noe om at Gud passer på oss ved at vi tar vare på hverandre. Så la oss gjøre det, og tro at Gud går med oss.

Vi kan selv bli en del av svaret på Det ondes problem. Vel så viktig som å spørre hvor Gud var 22. juli, er å spørre: Hvor er jeg etter 22. juli?

*Vi vil ta vare på,
skjønnheten varmen
som om vi bar et barn
varsomt på armen!*

(Nordahl Grieg: Til ungdommen)

Størst av alt er kjærligheten

PREKEN I TROMSØ DOMKIRKE 21. AUGUST 2011

AV BISKOP PER OSKAR KJØLAAS

22. juli var vår langfredag. Da skjedde det vi ikke trodde skulle skje i Oslo og på Utøya. Vi har bak oss dager og timer med dyp sorg. Som nasjon har vi opplevd å sørge sammen på en måte som vi ikke har opplevd før.

Så mange døde som nå er lagt i sine graver. Så mange alvorlig sårede. Så mange som opplever sorg og fortvilelse som det er vanskelig å leve med. Så mange tanker og spørsmål som som det ikke er svar på. Vi er alle sterkt berørt. På forskjellige måter har vi del i det forferdelige som har skjedd, og slik vil det være.

Seks unge mennesker fra Nord-Hålogaland bispedømme er døde. Flere er såret. De som opplevde terroren, vil være merket for resten av livet.

Vi er ikke her i kirken for å si at det er en mening med det hele, men for å få styrke til å leve med det meningsløse.

Vi er her for å si til Gud at dette forstår vi ikke. Vi kan ikke forstå det som har hendt. Og vi aksepterer det heller ikke.

Kirken er et hus for bønn. Vi er her for å be for hverandre og med hverandre. Vi ber om fred over de døde, og om styrke for dem som er skadet og har mistet sine kjære. Vi kan ikke annet enn å overlate ofrene til Gud. Vi ber om at han tar imot de døde i sitt rike, er nær de familiene og vennene som er rammet, og gir trøst i sorgen.

Vi ber spesielt for barna og de unge som har fått sår på kropp og sinn etter det som har skjedd. Vi ber også for våre myndigheter og dem som har et særlig lederansvar i samfunnet og skal føre oss videre.

Det er ikke bare vi som ber om dette, men mennesker over hele verden er med oss i bønn og omsorg.

Jeg kom nylig fra Geneve. Der holder de store økumeniske organisasjonene til, Kirkenes Verdensråd og Det lutherske verdensforbund. Også der hadde vi en sørgehøytid med mange norske til stede. Jeg fikk se kondolanser og hilsener fra kirkene i den store verden. De har fulgt oss og særlig dere som er rammet, i soldiaritet og bønn.

Ikke bare kristne ber. Vi har også fått hilsener fra ledere for de store religionene i verden. Også de følger oss. Vi står ikke alene, men i et verdensvidt fellesskap av mennesker som tror og mennesker av god vilje. Vi trenger hverandre. Sammen må vi hente frem fra alle våre kilder alt som kan bidra til å skape fred og forsoning.

Denne søndagen samles mennesker over hele landet for å markere sorgen som vi deler, og for å minnes ofrene fra Oslo sentrum og Utøya. Vi samles i kirken. Kirken er Guds hus. Her søker vi visdom og trøst i de hellige tekstene. Liturgi og bønnens språk samler oss og gir oss hjelp til å sette å sette ord på våre tanker.

Kirken er et hus for nestekjærlighet og solidaritet. Vi er her for å oppmuntre hverandre og støtte hverandre. Må ingen av oss gå forbi vår neste som er rammet eller preget av katastrofen. Vi ser for oss mange ansikter og mennesker, kjente og fremmede. Vi er også her fordi vi vet at vi ikke makter mer enn å komme hit, fordi vi ikke lenger har ord for sorgen og smerten. Da lar vi oss bære i stillhet av hverandres omsorg og tenne lys for hverandre.

Kirken er også et hus for takk. Vi er her for å takke for det hjelpearbeidet som er satt i gang. Vi takker for dem som lindrer smerte og nød, for alle som tar seg av hverandre, for dem som viser seg som medmennesker.

Vi har lest det kapittelet i NT som kalles «Kjærlighetens høysang». Det er en dristig tekst å bruke på en dag med så mye smerte. Den siteres ofte på lykkelige dager i menneskers liv: «Så blir de stående disse tre: tro, håp og kjærlighet. Men størst blant dem er kjærligheten.»

Allikevel jeg våger å bruke disse ordene. For det jeg har sett og tatt del i i disse tunge ukene, har vært en stor og dyp bekreftelse og erfaring av sannheten i det apostelen Paulus skriver. I ord og handling har vi rettet blikket mot fremtiden. Protesten mot urett har hatt en dypere klang: Troen på at det onde ikke har det siste ordet. Håpet om at fellesskapet består også når det verste rammer oss. Kjærligheten som skaper en ny begynnelse.»

Midt i vår fortvilelse, sjokket over det som har skjedd, gråten og alle spørsmålene har vi merket en kjærlighet, den blivende kjærligheten, den som «utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt.» Bare den kan overvinne det onde som vi har sett og opplevd.

De som har vært rammet, dere unge og dere pårørende, har vist oss vei disse dagene. Det samme har landets ledelse gjort. I stedet for å knytte nevene i hat, har dere åpnet dem i medmenneskelighet og brukt dem til å tenne lys og bære roser og fakler. Dere har fylt gater og torg med blomster og lys.

Hva har skjedd med oss disse ukene siden den meningsløse terrorhandlingen i Oslo og på Utøya? Ofrene er blitt våre symboler. De er blitt symboler mot terror og hat, mot rasisme, mot enhver ekstrem ideologi og mot fordommer og all likegyldighet.

Når vi fristes til å bli sløve og tause og til å se gjennom fingrene med urett, rasisme og vold, skal vi si til oss selv: Glem ikke Utøya, glem ikke regjeringskvaltalet! Om politikere og andre ledere blir utydelige og løper fra sine løfter, skal vi si: Glem ikke 22. juli 2011!

Hvis noen fortsetter å tale med to tunger om mennesker med annen hudfarge, etnisk opprinnelse, kultur og religion, skal de få vite at de er avslørt. For vi husker 22. juli 2011!

Tragedien som har rammet oss alle, kan ikke bortforklares med tveetydigheter. Vi venter en forandring hos alle som har ansvar i vårt samfunn, og vi vil selv bidra til forandring der vi bor. Vi vil ikke venne oss til urett. Vi vil ikke gi rasisme og fremmedfobi en eneste dags forsprang!

Vi er skapt i Guds bilde – med mulighet til å løfte opp lyset og stå opp for andre. På den måten løfter vi opp troen og gir hverandre håp om en vei ut av mørket. Det skjer med den største av alle krefter, kjærligheten, den som aldri svikter, den som er gitt oss i Jesus Kristus, slik at vi kan dele den med hverandre. Den bærer oss!

Kan vi se morgendagen i øynene? «Nå ser vi i et speil, en gåte, da skal vi se ansikt til ansikt,» leste vi fra Bibelen. Det skal være samklang mellom det ansiktet vi ser, og det vi er. Løftet er ikke at vi skal være en annen enn den vi er. Men som den vi er, skal vi vise kjærlighet, tålmodighet og omsorg. Vi trenger alle et speilbilde som formidler nåde, som viser oss selv som den som er elsket av Gud, og som derfor tør å elske. Derfor ikke bare et speil, men også en gåte. Det er ikke bare ondskaper som er en gåte. Kjærlighetens mysterium er mye større og utfordrende.

La oss aldri glemme 22. juli 2011! La den dagen forme oss og forplikte oss til å stå fast mot alt som truer menneskeverd og fred.

La oss samle oss i den gamle fredsbønnen av Frans av Asissi:

Herre!

Gjør meg til redskap for din fred!

La meg bringe kjærlighet der hatet råder.

La meg bringe tilgivelse der urett er begått.

La meg skape enighet der uenighet råder.

La meg bringe tro der tvilen råder.

La meg bringe sannhet der villfarelse råder.,

La meg bringe lys der mørket ruger.

La meg bringe glede der sorg og tyngsel råder.

Å Mester!

La meg ikke søke så meget å bli trøstet som trøste,

ikke så meget å bli forstått som å forstå,

ikke så meget å bli elsket som å elske!

For det er ved å gi at man får.

Det er ved å glemme seg selv at man finner seg selv.

Det er ved å tilgi andre at man får tilgivelse!

Det er ved å dø at man oppstår til evig liv.

Amen.

Sermon in Southwark Cathedral

MEMORIAL SERVICE FOR THE VICTIMS OF TERROR JULY 22ND 2011, LONDON SEPTEMBER 23RD 2011

THE MOST REVD. HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN

Dear friends.

Two months have passed since the 22nd July, the day which in Norway became a day of unimaginable atrocities.

What is still unbelievable actually happened in our peaceful corner of the world. We all have to talk about it over and over again – we can't escape it.

We have behind us hours, days and weeks of deep grief and sorrow, and we have experienced a way of mourning together as a nation such as we have never had before.

So many people died, and so many are left without their nearest and dearest. So many parents have lost their young boys and girls with bright futures ahead of them. So many have been wounded and hurt in their bodies and in their minds – The wounds will take a long time to heal. Thousands were directly affected.

Our prayers have been with them and still are. And we have really felt that none of us has been untouched and unaffected by this. In a strange way we have all been part of it – of course in different ways – and we will remain so for a long time.

We have read the verses from 1. Kor. 13, St. Paul's hymn to love.

I believe that Norway has experienced the truth in these verses in the heavy days and weeks after that difficult Friday in July. What we saw and felt and did together, has been a confirmation and expression of the truth in these verses.

In the midst of all despair, in the days when it's difficult to understand that it really happened, when we cry to heaven all our questions – we know more than we did before: That love is the only thing that can overcome what we have seen of evil, hate and dehumanised behaviour. Staying together and comforting one another has carried us through.

This love is a stronger weapon than bombs and guns that can people, kill innocent people. This love has empowered people, young people in particular, to stand up and risk their lives for others.

We heard tales about youngsters swimming with a friend on their back in cold water and even protecting their friend from the assassins' bullets with their own bodies. We are so proud and impressed by the acts and attitudes of our young people on the bleak day of the atrocities and in the weeks after.

They have been standing up for values that are the exact opposite to that of the brutal killer.

Love made people fill the streets in almost every town and village in Norway, they lifted up their roses and their candles.

Love has in a quite new way – made people to comfort each other, show their feelings and express them in words.

For what we see is that we are all human beings, created in the image of God, with the ability to lift up the light and the rose for others even in the darkest hour and by this confirm and renew our common Christian and human values. Our leaders have done a tremendous job in keeping us all together and keeping us all involved. Churches all over the country have been centres for prayer, conversations, the lighting of candles. Thousands have come together for the many funerals all over the country. More than that, we have seen that people from other religions and cultures have taken part in this, through their own loss, and in sharing our common grief as citizens of our nation.

In this way we renewed our faith in the future and gave one another hope that there is a way through this – and that is with the greatest power of all – the abiding love – that never leaves or is defeated, but stays.

Since the 22. of July we have been reflecting a lot on many heavy and complicated questions, to which we have no clear and definite answer.

How is it possible for one person – as it so far seems to have been – to do such things? Could it have been prevented? What was his motivation to do it?

So many questions are left still. But what we know is that a human being is able to kill, that human beings give space to evil and that human beings give hate room in their lives. The word evil has been used often in this time. If we fill our minds and thoughts with what is evil, dominated by hate and revenge, the worst can happen. We know that – but seldom to an extent like this. We have been reflecting on what is religious in it all – and there is no doubt that his motivation has been influenced by that. But religion never is the reason or is to blame for such evil actions. Every person has to be responsible for their actions, even those who seem to be motivated by the feeling that 'I have

to do it, because I am convinced that it is the right thing to do'. But all religions – including Christianity – have their shadows that can be misused and motivate extremeness. So we have to be aware of that and confront people, in private and in public – when such points of view communicating hate and discrimination are formulated.

To stand up against it, no one inspires us more and gives us more power to do it than Jesus Christ, who also said: you should love your enemy.

In his clear speaking against hostility and hate, against injustice and selfishness, he shows another way of being strong, the way of love everlasting.

When many of us were together in the Cathedral in Oslo on the 24th of July – with our king and queen and most of our government present – we started with the hymn: Abide with me.

I myself have never sung it with such a feeling in my heart and mind – and with so many taking part in it. I think that at that time we all felt that we were small and vulnerable, and even though we were surrounded and embraced by one another we knew that He who is greater than us and loves us all with his limitless grace was with us. We all needed to be carried by the One we didn't see, but whose presence we felt, in our communion of sorrow and despair and in midst of all, love.

And is this not, in life and dead, our deepest prayer: O Lord, who never changes, abide with me.

And we have his promise that he will not abandon us; he went into death, left alone, to set us free from death, and has promised to be with us all our days, till the end of the world. That is our faith, that gives us hope and that is the witness of God's never ending love.

So therefore we encourage each other with the truth in the words: So faith, hope and love abide. And greatest among them is love.

Preken første juledag 2011 i Bergen domkirke

JOHANNES 1: 1–14

AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

Julen er idyll og hygge: Lysene, gavene, nissene og pepperkakemennene og Grevinnen og hovmesteren og «same procedure as last year»: pinnekjøttet, familien samlet, forventningsfulle barn, hyrdene på marken og englesangen som ikke lenger høres bare i kirken men også i de nye katedralene med lett paradisiske navn: Lagunen, Kilden og Oasen

Idyllen og hyggen har sin plass i en kristen julefeiring og god dekning i Skriften. Men går vi dit, til Skriften, så ser vi at sammen med idyllen, sammen med gleden over det nyfødte barnet som ligger på strå i Betlehem, lever det en mørk og dramatisk konflikt:

Kampen mellom Lyset og Mørket, mellom det gode og det onde – som dypest sett handler om åndskampen mellom Den gode og Den onde, mellom Gud og Hans motstander.

I og med Jesu fødsel går denne kampen inn i sin avgjørende fase. Nå begynner slaget, og som alle slag foregår det ikke uten vold, frykt og lidelse. For når Gud sender sin egen Sønn til verden, da mobiliserer fienden, og fienden har makt til å ødelegge og bryte ned. Frelsen har sin pris, ikke bare for Jesus men også for dem som er rundt ham.

Vi leser hos Lukas i 2. kapittel (det kapitlet som begynner med juleevangeliet) om den gamle mannen Simeon som i Jerusalems tempel tar Jesusbarnet i armene sine og sier til hans mor Maria: «Se, han er satt til fall og oppreisning for mange i Israel, og til et tegn som blir motsagt – ja, også gjennom din egen sjel skal det gå et sverd.»

Og hos Matteus leser vi i det 2. kapittel at en engel viser seg for Josef i en drøm og sier: «Stå opp, ta med deg barnet og barnets mor og flykt til Egypt, og bli der til jeg sier fra! For Herodes kommer til å lete etter barnet for å drepe det.» Og Jesusbarnet blir en papirløs flyktning

I sammen kapittel leser vi om kong Herodes som fryktet den nye kongen som skulle være født. Derfor sendte han ut soldater og lot drepe alle guttebarn i Betlehem og omegn som var to år eller yngre.

Og Matteus legger til: «*Da ble det ordet oppfylt som er talt gjennom profeten Jeremia: I Rama høres skrik,gråt og høylytt klage: Rakel gråter over barna sine og vil ikke la seg trøste. For de er ikke mer.*»

Det ondes nærvær

Denne siste teksten, om foreldrenes gråt over sine barn berører oss på en særlig måte akkurat denne julen. Den 22. juli i år fikk også vi, i vår norske idyll, en opplevelse av ondskapen og av dens makt, som vi ikke hadde kunnet forestille oss, som vi ikke var forberedt på, og som har rystet folk over hele verden.

I går kveld var det 77 hjem der en stol sto tom ved bordet. Dessuten er det mange, mange andre som er personlig berørt, i tillegg til alle oss som ikke kjente noen direkte, men som er fortsatt midt i julegleden er preget av et alvor og en fortvilelse over det som skjedde denne dagen og som vi satt i timesvis og dagesvis og fulgte med på foran TVen.

Det kan ikke være tvil om at det som skjedde denne dagen er ondskap i sin reneste form. Dette må sies umisforståelig. Men like tydelig må det sies at dermed er ikke alt sagt om ham som gjorde dette. For et menneske er alltid mer enn sine handlinger.

Det pågår nå en diskusjon om gjerningsmannens psykiske tilstand og om hvorvidt han var strafferettslig tilregnelig. Det er vanskelig for oss å mene noe om akkurat det. Men vi vet at historien kjenner mange og enda mer grusomme eksempler på terror enn det vi opplevde 22. juli, og at ugjerningene da ble utført av mennesker som var tilsynelatende «normale» og sosialt godt fungerende.

Mange av dem som var bødler i nazistenes utryddelsesleire under krigen var sosialt veltilpassede mennesker med familier og barn. Likevel gjorde de det de gjorde, og så gikk de hjem og lekte med barna etter arbeidstid. På den måten blir ondskapen mer alminnelig og dermed mer truende enn om de bare hadde vært monstre og umennesker.

Mange av dem var kanskje i utgangspunktet ikke spesielt onde, men de ble fanget av en ondskap som var større en dem selv, et system som trakk dem med seg, men de lot seg trekke med, og det måtte de ta ansvar for.

Kanskje var det på liknende vis med Kong Herodes? Kanskje var også han i utgangspunktet en noenlunde alminnelig mann. Men han hadde makt og handlet rasjonelt etter det rådende maktpolitiske system i Romerriket: Han ville sikre sin egen posisjon, men han ville også trygge freden, pax romana. Da var det en slags «common sense» for et maktmenneske den gangen å myrde alle guttebarn i Betlehem og omegn under to år, for slik å være sikker på å stanse et opprør fra en fremtidig rival til kongetronen

Det finnes et engelsk ordtak som sier: «Where you stand, depends on where you sit.» Herodes satt i maktens sete. Det gjorde noe med ham.

Mørke tider og onde systemer kan få folk til å gjøre handlinger som de ellers ikke ville ha gjort, kanskje ei heller drømt om å gjøre, men som likevel utføres i full bevissthet og som de må bære ansvar for.

Det er lett å ta avstand fra alle historiens bødler og ugjerningsmenn. Men mange av dem sto på valget i en ekstrem situasjon mellom å utføre ordre, eller nekte – og så miste livet.

Kan vi tenke oss selv inn i en slik situasjon? Kunne også jeg og du, under gitte omstendigheter hente fram ting som ellers ligger gjemt i sjelens mørkeste kroker?

Tanken virker kanskje fjern. Særlig nå i juleidyllen. Men hender det ikke at vi, og det på helt vanlige dager, med overlegg kan påføre andre skade hvis det tjener vår egen sak?

Det er to gåter om mennesket: Hvorfor er det så mye godhet i oss? Og hvorfor er det så mye ondskap?

Lyset skinner i mørket

For å se hvem Jesus er, for å se hvor lyst Lyset er, må vi først se hvor mørkt det er i den verden Jesus blir født inn i.

Se på bildet av Rembrandt: «Hyrdenes tilbedelse» fra 1646

- Midt i mørket, omgitt av mørket, lyser Jesus
- Det er som om lyset ikke kommer utenfra, men fra barnet
- Andre personer er uvesentlige. Det er bare han som betyr noe.

Bildet minner oss om et ord fra profeten Jesaja: «Det folk som vandrer i mørket får se et stort lys.»

Det illustrerer også et vers i dagens tekst som i vår nye oversettelse lyder slik: «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.» (Johannes 1,5). Tidligere sto det: «... men mørket tok ikke imot det»

Den nye oversettelsen får tydeligere fram kampen, konflikten Mørket kjemper mot lyset, slik det alltid har gjort. Men det skal ikke vinne.

Denne kampen har pågått helt fra begynnelsen. Om dette leser vi allerede i Bibelens tredje kapittel hvor Gud sier til slangen: «Jeg vil sette fiendskap mellom deg og kvinnen, mellom din ætt og hennes ætt. Den skal ramme ditt hode, men du skal ramme dens hæl.»

Slangen har bitt oss i hælen, vi er skadet av slangegiften, men ikke helt ødelagt. Det finnes et håp. Det finnes en kur, men den kan vi ikke gi oss selv

I dag er han født han som er ikke bare hjelperen, men Frelseren. Og det er en frelser vi trenger, intet mindre. Så mørkt er mørket i oss.

Ondskapen i verden og i oss kaller ikke først og fremst på en forklaring men på kamp. Den kampen blir Jesus født for å kjempe. Den kan bare han ta.

Vi trenger en Frelser som med full rett kan si om seg selv: Jeg er verdens lys.

Vi trenger en som kan helbrede oss, befri oss, føre oss tilbake til Paradiset som vi forlot, tilbake til Guds favn. Vi trenger en som kan gjøre det vi selv ikke kan.

Slik heter det i en gammel bedehussang:

*Se han kommer, han som alle tiders floker løse kan,
fredens morgen uten skyer bryter inn.
Ja, han kommer, o min sjel, og setter alle ting i stand,
Jeg vil lytte etter lyden av hans trinn.*

I dag er han født, han som rammer slangens hode, og som knuser det.

Paulus sier det slik: *Han kledde maktene og åndskreftene nakne og stilte dem fram til spott og spe da han viste seg som seierherre over dem på korset.*

Det er dit vi skal også på 1. juledag. Til korset. For det er dit han skal:

«Fra krybben til korset gikk veien for deg
Slik åpnet du porten til himlen for meg»

Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det
Og mørket kan aldri overvinne det

For der, i stallen, er Gud!

Så vil vi i dag i stor glede feire nattverd for å smake seierens frukter. En seier vi ikke har kjempet oss fram til, men bare kan ta imot.

Der, i brødet og vinen, er Gud!

Og da kan vi, midt i en mørk verden, ønske hverandre
GLEDELIG JUL!

Innlegg og taler

Hilsen ved Kirkemøtets åpning 5. april 2011

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Den norske kirke er i dag er en evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst. Vi har en arv og en historie å forvalte som vi bærer med oss som en grunnleggende verdi og som er med på å skape vår identitet. Som kirke her og nå står vi i en dagsaktuell sammenheng. Som majoritetskirke påligger det oss et særskilt ansvar for å skape tilhørighet for alle som er medlemmer i Den norske kirke. Det er også med å prege oss og det gir oss impulser til vår selvforståelse.

I spenningen mellom arv og aktualitet at vi lever både som mennesker og som kirke. Mange av oss vil si at nettopp vår lutherske arv gir oss rom for å forholde oss aktivt og engasjert til nye utfordringer. Troen på nåden alene gjør budskapet stadig aktuelt, også i en omskiftelig tid.

Kjernen i vår lutherske kirkeforståelse handler om at det meste ved kirken kan være forskjellig – formet av lokal historie og kultur, og preget av tidens jevne gang. Kirker kan se forskjellig ut i sin organisering, og ordninger kan være ulike. Men ett er nødvendig: Å samle mennesker om evangeliets forkynnelse og sakramentenes forvaltning (CA VII). Med dette som ballast er vårt lutherske kall å være kirke nå og her.

Dette motiverer oss i den daglige gjerning: Evangeliet i sin kjerne gjelder oss som lever i dag. Vi forvalter ikke et budskap som er utgått på dato. Vi bæres av og bærer med oss det vi selv stoler på: Budskapet om den korsfestede og oppstandne som fremmer forsoning, forståelse og respekt mellom mennesker i dagens samfunn. Ansvar for Guds verden utfordrer oss til nestekjærlighet og solidaritet. Ut fra det folder hele kirkens egenart seg ut. Det krever imidlertid at vi som kirke våger å være der mennesker lever sine liv.

Vi kan ikke legge skjul på at dette til tider kan være vanskelig, til og med smertefullt. Tilpasser vi oss tidsånden med fare for å oppgi troens kjerne, eller fornyer vi våre uttrykksformer ut fra med vårt grunnlag? Vi må hele tiden forholde oss til problemstillinger som knapt eksisterte, hverken på reformasjonstiden eller i urkirken. Og gjentar vi det våre forfedre gjorde, så gjør vi ikke det. Kirken har alltid latt seg utfordre av nåtiden.

Stortinget er i ferd med å gjennomføre den største og mest omfattende endring av Grunnloven siden den ble skrevet for snart to hundre år siden. Blant annet blir Grunnlovens paragraf 2 endret fra å være en konfesjonsparagraf til å bli en verdiparagraf. Statens binding til én bestemt konfesjon, nemlig den lutherske, er «nå» – i vår tid – problematisk av mange grunner. Vil den nye verdiparagrafen favne bredt nok? Klarer vi å samle oss om felles verdier?

Jeg tror svaret er både ja og nei. Religionspluralisme og sekularisme er ikke mulig å skille fra verdipluralisme. Det norske samfunnet blir mer og mer mangfoldig. Selv om vi fortsatt kan enes om mye, vil vi i større grad tenke og mene ulikt. Og om vi likevel ender opp med å mene det samme i konkrete saker, vil våre begrunnelser likevel ofte være forskjellige.

Mitt inntrykk er derfor at samtaler om samfunnets verdigrunnlag raskt rettes inn mot hva vi kan kalle prosedyreverdier. Vi kan samles om demokrati, rettsstat, ikke-diskriminering og likebehandling som grunnleggende verdier. Dette er vel og bra, men angir egentlig bare rammeverket for verdier på et annet plan. Formålparagrafen for barnehage og opplæring folder dette ut

med tykkere verdier. Der omtales nestekjærlighet, tilgivelse, solidaritet og menneskeverd. Vi trenger fortsatt å samtale om hva det betyr å leve ut disse og føre de videre til barn og unge. Samfunnets rammeverk er viktig, men fremdeles må vi samtale om hvordan våre verdier kommer til uttrykk og gjøres gjeldende i møte med konkrete, aktuelle utfordringer. Det kan være knyttet til bruk av militærmakt eller medisinsk teknologi eller hvordan vi skal ordne samliv, familie og barneoppdragelse eller sikre miljøet for fremtiden.

Slike samtaler er aldri enkle. Våre verdier er tett er knyttet til vår identitet og vår person. De er en del av oss selv, og vi blir derfor engasjert på en sterkere måte når verdier settes under debatt. Det gjør ikke at vi som fellesskap eller enkeltpersoner skal bli tause.

Her har kirken et bidrag å gi og en kompetanse å dele. Forslaget til ny paragraf 2 Grunnloven lyder: «Værdigrunnlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv». Det er i grunnen ikke så ulikt vår lutherske tenkning om at det ikke er nødvendig med like ordninger overalt, men at det eksisterer et utgangspunkt som står fast. Våre verdier er resultat av vår historie. Men hva det betyr i dag er ikke uten videre gitt. Vi må tolke, vi må drøfte og vi må ta stilling. Vi skal ta vare på vår arv, men nettopp det gir oss ansvar for mennesker som lider i dag og for urett som begås i dag.

Hele tiden må vi stille spørsmålet: Er kirken der den skal være?

For vi må være nå – som kirke, som samfunn og som mennesker.

Countering religious extremism in Europe

LECTURE AT THE ANNIVERSARY OF THE FACULTY OF THEOLOGY, 19TH OF SEPTEMBER 2011

THE MOST REVD. HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, PRESIDING BISHOP

Religious extremism – for some years this has been synonymous with radical Islam. At least in Europe. Several terrorist attacks over the past decade, from the Al Qaeda network and others, have made it easy to conclude that there is a war going on between Muslims and Christians, that Islam is a violent religion, and that Muslims, due to the lack of modernity and secularization, easily becomes fanatics, fundamentalists and extremists. When terrorism occurs, what first comes to mind is that this must be an act of radical Islam.

We saw this with brutal and revealing clarity in the hours immediately after the bomb in Oslo and the massacre at Utøya July 22nd. One expected to find a Muslim behind this terrible misdeed. Norwegian Muslims told later of harassment and suspicious attitudes towards them. It was not easy being a Muslim in Norway July 22nd. The hidden attitudes of ordinary Norwegians became visible, and those attitudes were about prejudice and stereotypes. It was not our finest hour.

After July 22nd, no one can think like this. Extremism and violence nurtured – at least to some extent – by religion and religious identity, is by no means connected solely with Islam. July 22nd makes this evident. From the history of the Christian church, however, we know that this is not a novelty. From the Crusades in medieval times, via the Inquisition, and later the Wars of Religion in the 17th Century, the Christian church has its fare share of unpleasant elements. Violent extremism is by no means more connected with Islam than with Christianity.

Religious practice seems to contain both the spirit of peace as well as the seed of violence. All over the world, people gather

for worship, belonging to different cultures, traditions and religions. Most of this is peacefully. And most of this encourages people to live peaceful with their surroundings and in their different societies. Holy Scriptures of different traditions hold the same.

But we also know that from religious belief, fanaticism can arise. And from fanaticism there is at short way to violence. Is this, then, a part of religion itself? Can sound and true religious practice in itself lead to terrorism? Or should we rather see this as a misuse of religion? As false religion? As politics – or maybe just apathy – dressed up in religious garments, but never the less far from being religious practice in the proper sense. In other words; When we ask about religious extremism, do we ask about people of faith who cannot live peacefully with other people with different faiths or beliefs, or should we rather be looking for extremist and violent acts that to some extent uses religious symbolism and rhetoric?

The two are not the same, and should not be mixed up. In both cases, however, the same question becomes imperative, namely how religion can be used to legitimize violence and terror.

We can not close our eyes from the fact that deep religious devotion can degenerate into fanaticism and aggressive and even violent practice. Hostility towards people of other faiths is unfortunately not rare amongst the enthusiasts.

Sincere Bible studies can, unfortunately, lead to aggressive conclusions. When, for instance, Jesus sends out his disciples, according to the Gospel of Matthew, Jesus says:

“Do not suppose that I have come to bring peace to the earth. I did not come to bring peace, but a sword. For I have come to turn

‘a man against his father,
a daughter against her mother,
a daughter-in-law against her mother-in-law—
a man’s enemies will be the members of his own household” (Matt 10: 34–36).

And in the same speech:

“Whatever town or village you enter, search there for some worthy person and stay at their house until you leave. As you enter the home, give it your greeting. 13 If the home is deserving, let your peace rest on it; if it is not, let your peace return to you. 14 If anyone will not welcome you or listen to your words, leave that home or town and shake the dust off your feet. Truly I tell you, it will be more bearable for Sodom and Gomorrah on the day of judgment than for that town” (Matt 10: 11–15).

“Brother will betray brother to death, and a father his child; children will rebel against their parents and have them put to death. 22 You will be hated by everyone because of me, but the one who stands firm to the end will be saved” (Matt 10: 21–22).

These passages can be interpreted in many directions. Given the right – or should we rather say wrong – circumstances, it can have fatal consequences.

We need to look at our own tradition honestly, and with a great deal of self-critical attitude. A permanent and critical reflection on our current interpretations of our faith is needed to avoid mis-interpretations that can lead to extremism. To ensure this, interpretations of religion should be done out in the open, widely discussed, so that extremist views and untenable conclusions can be pinpointed and encountered. We need to be concerned of extremist views held by persons and fractions within our own traditions.

Om å erkjenne livets sårbarhet for å kunne gi livet verdighet

ÅPNING AV SCHELDERUPSEMINARET 2011, NANSENSKOLEN 7.–8. JUNI 2011
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

True religious devotion can degenerate into extremism and violence. We can not ignore the fact. But in order to develop in this way, it seems to need several other components as well.

Amongst others I will point at poverty, material inequality and the sense of being a victim of injustice as factors making a major impact on the development of religious extremism. Religion deals with people and people live in societies. And when societies float astray, people – even religious people – get angry.

These factors can not, however, explain the kind of right wing extremism in the Christian Western societies. We need therefore to nuance the explanation a bit. Poverty itself might not explain terrorism. But the fruit of poverty, which is the feeling of being ignored, having lack of power, not being heard or seen, not taken into account – all of this can make hatred grow. And this sense of being marginalised can also occur in rich societies. Even white Christians can feel marginalised. And those who have little to loose, can afford acting with radical measures. In this kind of environment, religion can be used and misused.

God hates injustice, and God wants everyone to be saved. But as a Christian I cannot force people into a life with God. And I surely cannot judge and condemn people for living ungodly, or

immoral, or blasphemous. Even if my own faith is being harassed or ridiculed, I cannot respond with violence. Tolerance must never be understood as compromising ones religious faith. We live together, and cannot choose to do otherwise. In a multi-cultural society different religions need to be able to live in coexistence, side by side. Being different, we can never the less agree on several, concrete values.

As religious leaders, it is our responsibility and obligation to guide our communities in peaceful worship, and to prevent our faith from being used as ammunition against other people.

Overcoming religious extremism leading to violence and terror, I think we need to talk more with each other across the borders of religions. Inter-religious dialogue should exceed, both locally, regionally and also in a global context. We need to get to know each other, and to learn to understand that even if our social practices are different, our moral standards vary and our ability to live as true followers of our religion is not the same, we still are fellow citizens, fellow human beings with the same value and dignity, and as such dependent of each other. I believe that if this become a our approach to our common challenge facing religious extremism, we will develop more peaceful and safe Europe. And hopefully this will gain the whole world.

Schjelderupseminaret er et møtested mellom åndelighet, humanisme og vitenskap. Årets seminar tema «Helse og verdighet» setter på dagsorden tema som mange av oss kommer i berøring med både gjennom faglig arbeid og gjennom det å leve, det å være menneske. Ved åpninga vil jeg fokusere på å erkjenne livets sårbarhet for å kunne gi livet verdighet.

Det siste halvåret har vi fått særdeles mange alvorlige påminnelser om at vi lever på en og samme klode hvor mennesker uforutsigbart og nådeløst har fått oppleve at grunnen rister under dem bokstavelig talt av jordskjelv, flodbølger, tornadoer, skred og vulkanutbrudd. Naturkreftene herjer og tar ikke hensyn til hvor eller hvem som rammes. Redaktør i A-Magasinet, Kjersti Løken Stavrum uttrykte i denne forbindelse på lederplass for noen uker siden:

I vår strukturerte og moderne verden er det ikke plass til slike hendelser, Det kan ikke tolereres. Naturskader er ikke på fremskrittets agenda.

Realiteten er vel at livets sårbarhet eksistensielt forstått ikke er på livets agenda på mange områder i vår kulturkrets. Selv ikke alltid i helsevesenet. Men tro om det ikke er vår forståelse av livets sårbarhet som er avgjørende for den verdighet vi kan gi et menneske og selve livet?

Å ivareta verdighet i en helsefaglig sammenheng handler blant annet om at broen mellom medisinen og de humanistiske fagene blir opprettholdt. Det betyr ikke at man slår av på krav om empiri og eksakt kunnskap. Det er mer snakk om en erkjennelse av at filosofi og religion har noe å tilføre medisinen.

Likeledes fenomenologien som særlig holder fram betydningen av menneskets livsverden slik som opplevelse, tolkning, følelser og kroppslige fornemmelser.

Uttrykket «iboende verdighet» finner vi i følge filosofen Tore Frost for første gang i Verdenserklæringen om menneskerettigheter (1948). Dette er en verdighet som alle mennesker har, uten unntak, og den kan heller ikke tapes. Det finnes ingen tilstand i menneskelivet som kan frata mennesket dets iboende verdighet, sier Frost.

Til ettertanke vil jeg også løfte fram det den danske teologen og filosofen Peter Kemp sier:

Slik du betrakter et menneske, slik behandler du det.

Når det gjelder Verdighetsgarantien så etterlyser doktorgradstipendiat Linda Rykkje den relasjonelle dimensjonen. Hun sier at:

Den sanne verdighets utspring er i et samfunn som bygger på nestekjærlighet, der vi bryr oss om hverandre. ... det er i kjærlighet til hverandre at menneskeverdet ivaretas.

Det fører tilbake til fokus på å erkjenne livets sårbarhet for å kunne gi livet verdighet. Det er sagt at vår tids overtro er troen på at vi er frie og ubundne vesener som selv skaper og kontrollerer vår tilværelse. Parolen er: Du skaper selv ditt liv! Biskop Finn Wagle er opptatt av dette og sier:

Nå er det tid for avhengighetserklæringer og ikke uavhengighetserklæringer.

Vår tid trenger å fornye erkjennelsen av at livet binder oss til alt liv. Det er blitt en selvfølgelighet å tenke at det er mye jeg har makt over og har innflytelse på. Men er det ikke langt mer som jeg ikke har makt over eller innflytelse på? Min avmakt er uten sammenligning mye større enn min makt.

Jeg er avmektig i forhold til de aller mest avgjørende begivenheter: fødsel, død, kjærlighet. Den makt jeg har, bygger igjen på en makt som jeg ikke har. Min makt er avhengig av at jeg er født og lever og opprettholdes av krefter og energi som tilflyter meg utenfra, som at kroppen puster for meg 20000 ganger i døgnet uten min kommando.

Jeg tror det er knyttet både angst og uvitenhet om livets grunnleggende forhold som gjør at vi i vår kultur fokuserer mer på vår makt enn på vår sårbarhet og avmakt. Det eneste realistiske synet på mennesket som er grunnen for dets dypeste verdighet er å innse at sin makt blir det kontinuerlig gitt utenfra.

Den tyske filosofen Rüdiger Safranski sier i sin bok «Det onde» at:

Religionen gir menneskene mot til å innrømme deres avmakt, endelighet, feilbarhet og skyldighet. Og den gjør det samtidig mulig å leve med alt dette. Ideologiene satser derimot på menneskets selvtilstrekkelighet.

Kanskje er det i kirken et av de få steder i dag hvor både menneskets avmakt og sårbarhet artikuleres klart og hvor det der derfor tales usminket og sant om den menneskelige virkelighet som vi deler med alt liv?

Menneskesyn, livssyn og verdighet hører sammen. Erkjenner vi at det er en nær sammenheng mellom hvordan vi ser på vår egen sårbarhet, avmakt og endelighet og hvordan vi ser den og møter den hos alle mennesker, så blir ikke sykdom og helse, avmakt og styrke værende i to atskilte rom. Da vil også verdigheten få større vekstvilkår. Det er hovedfokus på dette seminaret om «Helse og verdighet».

Skapt i Guds bilde – kultur og menneskeverd

INNLEDNING VED INTEGRERINGSKONFERANSEN
I KRISTIANSAND 2.–3. NOVEMBER 2011
AV BISKOP OLAV SKJEVESLAND

Først vil jeg også si: Velkommen til stiftsbyen Kristiansand, byen som vokser og trives som få steder i Norge!

Dette lille innledningsforedraget vil jeg åpne med en utgangstese, et slags trompetstøt, for å slå fast: Den som tenker stort om Gud, tenker også stort om mennesket! Og da gjelder vel også det motsatte: Den som tenker smått om mennesket, tenker også smått om Gud.

Jeg forstår min oppgave ved denne anledning slik at jeg på noen minutter er bedt om å lege en satsplanke for konferansen. Så får vi håpe at satsen treffer sånn noenlunde, at svevet sitter og at landingen blir vakker.

Å knekke koden på et foredragstema du får oppgitt, er ikke alltid like enkelt. Jeg satt lenge og så på ordene: «Skapt i Guds bilde – kultur og menneskeverd». Og jeg har stirret på ordene flere ganger. Til sist festet jeg meg ved at begrepet «kultur» står mellom «Guds bilde» og «menneskeverd». Kulturbegrepet er altså her rammet inn av de tunge føringene som ligger i tanken om Guds bilde og menneskeverd. – dét ga et startpunkt. Det er jo kultur vi vil skape, foredlet og forbedret kultur.

Altså setter jeg kulturbegrepet i sentrum. Dermed havner vi raskt i en lærebokaktig drøfting av hva «kultur» er. Det finnes flere flotte definisjoner i lærebøkene til bestemmelse av begrepet «kultur». En sier at kultur er «et integrert system av trosforestillinger, verdier og vaner og av institusjoner som

uttrykker disse trosforestillinger, verdier og vaner, som binder et samfunn sammen og gir det erfaring og identitet, verdighet, trygghet og kontinuitet». Her er mange ting pakket inn, men saken «kultur» er nettopp så kompleks som definisjonen antyder

Om vi forkorter og konsentrerer det hele, former kulturen tonaliteten, ånden, i et samfunn, – atmosfæren vi lever i. Samtidig sier denne definisjonen at kulturen liksom er kittet som holder samfunnet sammen, preger det, former det. Kultur eier sammenbindende makt. En kultur kan forklare menneskers handlesett. I kulturen ligger det tankemønstre, holdninger og idéer som eier styrende kraft.

Det er disse kulturmønstre og holdninger som vi ved denne konferansen retter søkelyset mot. Kan vi med hånden på hjertet at vi har en inkluderende og integrerende kultur i dagens Norge? Er det en kultur omkring oss som vet seg forpliktet på et menneskesyn som legger til grunn at vi alle er skapt i Guds bilde, og at vi alle bærer det samme bilde og menneskeverd?

Hva betyr uttrykket fra 1 Mosebok: å være «skapt i Guds bilde»? «Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det, til mann og kvinne skapte han dem» (1 Mos 1,27). Hva ligger det i dette store skaperordet, knyttet til termen «imago Dei», Guds bilde? Her ligger en grunnleggende, uoppgivelig bestemmelse av oss som mennesker. Her ligger vårt betrodde adelskap forankret. Å være skapt i Guds bilde rommer flere aspekter. Det innebærer

- at vi kan kommunisere med Gud og med hverandre
- at vi har en relasjon til Gud i språk, i bønn og tiltale
- at Gud har satt oss inn i en unik relasjon til alle andre skapninger. Vi formelig representerer Gud overfor alt det skapte, ifølge Salme 8: «Du satte ham lite lavere enn Gud, og kronet ham med herlighet og ære», leser vi der om mennesket. Og videre: «Du gjorde ham til herre over dine hendes verk». Her er mennesket fremstilt som Guds visekonge på jorden.

Denne gudbilledligheten er ikke noe vi må gjøre oss fortjent til, ei heller stille opp visse betingelser for å inneha. At vi er skapt i Guds bilde, er noe gitt, en gave i kraft av at vi er skapt, rett og slett! Det samme gjelder da også vårt menneskeverd. Det trer ikke frem i kraft av en viss alder, IQ, modenhet eller funksjonsevne.

Når det i Johannes-prologen (Joh 1) står at Ordet, Logos, ble menneske, så innebærer det også at Gud sier ja til alle våre skapende evner, slik de faktisk foreligger. Bærere av Guds bilde og fullt menneskeverd, er vi alle sammen, gitt oss som skapergave!

Derfor blir det også feil i menneskeverds-perspektivet når Nordahl Grieg i sin mye omtalte tekst «Til ungdommen» sier at når mennesket viser seg edelt i kampen mot de ødeleggende krefter, da «skaper vi menneskeverd». Nei, vi skaper ikke menneskeverd ved å opptre slik eller sånn. Diktet er uten tvil en sterk tekst, og vi har alle sunget det med bankende hjerte etter den 22. juli. Men teksten, lest etter sin ordlyd, bommer ved å hevde at «vi» skaper menneskeverd. Slik kan en sekulær krafthumanist tale, men en slik formulering kan kirken knapt sette sin signatur under. Nettopp møtet med denne konferansens tema, og arbeidet med menneskeverdet, ga meg en ny, og styrket, oppfatning at denne teksten ikke bør inn i en autorisert kirkesalmebok.

For denne konferansen må det både være satsplanke og bunnplanke at menneskeverdet eier vi alle, som gudегave, og ikke som følge av menneskelig streben.

Denne konferansen, som er høyst betimelig sett i lys av den suksess-mentaliteten som rår i vår tid, vil fremme en kultur som ikke bygger på taksering av mennesker etter prestasjoner, men på det gylne faktum at vi – uten forskjell – bærer Guds bilde og eier menneskeverd. Og at vi alle får mulighet til å realisere vårt potensial.

Skapt i Guds bilde har vi alle også den samme, likeverdige adgang til vår Far i himmelen. Og det er det store og fundamentale ved tanken om gudbilledligheten, at enhver av oss har et fullstendig, ubeskåret menneskeverd. Vi har saktens ulikt prestasjonsnivå på livets ulike felter, men ingen må få ta det gudgitte menneskeverdet fra oss. Det er vår skapergave nr.1!

Alle mennesker er skapt Guds bilde. Det har vi nå grundig slått fast! Men ettersom det skapte har fått en grunnskade gjennom syndefallet, er talen om Guds bilde i Det nye testamente også et løfte som har fått sin nyskapende oppfyllelse i Jesus Kristus, jfr. 2 Kor 3,18; 4,4; Ef 4,24.

Vi vil tenke stort om både Gud og Mennesket. Og så får vi under denne konferansen arbeide med det sikte å forbedre og foredle en norsk hverdagskultur som er blitt for hard og prestasjonsorientert. Den er preget av bestemte effektivitets- og vellykkethetskrav som iblant får den følge at enkelte overses og, i verste fall, defineres ut av det gode selskap.

Hvis «kultur» er et integrert system av trosforestillinger, verdier og vaner – hva følger av en kultur som er forpliktet på de verdier som bygger på at mennesket er skapt i Guds bilde og med ubeskåret menneskeverd som gave?

En slik kultur vil kjennes bl.a. på disse syv kriteriene:

1. at det ikke finnes noe gradert menneskeverd og verdiklassifisering av mennesker, og at alle tendenser til en utvikling i retning av «sorteringssamfunn» får gjelde som, og bli behandlet som de dypt alvorlige etiske dilemmaer de er,

2. at alle innenfor trygge ramme får muligheten til å utvikle seg og yte sitt beste ut fra egne evner og anlegg, ettersom et samfunn preget av humanistisk-kristne verdier samfunn søker å stimulere menneskers utviklingsmuligheter,
3. at det fra person til person saktens vil være forskjell på kultur- og kunstuttrykk, alt etter den enkeltes ressurser og talent, – men, altså, personen har samme menneskeverd,
4. at mennesker har flere sanseapparater og sansemåter, og at denne variasjon i måten å gripe et gitt stoff på (for eksempel bibeltekster), må erkjennes og få uttrykk i selve tilretteleggelsen av stoffet,
5. at alle mennesker har rett til religionsutøvelse, ettersom den religiøse dimensjonen inngår integrert i et mangfoldig kulturbilde,
6. at våre kirker og forsamlingshus gjøres tilgjengelige for alle, slik at ikke bevegelseshemming stenger noen ute fra sosial og kulturell deltagelse,
7. at man uten å nøle er villig til å bruke de ressurser som trengs for at de som trenger noe mer skal få like mye som de andre.

Dermed er satsplanken lagt, og mine minutter er brukt. Og nå følger konferansens svev – inntil vi forhåpentlig lander vakkert og beriket i morgen!

Ny bok om Bispemøtets historie

Et halvt hundreår om Bispemøtet og dets betydning i Den norske kirke, det har den pensjonerte biskopen Andreas Aarflot nå samlet mellom to permer.

I boken «Bisperåd og kirkestyre» (Eide forlag 2011) tar Aarflot for seg årene fra 1917 til 1977, da han selv ble utnevnt til biskop i Oslo. Boken formidler viktige kirkehistoriske hendelser som har mye å si for kirken i dag. Den forteller også om det kollegiale forholdet biskopene imellom.

– Bispemøtet var en viktig faktor i samfunnet, og hadde stort politisk engasjement. Det var lenge det eneste sentralkirkelige organ i disse femti årene, og Bispemøtet har kommet med mange profilerte uttalelser som har hatt stor påvirkning på utviklingen i kirken og på samfunnet generelt, sier Aarflot.

Men ikke alt biskopene har stått for og engasjert seg i, er like imponerende. – Jeg har sett at biskopene var forholdsvis tafatte i forhold til jødespørsmålet før og under krigen, selv om Bispemøtet i andre tilfeller var et forbilde i den tiden, fremholder Aarflot.

På presentasjonen av boken 22. juni 2011 var flere av Aarflots tidligere bispekolleger samlet. Både (fra venstre) Ole D. Hagesæther (Bjørgvin), Fredrik Grønningsæter (Sør-Hålogaland), Ole Nordhaug (Møre), Per Lønning (Borg og Bjørgvin) og Georg Hille (Hamar) var til stede.

Biskop Olav Skjevesland (lengst til høyre) takket Aarflot for arbeidet han har gjort med å skrive boken.

– Vi trenger denne litteraturen. Den gir et godt inntrykk av hvordan biskopene preget utviklingen i kirken. Boken blir kanskje ikke noen kioskvelter, men den vil hjelpe oss til å se nåtiden i lys av fortiden. Det har vært mye granskning i protokoller, og Aarflot har gjort et grundig arbeid som har interesse for mange, sier Skjevesland.

I boken gir Aarflot blant annet en samlet oversikt over det økumeniske arbeidet Bispemøtet har vært engasjert i, og om kvinners tjeneste i kirken. Han tar for seg Bispemøtets uttalelser og argumenter, og rekker frem noen tydelige ledere blant biskopene i denne perioden.

Bildehenvisninger

Side 2: Foto: Fotograf Langø

Side 36: Foto: Servizio Fotografico L' Osservatore Romano

Side 39: Foto: Kirkenes verdensråd

Side 45, 47, 51, 55: Foto: Ned Alley/SCANPIX

Side 45: Foto av biskop Byfuglien: Fame Fotografene

Side 65: Foto: Odd Andersen/AFP/SCANPIX

Side 69: Foto: Birgit Loitegaard

Side 74–75: Foto: Paal Sørensen

Side 77: Foto: Trond Strandsberg

Side 79: Foto: Tonje Kristoffersen

Side 87, 95: Foto: Church of England

Side 93: Foto: Robert Holand

© Bispemøtet, Den norske kirke, mars 2012

ISBN 978-82-7545-109-3

Bestilles fra

Bispemøtet

Telefon: 23 08 13 90

bispemotet@kirken.no

Designmal: Dugg Design AS

Produksjon: Bispemøtet

Sats og ombrekning: Torgeir Ulshagen

Trykk: 07 Gruppen AS

Biskopene

Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet

Ole Chr. M. Kvarme, Oslo

Olav Skjevesland, Agder og Telemark (Kristiansand)

Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland (Tromsø)

Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg (Tønsberg)

Tor Berger Jørgensen, Sør-Hålogaland (Bodø)

Solveig Fiske, Hamar

Ingeborg Midttømme, Møre (Molde)

Tor Singsaas, Nidaros (Trondheim)

Halvor Nordhaug, Bjørgvin (Bergen)

Erling Pettersen, Stavanger

Knut Erling Johansen, fung. biskop Borg (Fredrikstad)

Bispemøtet

Pb. 799 Sentrum, 0106 Oslo

Rådhusgata 1–3, Oslo (Kirkens hus, 5. etg)

Telefon 23 08 13 90

bispemotet@kirken.no

www.kirken.no/bm

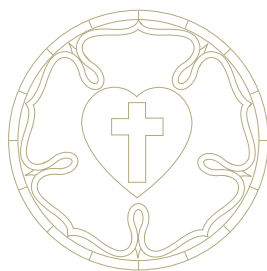
Preses: Helga Haugland Byfuglien

Visepreses: Ole Chr. M. Kvarme

Generalsekretær: Christofer Solbakken

cso@kirken.no

Telefon: 95 11 99 46.

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet